

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Heini Madsen

Ordbog
for
slægtsforskere

SKÚVANES

Heini Madsen

**Ordbog
for
slægtsforskere**

Ordbog for slægtsforskere
© Heini Madsen 1998
Tilrettelæggelse: Helle B. Røgild & Heini Madsen
Korrektur: Birgit Øskov
Tryk: Kolding Trykcenter
ISBN 87-983134-3-6

Forlaget Skúvanes
v/ Heini Madsen
Lærkevænget 16
Postboks 29
9430 Vadum

Tlf. 98 27 17 16

Forord

Nærværende lille ordbog er tænkt som en hjælp til de mange, som beskæftiger sig med slægtsforskning, og som derfor fra tid til anden støder på ord, hvis betydning de ikke er sikre på, det være sig ord for ting og begreber fra ældre tid samt begreber inden for slægtsforskningen, uden at alt for den sags skyld er kommet med.

Af de fleste ord er der normalt kun anført en enkelt betydning af ordet. Den anførte betydning vil i de fleste tilfælde kunne vise, hvad der gemmer sig bag ordet. Når der ikke er lange forklaringer til de enkelte ord, skyldes det ønsket om ikke at gøre ordbogen til et leksikon, men netop til en ordbog.

Af den kolossale mængde danske dialektord er der i ordbogen kun gengivet et beskedent udvalg.

I ordbogen er der anvendt moderne stavemåde. Derfor anvendes *å* og ikke *aa*, ligesom navneordene, bortset fra egenavne, er stavet med lille begyndelsesbogstav.

Stavemåden var tidligere ofte ret lemfældig, og et ord kan derfor forekomme i flere forskellige staveformer, men i ordbogen er normalt kun medtaget en enkelt stavemåde i den moderne form. Enkelte gammeldags stavemåder er dog medtaget i tilfælde, hvor ikke alle umiddelbart er i stand til at se, at f. eks. *roffue* betyder *roe*, og at *siunis* betyder *synes*.

Man skal være opmærksom på, at mange 1500-tals ord, som begynder med *th*, i vore dage begynder med *d*. Ligeledes bør man være opmærksom på, at ord, som i dag naturligt skrives med *k* som begyndelsesbogstav, tit træffes med *c* som første bogstav. På samme måde anvendtes tidligere ofte *q* i stedet for *k* og *i* i stedet for *j*.

Fordanskede ord fra områder, hvor dansk var retssprog, men ikke talesprog, er i enkelte

tilfælde taget med. Dette gælder især ord fra Færøerne, men andre, f. eks. tyske ord, forekommer også samt en del latinske ord og vendinger, som tidligere benyttedes i udstrakt grad i kirkebøgerne.

Vedrørende forkortelser skal det nævnes, at et stort antal militære forkortelser fra lægdsruller er taget med og normalt med små bogstaver. Det samme gælder de latinske ord og forkortelser, som normalt forekommer med stort begyndelsesbogstav, men i ordbogen er de generelt skrevet med lille begyndelsesbogstav.

Sidst i ordbogen er anbragt en fortegnelse over påskedage m. v. samt en tællekalender til brug for den, der vil regne en dato ud.

Alfabetiseringen er sket ud fra princippet om, at et tal kommer før et bogstav, at stort begyndelsesbogstav kommer før lille begyndelsesbogstav, og at to eller flere ord sammen alfabetiseres, som om det er ét ord.

Forkortelser:

eng. engelsk

fr. fransk

fær. færøsk (fordansket færøsk ord)

gr. græsk

hol. hollandsk

lat. latin (væsentligste kilde er Wilhelm Weid-
ler m. fl.: *Latein für den Sippenforscher*.
1965)

læg.d. lægdsrulleforkortelse/militærforkortelse
(væsentligste kilde er: *Lad os stå vagt og
værne*. 1998. Temahæfte udgivet af SLÆG-
TEN v/ Birgit Øskov og Anton Blaabjerg.

no. norsk

ty. tysk (for overskuelighedens skyld er de
tyske navneord skrevet med lille begyn-
delsesbogstav)

1ste første
2de tvende, to
3de trende, tre
7br. (*lat.*) september
7bris (*lat.*) september
7 dormientes (*lat.*) syvsoverdag, 27. juni
7 dormientium martyrum (*lat.*) de syv sovende martyrs dag, syvsoverdag, 27. juni
8br. (*lat.*) oktober
8bris (*lat.*) oktober
9br. (*lat.*) november
9bris (*lat.*) november
10br. (*lat.*) december
10bris (*lat.*) december
40. ma. (*lat.*) qvadragesima, 1. søndag i fasten
40 milites martyres (*lat.*) 40 riddere, 9. marts
40 riddere 9. marts
50. ma. (*lat.*) qvinqvagesima, fastelavnssøndag
60. ma. (*lat.*) sexagesima, søndag før fastelavn
70. ma. (*lat.*) septuagesima, 2. søndag før fastelavn

A

a (*lat.*) 1) anno, annus, år 2) fra, før
a. a. (*lægd.*) artilleriafdeling
ab (*lat.*) fra, efter
abactor (*lat.*) tyv, kvægtyv
ab anno ... usque ad annum (*lat.*) fra år ... til år
ab hinc (*lat.*) fra denne tid
ab hoc mense (*lat.*) fra denne måned
abild æbletræ
abildgård æblehave
ablatio (*lat.*) tyveri, røveri
ablator (*lat.*) røver
abraham langhalset lerflaske med øre til bl. a. øl i marken, brændevinsdunk
abs. (*lat.*) absolution, frifindelse

abscessus (*lat.*) død
absence fravær
absens (*lat.*) fraværende
absentation desertering
absente me (*lat.*) i mit fravær
absolutio (*lat.*) absolution, frifindelse
absolutio ab instantia (*lat.*) foreløbig frikendelse
absolution offentligt skrifte, syndsforladelse
absolutio plenaria (*lat.*) fuldstændig frikendelse
absolutus (*lat.*) afdød
A. C. (*lat.*) anno Christi, i det Herrens år
a. c. (*lægd.*) artillerikorps
a. c. (*lat.*) anni currentis, indeværende år
ac. (*lat.*) anni currentis, indeværende år
accensor (*lat.*) brandstifter
acceptator (*lat.*) modtager
accidens (*lat.*) 1) ydelse til præsten for kirkelige handlinger 2) biindtægt
accise afgift for salg af madvarer
acciseregnskab regnskab for en købstads ind- og udførte varer
accisia (*lat.*) skat
acclusum (*lat.*) bilag
accordatio (*lat.*) overenskomst
accordere enes, blive enige om
accouchement fødselsstiftelse
accusare (*lat.*) anklage
a. Chr. (*lat.*) ante Christum, før Kristus
a. Chr. n. (*lat.*) ante Christum natum, før Kristi fødsel
act. (*lat.*) actum, sket
acta (*lat.*) akter
acta consistorii Københavns Universitets konsistoriums forhandlingsprotokoller (1599-1885)
actio (*lat.*) klage, handling
actio ex delicto (*lat.*) klage over en forbrydelse
actionere anklage
actor (*lat.*) 1) bogholder 2) klager
actum (*lat.*) sket, udfærdiget, forhandlet
actum ut supra (*lat.*) sket eller forhandlet som ovenfor
A. D. (*lat.*) anno Domini, i det Herrens år

- ad diem** (*lat.*) på selve dagen
- adel** øverste stand med arvelige privilegier
- adelbonde** selvejerbonde
- adelborger** bofast borger, selvejer
- adelburs** hvervet underofficer
- adelby** by, hvorfra der sker en udflytning
- adelgade** algade, hovedgaden i en by
- adelgang** hovedlandevej
- adelhob** hovedstyrken i en hær
- adelkone** hustru
- adelmølle** større mølle, hvor alle kan få malet korn mod betaling
- adelskalender** regelmæssigt udkommende fortegnelse over et lands adelspersoner
- adelskøde** det første oprindelige skøde
- adelspatent** kongelig skrivelse om en persons optagelse i adelsstanden
- adelstid** arilds tid, ældgammel tid
- adelsårbog** bog med stamtavler
- adelvej** alfarvej, offentlig vej, hovedvej, landevej
- adelvildt** storvildt, hjorte
- adjunctus** (*lat.*) hjælper
- adjunkt** fastansat lærer ved gymnasium eller seminarium
- adkomst** ret, berettigelse
- adkomstbrev** skøde, dokument der bevidner rettigheder eller besiddelser
- ad mandatum regis** (*lat.*) fuldmagt fra kongen
- admiral** øverste befalingsmand ved flåden
- Admiralitetskollegiet** regeringskontor, kollegium for flådens centralstyrelse (oprettet 1655), søetaten
- Admiral- og Kommissariatskollegiet** regeringskontor, kollegium for flådens centralstyrelse (1746-1848), søetaten
- ad pias causas** (*lat.*) til fromme øjemed
- adriane** vid damekjole, negligédragt med slæb
- adrienne** adriane
- adskel** forskel
- adstantibus testibus** (*lat.*) i vidnets nærværelse
- ad tempus** (*lat.*) foreløbig, midlertidig
- adulescens** (*lat.*) yngling
- adulter** ægteskabsbryder
- adulterinus** (*lat.*) segl
- ad unum omnes** (*lat.*) ingen undtaget
- ad usum proprium** (*lat.*) til eget brug
- ad usus publicus** (*lat.*) til almen nytte
- adv.** advent
- advent** kirkeårets begyndelse (med 1. søndag i advent, 4. søndag før jul)
- adventssøndag** 4. søndag før jul
- adventus** (*lat.*) advent, ankomst
- ad vitam** (*lat.*) for livstid
- ad vitam aeternam** (*lat.*) for evigt
- advocatia** (*lat.*) retskreds
- advocatus** (*lat.*) foged
- aedes** (*lat.*) kirke, gudshus, bolig
- aedilis** (*lat.*) bygherre
- aegyptus** (*lat.*) zigøjner
- aequor** (*lat.*) mark, ager
- aerarius** (*lat.*) skattemester, kæmner
- aestimatio** (*lat.*) vurdering
- aetas** (*lat.*) alder
- aetatis 70 annos** (*lat.*) i en alder af 70 år
- aetatis suae 70 annos** (*lat.*) i hans alders 70. år
- aeternus** (*lat.*) evig
- a. f.** (*lat.*) anni futuri, kommende år
- afbygger** bruger af jord, udskilt fra et større landbrug
- afbyggergård** en afbyggers gård
- afd.** afdeling
- afdømme** afskaffe, forbyde ved dom
- afførselspenge** afgift for at flytte sine ejendele
- afgang** død, dødsfald
- afgangne** afdøde
- afgangsliste** fortegnelse i kirkebogen over personer, mest tjenestefolk, som forlader sognet (i 1875 overtager politimesteren tyendekontrollen)
- afgb.** (*lægd.*) afgangsbevis
- afgiftslen** tjenestelen, hvor lensmanden kun yder krigstjeneste eller betaler en afgift
- afg. l.** (*lægd.*) afgangsliste
- afg. t.** (*lægd.*) afgået til
- afhjemle** aflyse et dokument i skøde- og panteprotokollen

afkald opgivelse af krav på arv o. a.

afkomrække anefølge, anelinje, stamliste omfattende en bestemt linje af probandens forfædre

aflide død

aflød af forskellig farve

afløsning hoveriets afløsning

afrede blive færdig med at så

afredt udmagret, ilde tilredt

afs. (*lægd.*) afsked, afskediget

afstavns løbet hjemmefra

afsæt overdelen af en fin vogn, stadsvogn

aftenmål aftensmad

aftensæde den tid, der tilbringes med lys

aftinge forliges ved en retssag

aftægt at gå på aftægt var at overlade gården til en yngre mand mod at få kost og logi resten af livet

aftægtskone kvinde, der er på aftægt

aftægtskontrakt skriftlig aftale, ofte tinglyst, om vilkårene for aftægten

aftægtsmand mand, der er på aftægt

aftægtsstue værelse, hvor aftægtsfolkene (den tidligere bonde, husmand eller kone på gården) bor

afvalmet tag tag, der også går skråt ned ved gavlen

agamus (*lat.*) ugift

agekurv fading på en vogn

agerran tyveri af en anden mands korn ved at høste det (straffes med bøde)

agerrem smal strimmel jord, der danner skel mellem to ejendomme

agerum portrum, tagdækket port

ageskur agerum

agesæt 1) fading på en vogn, overdelen af en fin vogn 2) stadsvogn

agger hulrum over en bilæggerovn

agienst straks, med det samme

agild ankel

agio opgæld, det beløb hvormed kursværdien på værdipapirer overstiger den pålydende værdi

agn madding

agnat efterkommer i den mandlige linje

agnatisk beslægtet på mandssiden

agnatisk descendens en persons mandlige efterslægt

agnatisk efterslægtstavle stamtavle, tavle med en persons mandlige efterslægt

agterstade restance

a. inc. (*lat.*) anno incarnationis, år siden incarnationen

aktuar retsskriver, offentlig skriver

alb. album

album om jord:

- 1 skæppe = 12 album
- 1 fjerdingkar = 3 album
- 1 album = 57 m²
- om penge: 1 skilling = 3 album

aldermand oldermænd

alderstid så længe siden, at man ikke husker begyndelsen

aleator (*lat.*) spiller, gavtyv, kæltring

alen 1 alen = 2 fod = 24 tommer = 62,8 cm
1 jysk alen = 56,6 cm

alentræ træpind til at måle alen med

alfarvej landevej

algade hovedgaden i en by

alhus stuehus

alias (*lat.*) også kaldet

alimenta (*lat.*) forsørgelsesomkostninger

alimentarius (*lat.*) plejebarn

alimentation underholdsbidrag

alius (*lat.*) den anden, de andre

alkove lukket seng, bred og kort, med skyde- eller fløjddøre, anbragt i en væg eller et skab

alkoveseng aflukket nagelfast seng

alkube aflukke til et sengested, vægseng

allegatio (*lat.*) oplysning

allehelgensdag 1. søndag i november

allehelgensfest 1. november

allesjælesdag 2. november, katolsk mindedag for de afdøde

allesjælesfest allesjælesdag

allodialgods ydelse af jord, som man har uindskrænket råderet over

allodium (*lat.*) ejendom

allongeparyk paryk med lange lokker

almanak årlig optegnelse af Solens og Månens op- og nedgangstider

- almind** menighed, offentlighed
- alinding** udyrket fællesjord
- almisse** fattighjælp
- almissegift** det at give almisse
- almisselem** modtager af fattighjælp, fattiglem
- almue** jævne mennesker i almindelighed
- almuestævne** bystævne
- als** aldeles, ganske
- alsikke** slet ikke
- alsæd** jord, der dyrkes hele tiden og ikke ligger brak
- alterbog** bog med ritualerne til gudstjenesten
- altergang** modtagelse af nadverens sakramente
- altergangsgæst** person, der går til alters
- altergangsliste** kommunikantsliste, liste over altergæster (ofte indført i præstens embedsbog, liber daticus, eller en særlig kommunionsbog)
- alterhavre** præsters og degnes afgift til biskoppen (i Skåne)
- alterhest** hånende betegnelse for katolske præster
- alumnat** bolig for alumner
- alumne** 1) beoer på et kollegium, kostskole-elev 2) student på understøttelse 3) elev på en læreanstalt 4) patient på en anstalt 5) plejesøn
- alumnus** (*lat.*) alumne
- alun** et salt til garvning af skind
- a. m.** (*lat.*) ante meridiem, om formiddagen
- amagerhylde** trekantet hængehylde med 3-4 hylde til nips, pyramide
- amanuensis** (*lat.*) 1) medhjælper 2) student, der hjælper sin lærer 3) videnskabeligt uddannet medhjælper
- amatinus** (*lat.*) fasters barn
- ambolt** jernblok, hvorpå ting smedes
- ame** måle et skibs dybgang
- amicitia** (*lat.*) 1) venskab, slægtsskab 2) gilde, lav
- amicus** (*lat.*) ven, slægting
- amita** (*lat.*) faster
- amitini** (*lat.*) søskendebørn
- amitinus** (*lat.*) fasters søn eller datter
- amle** snakke i vildelse
- amme** 1) kvinde, der giver bryst til andre end egne børn 2) om vin: 1 amme = 4 ankre = 160 potter
- amnesti** ophævelse af straf for begået lovovertrædelse, benådning
- amt** administrativ inddeling, overøvrigheds kreds
- amtmand** kongeligt udnævnt leder af et amt
- amtmandskab** samling af amter, som bestyres af samme amtmand
- amtsarkiv** amtets arkiv (består væsentligst af journaler og kopibøger)
- amtsforvalter** embedsmand, der forestår amtets regnskabsvæsen
- amtspas** tilladelse til en værnepligtig til at flytte til et andet amt
- amtsprovst** provst, som ved vakance overtager en anden provsts (herredsprovstens) funktioner
- amtsråd** råd (oprettet 1841), der styrer amtets anliggender
- amtskriver** embedsmand, der forestår amtets regnskabsvæsen
- amtsstue** amtskriverens eller amtsforvalterens kontor
- an casu** (*lat.*) på grund af
- ancilla** (*lat.*) tjenestepige
- ancilla nutriens** (*lat.*) amme
- andenlunde** anderledes
- andrage** 1) ansøge om 2) beløbe sig til
- andragende** ansøgning
- Andreasdag** 30. november, hvor man tager varsler for den kommende vinter
- andrienne** vid damekjole, negligékjole med slæb
- ane** forfader
- anebrøk** nummereringssystem, hvor det øverste tal i brøken (tælleren) angiver antal personer i generationen, og hvor det nederste tal (nævneren) angiver anen
- aneforskydning** forekommer, når personer fra forskellige generationer i forhold til probanden får børn sammen
- animplex** anetab, anesammenfald
- anelinje** anefølge, stamliste omfattende en bestemt linje af probandens forfædre

aneprove middelalderlig praksis med at bevise sin adelige herkomst for at få tjene-
ste ved hoffet eller blive optaget i ridder-
standen

anerække generation

anesammenfald når en person optræder me-
re end et sted på en anetavle (forekom-
mer, når beslægtede personer får børn
sammen)

anetab anesammenfald

anetavle symmetrisk opbygget tavle eller
skema, hvori probandens aner placeres

anetræ anetavle af form som et træ med pro-
bandens navn på stammen og anerne ud-
ad på grene og kviste

angarium (*lat.*) hoveri

angel fiskekrog

angerløs sagesløs, kan ikke bebrejdes noget

angermus markmus

anguis (*lat.*) slange

anima (*lat.*) sjæl

aninam reddidit domino suo (*lat.*) han gav
sin sjæl tilbage til Herren (dvs. han døde)

ank syg, dårligt tilpas

ankel mat, afkræftet, svækket

anker lille tønne til øl eller vin, 1 anker = 40
potter, senere 38 potter à 0,96 liter

annal årbog

annamme modtage

anneks tilbygning, sidebygning

annekssogn sogn, som sammen med et ho-
vedsogn udgør et pastorat

annex anneks

anno (*lat.*) år, i året

anno aetatis (*lat.*) betegnelse for en persons
alder

anno dei (*lat.*) år efter Kristi fødsel

anno, die et loco (*lat.*) år, dag og sted

anno Domini (*lat.*) i det Herrens år, år efter
Kristi fødsel

anno gratiae (*lat.*) i det nådens år

annona (*lat.*) forråd, levnedsmidler

anno regni (*lat.*) regeringsår

anno salutis nostrae (*lat.*) året for vores
helbredelse

annos vixit ... (*lat.*) han levede ... år

anno ut supra (*lat.*) det år, som ovenfor er
anført

annualis (*lat.*) årlig

annunciatio Mariæ (*lat.*) Marie bebudelses-
dag, 25. marts

annus (*lat.*) år

annus elapsus (*lat.*) forrige år

anonymus (*lat.*) uden navn, dødfødt

anskrig varsko

ante (*lat.*) før, forud, foran

antecessor (*lat.*) forgænger (i et embede el-
ler som ejer af en ejendom)

ante Christum natum (*lat.*) før Kristi fødsel

ante meridiem (*lat.*) om formiddagen

anticipere overdrive

antipascha (*lat.*) søndag efter påske

anvar forvaring, opbevaring

anværende tilstedeværende

Anø Anholt

ao. (*lat.*) anno, år

a. p. (*lægd.*) amtspas

aparte særskilt, for sig selv, underlig

a. pas (*lægd.*) amtspas

apertus (*lat.*) åben

apoplexia (*lat.*) slagtilfælde

appartio Domini (*lat.*) Herrens tilsynekomst,
Helligtrekongersdag, 6. januar

appelgyder klokkestøber, metalstøber

appellatus (*lat.*) kaldt, navngivet

appendix (*lat.*) tillæg, vedhæng

appertinentier tilhører til huset (modsat løs-
øre)

approbatio (*lat.*) approbation

approbation godkendelse, billigelse, samtyk-
ke

approbere godkende, billige, samtykke

approche siksak løbegrav

apsis halvrund tilbygning ved kirkens kor

apud (*lat.*) ved

aqua (*lat.*) vand

aquila (*lat.*) ørn

aquor (*lat.*) mark, ager

a. r. (*lægd.*) artilleriregiment

arbejdspenge penge, der betales i stedet for
hoveri

arbor (*lat.*) træ

arbor consanguinitatis (*lat.*) stamtræ, stam-tavle
arbørst armbrøst
archigrammaticus (*lat.*) byskriver, lærer
area (*lat.*) mark, felt
arfname arving
argelist bevidst svig, snyd
arilds tid betegnelse for hændelse, der ligger så langt tilbage i tid, at ingen husker hvornår, altså for meget længe siden
ark 1) stor kiste 2) kvist på et hus
arkebuse ældste geværtype
arkebusering henrettelse ved skydning
arkiv 1) samling af dokumenter 2) bygning til opbevaring af arkivalier
arkivalie dokument, der opbevares i et arkiv
arkivar person, der passer et arkiv
arm 1) fattig 2) mager, udmagret, tør
arma (*lat.*) våben
armbrøst middelalderligt skydevåben, bue fæstet på skaft
armdrag drag på en le (går i en krumning over venstre arm)
armød fattigdom
armstol lænestol
arne åbent ildsted
arnegæld skat på ildstedet i et hus
arrask tarveligt let uldstof
arre havre
arrestatus (*lat.*) fange
ars (*lat.*) kunst
arsenal våbenlager
art. (*lægd.*) artilleri
art. batl. (*lægd.*) artilleribataljon
arte sig blive bedre, forbedre sig
artid gravøl, gilde lige efter en bisættelse
arv 1) det, som man får efter en afdød (indtil 1857 arvede sønner dobbelt i forhold til døtre) 2) vedgå arv og gæld: overtage en afdøds formuemæssige forpligtelser
arvfæste fæste, som går til en fæsters efterkommere
arveklasseystemet parentelsystem (indført 1845, hvor arvingerne inddeles i 5 klasser, hvoraf klasse 1 er livsarvingerne, dvs. børnene)

arvekøb tilfælde, hvor en arving sælger sin arvelod til en anden
arvelod en persons andel af en arv
arvøl gravøl
ascendens (*lat.*) 1) slægt i ret opstigende linie 2) forfader, ane
ascendenstavle anetavle, symmetrisk opbygget tavle eller skema, hvori probandens aner placeres
ascendent forfader, ane, slægtning i ret opstigende linie
ascensio himmelfart
Ascensio Christi (*lat.*) Kristi Himmelfartsdag
Ascensio Domini (*lat.*) Kristi Himmelfartsdag
Ascensio Xti (*lat.*) Kristi Himmelfartsdag
ascitorium anefølge, anelinje, stamliste omfattende en bestemt linje af probandens forfædre
ask 1) træsort 2) firkantet æske med skydelåg
askeonsdag onsdag efter fastelavn
askerage redskab til at rage aske ud af en kakkelovn
ass. (*lat.*) assessor
assessor (*lat.*) 1) ejer 2) dommer i en ret, bestående af flere dommere
assignation anvisning på pengesedler
assumptio (*lat.*) optagelse i himlen
Assumptio Mariæ (*lat.*) 15. august, Marie Himmelfartsdag
ast 1) rumpe, røv 2) begærlig
astrag mosaikgulv
astrolabium navigationsinstrument, som måler stjerners højde over horisonten
atavia (*lat.*) tiptoldemor
atavus (*lat.*) tipoldefar
ateist fritænker
atheos gudløs
atlask svært, blank silkestof
atps. (*lægd.*) amtspas
atrappere fange, gribe, overlister
atter igen
auditor (*lat.*) 1) lærer 2) undersøgelsesdommer

auditør juridisk embedsmand ved den militære retspleje
auktionsforvalter lederen af en auktion
auktionsprotokol protokol med oplysninger om afholdte auktioner
auksiliærkorps hjælpekorps
a. u. s. (*lat.*) actum ut supra, sket eller forhandlet som ovenfor
authenticus (*lat.*) egenhændig (skrevet)
autor forfatter
aux. c. (*lægd.*) hjælpekorps
auxiliærkorps auksiliærkorps, hjælpekorps
aux. rekr. (*lægd.*) hjælperekrut
A. V. (*lat.*) han levede ... år
ave 1) straffe 2) beskære træer og buske
avertissement bekendtgørelse, annonce
avia (*lat.*) bedstemor, gammel kone
aviaticus (*lat.*) barnebar
avind nag, had
avindsmand fjende
avindsskjold forræderi
avindsyg misundelig
A. V. I. S. P. A. (*lat.*) anima vivat in sempiterna pace amen, sjælen leve i evig fred amen
avle 1) få børn 2) erhverve, vinde
avlskarl øverste karl på en gård
avn række (sætte kornneg i avn)
avnehytte hytte eller lille rum til opbevaring af avner
avner skallen omkring korn og andet affald fra tærskningen (kan bruges som kreaturfoder)
avsom kedelig, bedrøvelig
avus (*lat.*) bedstefar, ane

B

b. (*lægd.*) bataljon
bable sludre, snakke (i fuldskab)
baccalaureus (*lat.*) laveste akademiske grad
bademoder jordmor
badskær barber, som også behandler sygdomme, kirurg

bagehus hus, der kun rummer en bagerovn
bagerovn stor lerovn til brød
bagersmat medhjælper for skibsbageren
bageskude norsk skude (bemandet med bager, nordmænd)
bagetrug dejnkar, kar til æltning af dej
baggarn sildegarn
bagge øgenavn for en nordmand
baghals nakke
bagkøb handel, som går tilbage
bagplov den bageste del af en hjulplov, incl. plovskaeret
bagreb et stykke seletøj til en hest
bagrebsbøjle krog til at spænde et læs fast med fra det øverstliggende læssetræ til bagvognen
bagred bagdel, bageste del
bagstol stol med ryglæn
bagvaske bringe sladder
baj løst vævet uldstof
bajsalt rått havsalt
bakkebord lille let bord til kaffe- og tedriking
balk 1) uopdyrket jordstrimmel som skel mellem to marker 2) nøgen plet på en tilsået mark 3) skillerum til vand mellem to tørvegrave
balstyrig vild, uregerlig, urolig
band bandlysning
bandlysning udelukkelse fra kirken og kirkelige handlinger
bane voldsom død
banemand drabsmand
bankebord bænk til at banke vasket linned på
bankebyg grove byggryn, der har været igennem en skalkværn
banner fane, flag
bapt. (*lat.*) baptisatus
baptisatus (*lat.*) den døbte
baptismus (*lat.*) dåb
bar mager (om kvæg)
barber kniplede eller broderede bånd ved hovedbeklædningen
barchent en- eller dobbeltsidet opkradset, tæt hør- eller bomuldsstof, lærredsvævet
bardag slagsmål

barde slås, banke
barkasse stor robåd
barnbyrd fødsel
barnsøl barselsgilde
baron adelsmand i rang efter greve
baroni stamgods tilhørende en baron
barselskone kvinde, der lige har født
barselsspand krukkeformet spand med låg, hvori sengeliggende barselskvinder får bragt deres mad, som regel sødsuppe
Bartholomæus 24. august
bartskær barber, som også behandler sygdomme, kirurg
baste binde
batl. (*lægd.*) bataljon
batt. (*lægd.*) batteri
bauknecht (*ty.*) avlskarl på en stor gård
bay løst vævet uldstof
b. b. bar barnet
b. br. borgerbrev
Bb. s. (*lægd.*) Bornholms sørulle
beatus (*lat.*) 1) afdød, salig 2) lykkelig
bedaget gammel
bede 1) kastreret vædder 2) afgift, jordskyld
bedesvin svin der skulle ydes i landgilde
bedrag beløb
bedragende andragende
befatte beskæftige, arbejde med
beg stof, udvundet af tjære, til tætning
beg. begæret
begittehorn malerhorn, kohorn med et stykke fjerpen i spidsen (benyttes af pottemagere til at male ornamenter med)
begr. begravet
begængelse 1) begravelse 2) gravøl 3) messe eller gudstjeneste for en afdød
beh. behandles
behl. behandling
behøffuer behøver
behør tilbehør
bejle fri
bejler frier
bekomme få
belakke udsprede rygte, bagtale, dadle
beligge have samleje
bem. bemeldt
bemeldt omtalt, nævnt ovenfor
benedicere velsigne
benediktiner medlem af munkeordenen
benefice velgerning
beneficere gøre godt
beneficium inventarii (*lat.*) afkald på arv og gæld
beneficium paupertatis (*lat.*) bevilling til fri proces pga. fattigdom
bengel lømmel, slyngel
benneke gemmer, gemmesteder, skjul
benrad skelet
benøyet tilfreds
bepligte forpligte
bereden 1) ridende 2) meget snakkende
berkan kraftigt stof af gedehår
beschaffen indrettet
beskeden passende
beskæmmelse skam
beskøjt tvebak, hård kiks
besove besvangre
betimelig passende
betle tigge
betler tigger
betleri tiggeri
bettelstav tiggerstav
bibax (*lat.*) dranker, drikfældig
bibliografi fortegnelse over litteratur for et afgrænset område
bibog protokol over skøder og andre værdipapirer
bie vente
bien venten
bildhammer hammer til bildning, dvs. skærping af møllest
bildning skærping af møllest
biljern jern til skærping af møllest
billig rimelig, nogenlunde
billighed rimelighed
bilæggerovn kasseformet ovn, hvis indfyrringsåbning befinder sig uden for det rum, der skal opvarmes
bimle bimpel
bimpel lille tønne, dunk, langhalset lerflaske med øre til bl. a. øl i marken
bims ør, tosset, forstyrret

binde strikke
bindestang læssetræ
bindestue stue, hvor tjenestekarle og -piger strikker sammen
bindetrøje livstykke, undertrøje
bindeærme overtræksærme til tjenestepiger
binding betegnelse for husets fag (afstanden mellem de bærende stolper)
bindingsværk ydervægge og skillevægge, opført af tømmer med lerklining, lersten eller mursten imellem
bindstouw bindestue
bindøkse stor smalbladet økse med langt skaft (til træfældning)
bing firkantet træramme med låg omkring en kværn eller kasse til gryn, malt eller salt
biografi levnedsskildring
birk 1) retskreds med særlige retsregler, udskilt fra herredets jurisdiktion (herremænd udnævner tit egen birkedommer og -skriver for deres hovedgård og tilliggende bøndergårde) 2) by- eller stadsret
birkefald bøde, dømt ved et birk
birkefred birkets retsområde
birkemænd de mænd, der hører under et birk
birkeret birkets domstol, stadsret
biskop gejstligt overhoved for et stift
biskopsgave afgift, som landboerne skal betale til stiftets biskop
biskopsret bispetiende
biskopstiende bispetiende
biskopsting bispeting
bislag 1) lille udbygning foran udgangsdøren 2) åben bænkeplads under et tag
bismer stangvægt med forskydeligt lod i den ene ende og krog i den anden
bismerpund 1 bismerpund = ca. 6 kg
bisp biskop
bispearkiv arkiv med oplysninger om især provster, præster og lærere samt korrespondance
bispedømme en biskops myndighedsområde
bispetiende biskoppens ret til afgifter i sit stift (i katolsk tid)
bispeting ret, hvor biskoppen er dommer
bisse fare rundt (om kreaturer)
bissekræmmer omvandrende handlende
bissemunk omvandrende munk, tiggermunk
bissextilis skuddag, 24. februar
bistade bikube
bittelille
bittestue sengekammer, soveværelse
bitræ bikube
bitzer hoftjener
biug byg
bjergegang 1) gå over et bjerg 2) Marie Bessøgesdag, 2. juli
bjergline tov til fuglefængere
bjergmand trold, som bor i bakker og høje
bjæfhund gårdhund, lænkehund
bjælke langt stykke tømmer fra ydervæg til ydervæg i et hus
bjælkehylde hylde under træbjælkerne i loftet
bjærgemand redningsmand
bl. (*lægd.*) blå, blond
bladet tømmerkonstruktion, hvor et stykke tømmer er indfældet i siden af et andet
blaffert kobbermønt, 1 blaffert = 2 penninge
blakket udflydende farve på kreaturer, en blakket hest: en grågul hest
blankelad silkestof
blanket udfyldt formular
blasert overlegen, overmæt af indtryk, sløv
ble lagen
bleseng opredt seng
blide krigsmaskine, der kaster store sten
blidemåned februar
blisset farvetegning på hovedet af kreaturer og heste
blodgang dysenteri
blodvide overfald, så blodet flyder
bloe blå
blokhus 1) skanse 2) bjælkehus
blokke 1) udvidde 2) lokke, narre, presse
blomme 1) blomst 2) menstruation
blommet blomstret
blor blå
blote ofre til guderne ved slagting
blu undseelse, skamfuldhed, blufærdighed
blues skamme sig

blunke blinke
blusel skam
blyg skam
blytækker håndværker, der lægger blytage
blækhus beholder til blæk
blæsebælg redskab til at føre luft til et ildsted eller orgel
blæsset blisset
bl. øjne (*lægd.*) blå øjne
blå mandag mandag efter fastelavn, sidste og festbetonede dag i fasten
blåmand neger, sort mand
blår grov hør eller hamp
blårbrikke blårtvy
blårgarn garn, spundet af de grovere taver fra skætning og hegling af hør eller hamp
blårgarnslærred tøj, der er vævet af blårgarn
blårlærred blårgarnslærred
blårtvegge blårtvy
blårtvy beholder med opstående pinde, hvorfra blå trækkes til spinning på en rok
bo dødsbo
bod 1) forråds- eller spisekammer 2) lille udhus til brænde 3) lejet salgssted 4) pengestraf, bøde 5) bedring, hjælp mod sygdom
bodegæld afgift for en fiskebod
bodekone kone, der har en bod
bodemål lovovertrædelse, især mandebod for drab
boe bod
boel bolsted
boelsmand bolsmand
bofæ 1) rørligt gods, bohave 2) rede penge
bogejagt klapjagt
boghvede kornsort
bogsed ed, aflagt på tingbogen eller Bibelen
bohave møbler
boj løst vævet uldstof
bojert skibstype
bokarl bofast mand, bosiddende
bokvinde hustru, husmor
bol 1) bolsted 2) bondens del af bymarken 3) ærmeløs trøje
boldgryde bolgryde
bole have seksuelt forhold
bolgalt kastreret gris, der gives i landgilde (1 galt pr. 3 tønder hartkorn)
bolgryde 1) rundbundet gryde uden fod 2) hue, som kan trækkes ned over ørerne
bolle 1) rund, dyb skål 2) kastrere
bolsbroder person, som bygger eller bor sammen med en anden på samme bolsted
bolskab at leve sammen uden for ægteskab
bolsmand ejer af et bolsted
bolsted landejendom, der i størrelse befinder sig mellem en gård og et husmandssted (ca. 1 tønde hartkorn)
bolster 1) stof til pude eller dyne 2) linned- underdynevår 3) dyne
bolsvin et hos bonden opfedet svin, der skal betales i landgildesvin (1 svin pr. 1 til 1½ td. hartkorn)
boltsmed grovsmed
boløkse buløkse, skovøkse som bruges til træfældning
bomand 1) gårdmand, jordbruger 2) beboer
bombasin glat uldent stof
bommesi tykt opkradset bomuldsstof
bomolie olivenolie
bomærke mærke, tit runelignende, som bruges til at betegne en bestemt mands underskrift eller hans ejendom
bona (*lat.*) gods, formue
bondefoged 1) herredsfoged 2) ridefogedens hjælper
bondejord jord, på hvilken der hviler fæstetvang og tiende
bonderedsel skat, landgilde
bonderytter soldat fra et ryttergods
bondeskyld landgilde af en selvejergård
bonect flad hovedbeklædning til præster
bonett bredskygget hat til adelsdamer
bonitet jordens godhed og beskaffenhed i forbindelse med jordvurdering
bonitering vurdering
bopenge rede penge, som en afdød efterlader sig
bord brede brædder og fjæle
bordblad bordplade
bordkrans metalring, som varme ting sættes på

bordsvend tjener

borgen kaution

borgerrepræsentant borger, valgt til at bistå ved byens (købstadens) styre

borgerrepræsentation bystyre, købstads styrelse (1837-1868)

borgerskab ret til at drive næring (efter 1931 kaldes det næringsbrev)

borgerskabsprotokol fortegnelse over personer med borgerskab

borgerskole betalingsskole købstad

borgervæbning korps af byboere, der skal forsvare byen

borgleje være indkvarteret (om soldater)

Borgretten værning (1682-1771) i København for kongelige betjente uden for rangen

bornert snæversynet

bornholmerur højt standur

bortrømme stikke af fra tjenesteplassen eller militærtjeneste

boseng folkeseng, seng til tjenestefolkene

boskab løsøre, bohøve

boslod den halvdel af et bo, som tilkommer en ægtefælle i et formuefælleskab

boslods forbrudelse fortabelse af en ægtefælles del af den fælles formue (afskaffet 1824)

botoft grunden, hvor en gård med udhuse er opført

bou bod

bougsav buesav

bouqvet (*fr.*) buket

boutellie (*fr.*) flaske, vinflaske

boy løst vævet uldstof

br. (*lægd.*) brystvidde

br. hår (*lægd.*) brunt hår

brad 1) stort stykke kød af vildt 2) opfaren-de, hidsig

braddød pludselig død

bradsted arne, ildsted

brakmark mark, der hviler udyrket

brakteat 1) mønt, der kun er præget på den ene side 2) hængesmykke i guld fra oldtiden

brand 1) brandstang 2) mærke

brandfoged tilsynsførende for brandvedtæg-tens overholdelse, leder af landsbyens brandkorps

brandforsikringsarkiv arkiv med ejendoms-vurderinger og -policer

brandstang lodret stang i gavlen over taget

brandstyr ekstraskat i anledning af store il-debrande

brandstød understøttelse til en brandlidt

brandstødbrev brev, der giver en brandlidt ret til at tigge

brandstødmænd person med et brandstød-brev

brandsvend brandmand

brandtaksation vurdering med henblik på en brandforsikring

breddbil bredbladet tømmerøkse

breddaler stor sølvmønt

breddsel tykt tæppe eller dyne uden fyld

Bremerholm flådens værksteder i Køben-havn, arbejdslejr for straffefanger

brevarium (*lat.*) 1) katolske præsters bønne-bog 2) kort fortegnelse

brevbog fortegnelse over breve, tit med per-sonregister

brevviser overbringer af et brev

brig sejlskib med 2 fuldriggede master

brigantine sejlskib med den forreste af 2 ma-ster fuldrigget

brigs kirkedørsåbning

brik træskive til at lægge smør på

brikhus brikhylde

brikhylde ophængt bræt med fremspringen-de pinde til at anbringe brikker og trætal-lerkener på

brilledukat guldholdig mønt (fra 1640'rne)

brist mangel, fejl

broderlod arvelod af dobbelt størrelse i for-hold til en søsterlod (indtil 1857)

brog bukser

brok grævling

brokorn kornafgift til vedligeholdelse af bro-er

brudekiste kiste med brudens udstyr

brudererske brudesmykker

brudesmykker person, som pynter bruden

bruehus bryggers
brydegård mellemstor gård, der drives af en forvalter
brygge skibsbro, anløbsbro til skibe
bryggepenge havnepenge
bryggers rum til ølbrygning, slagtning, vask, bagning m. m.
bryne (fær.: *brýna*) slibe
brynsten (fær.: *brýni*) slibesten
brysdug brystdug
bryst brystdug
brystdug ærmeløs finere undertrøje af kostbart stof til mænd
brækkværn kværn, hvori kornet brækkes
brændevinstræ lille beholder til brændevin
brændsvin brændemærket svin (oldensvin), som går på olden, og som senere skal betales i landgilde
brøddisk stor brødskive
brøde 1) forbrydelse, forseelse 2) bøde, mulkt
brødelig skyldig
brødling 1) søskendebarn 2) næstsøskendebarn
brøndværk indhegning omkring en brønd
brøst 1) mangel 2) brystdug
brøstfæld brøstfældighed
brøstfældig dårligt vedligeholdt
brøstfældighed 1) forfald, skrøbelighed 2) omvurdering ved skifte, hvor der skal afses midler til gårdens vedligehold
brå tagskæg
bråddejern ålejern
b. t. k. (*lægd.*) batterikusk
btk. (*lægd.*) batterikusk
budfoged person, der giver fæsterne besked om hoveriarbejde
budstik tegn, tit en træstok, der sendes fra sted til sted for at sammenkalde til stævning eller anden samling
buesav sav, hvis ender er spændt mellem enderne af et buet jern eller træ
bugsøster samlevende kvinde
bukseblok til at spænde strikkede underbukser på efter valkningen
bul trøje uden ærmer
bulbro plankebro
bulhus blokhus, hus med vægge af vandrette planker, anbragt mellem lodrette stolper
bultlås hængelås
bulvæg husvæg af vandrette planker mellem lodrette stolper
buløkse stor økse til træfældning
bunden trøje strikket trøje
buntmager person, der forarbejder og sælger skind og pelsvarer
bur spisekammer, forråds-kammer, aflukket værelse, værelse bag dagligstuen
bus 1) det, som man stopper, buser, ind under tagryggen 2) stød 3) halmknippe, neg 4) lille brød
buse 1) stoppe halm ind under tagryggen 2) støde ind i noget
busetrold bussemand, indbildt spøgelse til at skræmme børn med
busserunde meget lang trøje
busvend avlskarl på en stor gård
butellier vinflaske
butting otting, lille tønne, ølanker
byens stene 2 tunge sten, som bliver lagt om halsen på en person, der forvisses fra byen
byfoged underrettsdommer i en købstad (afskaffet i 1919)
byfred det område, som byens ret, birkeretten, dækker, dvs. byen med tilliggende marker og jorder
byg kornsort, tidligere 6-radet, nu 2-radet
bygd bebyggelse, opdyrket og beboet egn
bygdemænd beboere i en bygd eller by
bygfæld brøstfældighed, forringelse af gårdens huse, jord eller tilhørende kreaturer (vurderes ved skifte)
bygningsskat ekstraskat på købstædernes bygninger (1802-1840)
byhorn horn, som man blæser i, når landsbyens bønder skal mødes på bystævnet
byhus tinghus, rådhus
bylag forsamling bestående af landsbyens gårdmænd
bymark fællesjord for byens borgere
byrd afstamning
byrdig født til

byrettens skiftejurisdiktion skifter efter almindelige borgere

byrje (*fær.:* *byrja*) begynde

byskat byens samlede skat til kongen

byskæppe kormål = 6 skæpper (i Vendsyssel = 8 skæpper)

bystob pottemål, der holder de rigtige mål

bystok træstok til bøderegnskab med gårdenes navne indskåret

bystævne mødeplads for landsbyens bønder

bysvend person, som hjælper med at oprettholde ro og orden

byting underret, der ledes af en byfoged

bytte (*fær.:* *bytta*) spand

bækkeldrev pottemagerredskab til at forme råde på lertøj

bækken beholder

bælg 1) mave 2) sæklignende redskab til at puste luft til et ildsted, blæsebælg

bælgvante luffe eller strikket vante, hvor kun tommelen er fri

bænkedyne hynde til en bæk

bænke sig gå i seng

bænketid sengetid

bænketærskel træplade med skaft til at banke bølgeaske ud af vasketøj

bærekar kar med håndtag, bryggekar

bæreløb kurv eller tremmekasse

bæreså stang til at bære vand- eller mælkekar med

bærme restprodukt ved produktion af alkohol ud fra mæsk

bæsing bås

bæst dyr, normalt en hest

bø (*fær.:* *bøur*) indhegnet og opdyrket jord

bøddelsmærke uærligt mærke, brændemærke på personer, som har reddet livet ved at blive bøddler

bøde 1) reparere 2) bod, som betales med varer

bødenål redskab til reparation af garn

bødker håndværker, der fremstiller tøndekar og spande i træ

bøgeaske lud, tøjvaskemiddel

bøgel aflukke til kreaturer

bøigd bygd

bøl tyr, som er kastreret som voksen (modsat stud), bruges til pløjning eller langsom kørsel

bøle brøle (om kreaturer)

bønhase håndværker uden svendeprøve, fuser

bønhus kapel, bedehus

børlig passende

børnehus børnehjem

børnekopper kopper

bøssepenge penge, som fattige skoledisciple indsamler ved at synge ved folks dør

bøsseskytte artillerist

bøste 1) lårbov, svineskinke 2) banke, slå

bøstegryde stegegryde til skinker og bove

bøtte spand

bånd 1) stiver eller tværtømmer i bindingsværk, løsholt 2) holder i tallerkenrække

båndholt båndtræ til tøndebånd

båndkniv kniv med håndtag i hver ende

båndvæv vævespjæld, kamlignende bræt med riller, væv til smalle bånd

bår bære

båre jord, der har været braklagt et år

båreprøve prøve, hvorved en formodet mord skal berøre en myrdet persons sår for at bevise sin uskyld

bås rum i en kostald til et eller to kreaturer

C

C (*lat.*) 100

c. (*lægd.*) kompagni, korps

cabus kabuds, mandshue med to lange lapper

cadaver (*lat.*) lig

caelebs (*lat.*) ungkarl

caemeterium (*lat.*) kirkegård

calator (*lat.*) opvarter, tjener

calix (*lat.*) bæger, kalk

cambridge tøj, stof

camelot uldent finere stof, oprindelig vævet af gede- eller kamelhår

cand. (*lat.*) candidatus

candelarum (*lat.*) 2. februar, kyndelmisse
candidatus (*lat.*) kandidat, person med embedseksamen fra universitet
and. jur. (*lat.*) candidatus juris, person med juridisk embedseksamen
and. mag. (*lat.*) candidatus magisterii, person med skoleembedseksamen (gymnasielærer), magister
and. med. (*lat.*) candidatus medicinae, person med lægeeksamen
and. pharm. (*lat.*) candidatus pharmaciae, kandidat i farmaci, farmaceut
and. polit. (*lat.*) candidatus politices, kandidat i statsvidenskab
and. theol. (*lat.*) candidatus theologiae, person med teologisk embedseksamen
cannifas groft vævet stof af hamp
cannifases lavet af cannifas
can. resl. (*lægd.*) kancelliets resolution
Cantate (*lat.*) 4. søndag efter påske
cantuche kvindebeklædning
captus (*lat.*) fange
caraco kvindetrøje med langt skød
caritas (*lat.*) velgørenhed
carnifex (*lat.*) bøddel, skarpretter
cass. (*lægd.*) kassabel
castrum doloris (*lat.*) dødsleje
casu (*lat.*) årsag, tilfælde
casus (*lat.*) casu
cathedra Petri (*lat.*) Peters stol, 22. februar
caut. (*lægd.*) kaution, kautionist
cav. (*lægd.*) kavalleri, kavallerist
caval. (*lat.*) kavalleri, kavallerist
cavere garantere, kautionere
cedere afslå, overlade
census 1) indskrænkning af valgetten efter formue og indkomst 2) folketælling 3) (*lat.*) afgift, formueskat
centner 1 centner = 100 pund = 50 kg
chaiselong sofa med skævt ryglæn
chalup stor robåd, som tilhører marinen
chatol skuffe- og skabsmøbel med skriveklap
chaussé brostensbelagt landevej
chenille rejsekappe med flere slag
christiand'or guldmønt
christmåned december

cikorie rodplante, der bruges som kaffetil-sætning
cineres (*lat.*) askeonsdag
circumcisio (*lat.*) nytårsdag, 1. januar
circumcisio Domini (*lat.*) Kristi omskærelsesdag, 1. januar
civis (*lat.*) borger
clausur lukket område i et kloster, forbeholdt de rigtige munke og nonner
clausura (*lat.*) 1) landegrænse 2) dørlås
cm. (*lægd.*) kommandør
cod. (*lat.*) codex
codex (*lat.*) samling af regler, håndskrift i bogform
codicil tillæg til et testamente
coelebs (*lat.*) ungarl
coemeterium (*lat.*) kirkegård
coena Domini (*lat.*) 1) skærtorsdag 2) aften-smad
cognat kvindelig slægtning i lige linie
cognatio (*lat.*) slægtsskab gennem fødsel, blodsslægtsskab på moderens side
cognatisk beslægtet gennem kvindesiden
cognatisk descendens en persons efterslægt på kvindesiden
collier halssmykke
combattant (*fr.*) kombattant, aktiv krigsdeltager
comd. (*lægd.*) kommanderet
commater (*lat.*) gudmoder
commissionsrulle tillæg til en stamrulle
comp. 1) comparent 2) (*lægd.*) kompagni
comparent person, der afgiver forklaring i retten eller for myndighederne
compater (*lat.*) mandlig fader, gudfader
computatio canonica (*lat.*) beregningsmåde på slægtskabsgrad efter kanonisk måde
computatio civilis (*lat.*) beregningsmåde på slægtskabsgraden efter civil måde, hvor både de personer, hvis slægtskabsnærhed skal bestemmes, og alle mellemedene tælles med
com. serg. (*lægd.*) kommanderende sergent
condition betingelse
conf. (*lat.*) 1) confirmatus, confirmandus 2) bekræftelse

confirmandus (*lat.*) konfirmand
confirmatus (*lat.*) konfirmeret
confitens (*lat.*) 1) altergæst 2) skriftebarn
congeneralis (*lat.*) slægtning
conjugalis (*lat.*) ægteskabelig
conjux (*lat.*) ægtefælle
consensus (*lat.*) overensstemmelse
consistorium (*lat.*) 1) forsamling 2) rådhus, forsamlingssted
const. (*lægd.*) konstabel
consul (*lat.*) rådmand, borgmester
consummatum est (*lat.*) det er fuldbragt (Kristi ord på korset)
contoir møbel, kontor
contribution matrikel-, hartkorns-, jord- eller tiendeskat
contouch hjemmekjole
copulatio (*lat.*) sammenføje
copulatus (*lat.*) den ægteviede
copulere vie
corpus Christi (*lat.*) Kristi legeme (i alterets sakramente)
corpus civicum (*lat.*) borgerskab
corpus delicti (*lat.*) forbyrdelsens genstand eller værktøj, bevismateriale
courage (*fr.*) dristighed, mod
cpt. kaptajn
c. r. (*lægd.*) kancelliets resolution
cras. (*lat.*) crastino die
crastino die (*lat.*) dagen efter festen (en helligdag)
crucifixio Domini (*lat.*) Kristi korsfæstelse, langfredag
cost. (*lægd.*) konstabel
cuir. (*lægd.*) cuirassier, kyras, kyrassér
cuirassier kyrassér
cum (*lat.*) med
cum allegatione impedimentorum (*lat.*) med oplysning om forhindringen
cum curatore martio (*lat.*) med manden som formynder
cum curatore patre (*lat.*) med faderen som formynder
cum grano salis (*lat.*) med forbehold
cum omnibus oneribus (*lat.*) med alle påhvilende skatter

cum omnibus pertinentibus (*lat.*) 1) med alle påhvilende skatter 2) med alt tilliggende 3) med alt tilhørende 4) med alle tilhørende herligheder
cum omnibus pertinentiis (*lat.*) cum omnibus pertinentibus
cum spe successionis (*lat.*) med håbet om at blive efterfølger
curator formynder, værge
curriculum vitae (*lat.*) levnedbeskrivelse, livsforløb
curticulus (*lat.*) husmand
cy. (*lægd.*) cyklisteskadron

D

D (*lat.*) 500
d. (*lat.*) dominus, datum
dabbe redskab til at jævne lergulve med
dadel bebrejdelse
dage på stole på
daglejer lejlighedsvis arbejder
dagmål daggy
dagsgerning hoveri, hoveriarbejde
dagsled dagsrejse
dagsværk hoveri, hoveriarbejde
dagtinge forhandle om fred
daguerreotypi 1) ældste fotograferingsmetode (på sølvplader) 2) billede fremstillet ved daguerreotypi
dagvagt vagt til søs (kl. 4-8)
dagvogn vogn, der kører med post og passagerer
dalbag kødstykke fra halsen på et svin
daler 1 daler = 3 mark (fra 1544)
     1 daler = 4 mark (fra 1563)
     1 daler = 66 skilling (fra 1602)
     1 daler = 68 skilling (1609)
     1 daler = 74 skilling (fra 1610)
     1 daler = 80 skilling (fra 1616)
     1 daler = 6 mark = 96 skilling (1625-1813)
dalmer dagdriver
dam 1) mølledam 2) damsbånd
damask atlaskvævet mønstret stof

damast damask

damhest hvid hest, som overtroen lader leve i søer og damme

damsbånd 1) dæmning eller vold ved en mølledam 2) dam og damsband: stående udtryk, hvor afhændet eller pantsat gods i skøder angives

dane dansker

danefæ 1) jordfundet gods eller hittegods, hvis ejermand ikke kendes 2) arvegods uden arvinger

danehof rigsdag, herredag, forsamling af adelige og gejstlige stormænd (afløst af rigsrådet)

dannebrogorden orden (stiftet af Christian 5.)

dannebrogsmand person, der har fået tildelt dannebrogordenen

dannefolk dannemænd

dannekvinde hæderlig og agtet kvinde, hustru med uplettet rygte

dannemand 1) pålidelig og retskaffen mand, hædersmand 2) synsmand

dannesvend ugift, hæderlig mand

Danske Kancelli regeringskontor for alle kongens breve og forordninger (indtil 1660)

danzig-tøj tøj fra Danzig

dar dør

dase drive, dovne

datum (*lat.*) givet (i breve og forordninger, efterfulgt af dato og udstedelsessted)

datum ut supra (*lat.*) dato som ovenfor

davre morgenmad, frokost (søbemad og sild)

davretid den tid, hvor man plejer at spise frokost

dbt. døbt

d. corps. (*lægd.*) dyrlægekorps

debitor skyldner

decanus (*lat.*) dekan

decem (*lat.*) ti

decem milia martirum crucifixorum (*lat.*) de 10.000 korsfæstede martyrs dag, 22. juni

decessus (*lat.*) død, bortgang

decima (*lat.*) tiende

decimantes (*lat.*) tiendeydere

de facto (*lat.*) faktisk, i virkeligheden

defension forsvar

defensor (*lat.*) forsvarer

deficit underskud

defunctio (*lat.*) død

defunctus (*lat.*) afdød

degen kårde, stikvåben

deger 10 stk. huder eller skind

degn 1) præstens medhjælper i kirken 2) ældre betegnelse for skolediscipel i kloster- og latinskoler

degne-dom embede som degn

degnekage kage eller brød, som bønderne ved højtider giver sognets degn

degnekær dejnkær

degnelus mønt, 1 skilling

degenerente indkomst, tillagt degnekaldet

degnestavn 1) degnekald 2) degnebolig

degnetrave korntiende til degnen, stående på marken

Dei gratia (*lat.*) ved Guds nåde

deje 1) husholderske 2) letfærdig kvinde

dejegård mejeri

dejhus mejeri

dejne ælte dej

dejnkær kar til æltning af dej

dejnliste firkantet kar til æltning af dej

dejntrug kar til æltning af dej

dekan forstander for et domkapitel eller fakultet

del. delere

dele 1) føre sag ved retten 2) skændes

delere udslætte, ophævelse af gældsforpligtelse

delemål rettergang, søgsmål

delictum (*lat.*) forbrydelse, forseelse

delinkvent lovovertræder, som underkastes rettens behandling

delle bræt, fjæl

demat 1 demat = 4926 m² (sønderjysk)

demografi befolkningslære, beskrivelse af en befolknings sammensætning

demolere ødelægge

denatus (*lat.*) afdød

denning mønt (1600-tallet)

Deo gratias (*lat.*) gudskelov

depeche skrivelse mellem en regering og dens udenlandske repræsentation
Depechekontoret Generalkrigsdirektoratets sekretariat (1763-1848)
dependere afhænge
deponen (arrestant) *vidne*
deponere bestå studentereksamen
deprecant person, som skrifter
deputat ydelse i naturalier til en embedsmand
des. designation
descendens (*lat.*) 1) slægt i nedadgående linie 2) efterkommer
descendenstavle efterslægtstavle, fremstilling af en persons efterkommere
descentorium stamrække, stamliste, udsnit på langs af en ane- eller efterslægtstavle, som viser forholdet mellem probanden og en af efterkommerne
desertere udeblive fra militærtjeneste, rømme
design. designation
designatio (*lat.*) designation
designation 1) betegnelse 2) foreløbig udnævnelse til et embede
desponsatio (*lat.*) trolovelse
desponsation trolovelse
desponsatus (*lat.*) trolovet
detachment mindre militær styrke med særlig opgave
deus (*lat.*) Gud
devise valgsprog
D. G. (*lat.*) Dei gratia, ved Guds nåde
diaconus (*lat.*) tjener, diakon
diakon tjener, præstemedhjælper, kristeligt uddannet sygeplejer
diakonat diakons stilling
diakonisse kristeligt uddannet sygeplejerske
dibbel lille vandløb
dicto loco (*lat.*) på nævnte sted
dictus (*lat.*) kaldet, nævnt, omtalt
die (*lat.*) dag
die eodem (*lat.*) den samme dag
die progrediente (*lat.*) den foregående dag
die proximo (*lat.*) den næste dag
die sequenti (*lat.*) den følgende dag
die ut supra (*lat.*) samme dag
die viridium (*lat.*) skærtorsdag

dies (*lat.*) dag
dies accepti baptismi (*lat.*) dåbsdag
dies copulationis (*lat.*) bryllupsdag
dies jovis (*lat.*) torsdag
dies lunæ (*lat.*) mandag
dies lustricus (*lat.*) dåbsdag
dies martis (*lat.*) tirsdag
dies mercurii (*lat.*) onsdag
dies mortis (*lat.*) dødsdag
dies natalis (*lat.*) fødselsdag
dies natalis domini (*lat.*) Herrens fødselsdag, 25. december
dies nativitatis domini (*lat.*) Herrens fødselsdag, 25. december
dies novi anni (*lat.*) nytårsdag
dies palmarum (*lat.*) palmesøndag
dies paschalis (*lat.*) påskedag
dies passionis (*lat.*) langfredag
dies pentecostes (*lat.*) pinsedag
dies saturni (*lat.*) lørdag
dies sepultræ (*lat.*) begravelsesdag
dies solis (*lat.*) søndag
dies veneris (*lat.*) fredag
dies votorum (*lat.*) bryllupsdag
diger stor, tyk
digitalis (*lat.*) fingerring
dimittend person, der forlader skolen med afsluttet eksamen
dimittere afslutte eksamen
dimmeluge den stille uge, ugen før påskedag
diplom skrivelse, officielt dokument
diplomatarium (*lat.*) samling af dokumenter
diplomatik studiet af diplomer og dokumenter
dirk redskab til at åbne låse med
discipulus (*lat.*) elev
disk 1) bord 2) fad, tallerken 3) skilles fra dug og disk: blive separeret 4) skilles fra seng og disk: blive separeret
disktjener tjener
disputats 1) forsvar for en doktorafhandling 2) den skrevne doktorafhandling
dispute diskussion
distinctionsprotokol bog med oplysninger om universitetsstuderende og deres eksamen

- distrahere** sprede
- dito** (*lat.*) det samme
- ditto** dito
- d. l.** 1) (*lægd.*) dette lægd 2) (*lat.*) dicto loco, på nævnte sted
- DL.** (*lægd.*) Dronningens Livregiment
- DLR.** (*lægd.*) Dronningens Livregiment
- dnca.** (*lat.*) dominica
- do.** (*lat.*) dito
- dobbelt** terningspil, hasardspil
- dobbeldukat** guldmønt
- dobbeltgård** to sammenbyggede gårde med egen jord og drift
- docere** 1) holde forelæsning 2) belære på en nedladende og bedrevidende måde
- doktor** 1) læge 2) person, der har taget doktorgraden
- dolor** (*lat.*) smerte
- dom.** (*lat.*) dominica
- dombog** bog med referat af en sag, partsindlæg og dom (1662-1699)
- dom. cantate** (*lat.*) 4. søndag efter påske
- dom. esto mihi** (*lat.*) fastelavnssøndag
- dom. exaudi domine vocem meam** (*lat.*) 6. søndag efter påske
- domini** (*lat.*) Herrens
- dominica** (*lat.*) Herrens dag, søndag
- dominus** (*lat.*) herre
- dom. invocavit** (*lat.*) 1. søndag i fasten
- dom. jubilate** (*lat.*) 3. søndag efter påske
- dom. judica** (*lat.*) 5. søndag i fasten
- domkapitel** præsterne ved en katolsk domkirke
- dom. laertare** (*lat.*) 4. søndag i fasten, midfaste
- dommerkorn** årlig løn i korn til herreds- og birkefogeder
- dom. misericordia** (*lat.*) 2. søndag efter påske
- dom. oculi** (*lat.*) 3. søndag i fasten
- dom. post epiph.** (*lat.*) søndag efter helligtrekonger
- dom. . . post trinit.** (*lat.*) søndag efter trinitatis
- domprotokol** bog med stævning og dom (1801-1900)
- dom. quadragesima** (*lat.*) 6. søndag før påske
- dom. quasimodogeniti** (*lat.*) 1. søndag efter påske
- dom. quinquagesima** (*lat.*) 7. søndag før påske
- dom. reminiscere** (*lat.*) 2. søndag i fasten
- dom. vocem jucunditatis** (*lat.*) 5. søndag efter påske
- donsk** opholdsstue
- dopper** smalle eng- eller mosedrag
- dorg** fiskesnøre til fangst af makrel
- dorsk** dvask, ugidelig
- douceurpenge** skat, betalt af militærfri landarbejdere m. v., til landsoldaters løn
- Dr.** (*lat.*) doktor, lærer, senere universitetstitel
- drabelig** ypperlig, fortræffelig
- draff** affald
- drag** 1) håndtag på en le 2) halvø, landtunge 3) smallere vandløb
- drage** 1) trække 2) andrik
- dragkiste** kiste på fødder med låg og skuffer
- dragkistehylde** trekantet hylde med 3-4 hylde, anbragt oven på en dragkiste
- dragon** soldat af rytteriet
- drag. rgt.** (*lægd.*) dragonregiment
- dram** et glas brændevin
- dratte** tabe, lade falde, falde
- drav** affald, mask efter brygning
- dravel** sladder, snak
- dravso** urenlig kvinde
- dray** affald
- draytønde** affaldstønde
- dreiling** (*ty.*) kobbermønt, 1 dreiling = ¼ skilling, 1 dreiling = 3 pennig
- drejer** håndværker, der fremstiller træfade og -skåle ved at dreje dem i træ
- drejl** tretrådet vævet tøj, atlaskvævet tøj med små geometriske mønstre
- dreng** svend, tjenestekarl
- drengefoged** ladefoged, avlskarl
- drengesherberg** karlekammer
- drengeskat** ekstraskat (1699)
- dress. artill.** (*lægd.*) dresseret ved artilleriet, uddannet ved artilleriet

dressel skat, skatkammer
d. rg. (*lat.*) dragonregiment
driftefæ omstrefjende kvæg
driftetrug fladt trug til at rense malede gryn, som kastes op i luften
driftekvæg 1) omstrefjende kvæg 2) hitte-gods
driftøg plovhest
drikfædig forfalden til alkohol
drilbor hurtigt drejende bor
drimle nøle, være langsom
drollig mærkelig, naragtig
dron. (*lægd.*) dronningens
Dron. L. R. (*lægd.*) Dronningens Livregiment
drost højtstående rigsembudsmand, der kan være kongens stedfortræder
droug drag, håndtag på en le
dryppande aflang pande til opsamling af fedt fra spid
dræg varpanker, lille anker med 3 eller flere grene
dræt seletøj til arbejdsheste og -stude
drætte opføde, opdrætte
drættsted sted, hvor sildegarn og vod trækkes i land
dræve tøve, trække ud, tale langsomt
drøftetrug fladt trug til at rense malede gryn, som kastes op i luften
drømt mål til humle, 1 drømt = 16 skæpper = 278 liter
drøv affald
drøvtønde affaldstønde, svinetønde
duelig tidligt oppe
dugmager klædevæver
dukat guldmønt
dukke tykt bånd snoet af halm eller tang
dukket væg eller gavltrekant, der er lukket med dukker
dulsian blæseinstrument
dump naturlig fordybning i jorden
duppet dukket
durabel varig, holdbar
dusin 1 dusin = 12 stk.
dy dynd
dygd kraft, virkning

dygtig god, velegnet
dyndsko plader under hestens hove, når de skal gå i blødt terræn
dyrefuld dyrebar, kostbar
dæmon ond ånd
dåre nar, dumrian
dødemåned december
dødfejde kamp på liv og død
dødike spuns til en tønne
døding dødning, dødt menneske
dødkød koldbrand
døl skjul, hemmelighed
dølge skjule, ikke røbe en hemmelighed
dølgsmål skjul, hemmelighed
døn lugt
døne 1) lugte 2) buldre, brage
dørhammer 1) redskab til at banke på en dør med 2) vandret stykke tømmer over en dør, tit prydet med udskæringer
dørns 1) opholdsstue, der kan opvarmes 2) stuehus
dørslag metalsi, lertøjssi
dåns dørn
dåre tåbe, enfoldig person
dårns dørn
dårsk tåbelig, vanvittig

E

e (*lat.*) fra
echappere flygte, stikke af
ed sværge for retten, at en person er troværdig
eder I, De
eders jeres, Deres
edder 1) gift 2) materie
edsbog edsprotokol
edsprotokol bog med præsters og degnes embedseds
een en, man
eet et
eft. efter
eftermiddagsvagt vagt til søs (kl. 12-16)
eftermæle omtale efter døden

- efterslægtforskydning** forekommer, når to af probandens efterkommere fra forskellig generation, regnet fra probanden, gifter sig med hinanden
- efterslægtssammenfald** forekommer, når to af probandens efterkommere gifter sig med hinanden
- efterslægtstavle** fremstilling over en persons, probandens, efterkommere
- efterslæt** den anden slæt, der høstes på en græsmark
- efterstand** restance
- egennyttig** hensynet til egen fordel
- eiland** ø
- ejendomsbonde** selvejerbonde
- ei. m.** (*lægd.*) ej mødt
- ejusdem** (*lat.*) samme (samme måned)
- e. k.** (*lægd.*) egentlig krigstjeneste
- eksekutor** person, der afvikler et dødsbo
- eksekutorskifte** skifte, hvortil testator beskikker en eksekutor
- eksekvere** udføre
- eksspirere** dø, udløbe
- ekstrakt** uddrag
- ekstraktopmålingsprotokol** bog med opmåling af jord for en enkelt gård, forarbejde til en matrikel
- ekstraktudskrift** uddrag af et skrift
- ekstraret** ret, der behandler kriminalsager
- ekstraretsprotokol** protokol med kriminalsager
- ekstraskat** særskat, pålignet som kopskat (især 1676-1720)
- ekstraskattemandt** fortegnelse (med til- og afgangslister) over personer, der skal betale ekstraskat
- eligeret borger** person, valgt af byens borgere, som sammen med byfogeden står for byens styre
- elog** lovprisning af en afdød
- em.** (*lat.*) emeritus, ikke i tjeneste, pensioneret
- embedsskat** ekstraskat (1768-1845)
- embedsværk** håndværk
- emed** imens
- emeritus** (*lat.*) ikke i tjeneste, pensioneret
- emigrere** udvandre til et andet land
- emmerdag** kvartalsvis fastedag, hvor der afsiges dom i ægteskabssager
- emolument** ekstrairndtægt for tjenestemænd
- ems** glat uldent stof
- enebærkværn** kværn til knusning af enebær
- enemærke** jordejendom
- enestegård** gård, som ligger for sig selv (før udskiftningen)
- enfoldig** simpel, jævn, naturlig
- engelot** guldmønt
- engelsklæde** tæt bomuldsstof
- enkekasse** forsikring til forsørgelse af officerrers og tjenestemænds enker
- enmenning** (*no.*) bror eller søster
- entledige** fratræde et embede
- eod.** (*lat.*) eodem
- eodem die** (*lat.*) samme dag
- Epiph.** (*lat.*) Epiphania
- Epiphania** (*lat.*) Helligtrekongersdag, 6. januar
- episcopus** (*lat.*) biskop
- epistola** (*lat.*) brev
- epitafium** gravmæle, vægtavle med billede af den afdøde og gravskrift
- eps.** (*lat.*) episcopus, biskop
- er.** (*lægd.*) ekstra rulle
- ergo** (*lat.*) altså
- ergå** tilgå, sende
- erholde** få, modtage
- Erhvervsarkivet** erhvervsvirksomheders- og organisationers arkiv (i Århus)
- erkl.** (*lægd.*) erklæring
- erl.** (*lægd.*) erlagt
- erlægge** betale
- erridspenge** afgift for ophævelse af hoveri-pligt
- esebænk** holder til fiskekroge med madding
- esekasse** firkantet træspand til madding
- esepige** pige, som sætter madding på kroge-
ne
- eske** af asketræ
- eskning** krav om udlæg i en skyldners ejendom
- esping** robåd
- Esq.** (*eng.*) esquire

esquire (*eng.*) titel i breve til herrer (skrives sidst)
esse ildsted, hvor der smedes
estandard rytteriets fane
Estomihi (*lat.*) 1) vær mig (en stærk klippe),
 2) fastelavnssøndag, 7. søndag før påske (Quinquagesima)
et & c. (*lat.*) et cetera, osv.
etagere fritstående lille hyldemøbel til nips
etat forvaltningsområde
etatsråd titel til personer i 3. rangklasse
etc. (*lat.*) osv.
et cetera (*lat.*) osv.
e. t. v. edeligt tingsvidne
evert lille sejlskib med en mast
ex (*lat.*) fra
examinatus (*lat.*) eksamineret, prøvet
Exaudi (*lat.*) 6. søndag efter påske
excerpere gøre uddrag
exekutor person, der afvikler et dødsbo
exekutorskifte skifte, hvortil testator beskikker en exekutor
exemptio (*lat.*) indsigelse, protest
ex illegitimo thoro (*lat.*) uægte, uægteskabelig
ex legitimo natus (*lat.*) ægtefødt
ex. sess. (*lægd.*) ekstra session
ex. skole (*lægd.*) ekserserskole
extr. (*lægd.*) ekstra
extra actis (*lat.*) uden aktindsigt
extradere overdrage, udlevere
extraret ret, der behandler kriminalsager
extraretsprotokol protokol med kriminalsager

F

f. (*lat.*) folio, blad (*lægd.*) forplejningskorps
factor (*lat.*) faktor, handelsforvalter
facultas (*lat.*) fuldmagt
facultas testandi (*lat.*) tilladelse til at oprette testamente (før 1845)
fad 1 fad = 4 oksehoveder = godt 900 liter
fadder dåbsvidne

fadderskab vedkende sig fadderskab: forpligte sig til at yde bidrag til en persons underhold
fade fylde på fad
fadebur spisekammer, forråds-kammer
fadeburskvinde husholderske
fadehus forrådshus
fading sidestykke til en vogn
fag afstanden (ca. 2 m) mellem to bærende stolper i et bindingsværkshus
fager smuk
fajance fin porøs lervare med glasur og ornamenter
fajanceflise kakkel, ornamenteret kvadratisk flise, tit med malede motiver og ornamenter
faktor handelsbestyrer, handelsforvalter
faktotum uundværlig hjælper
fakultet 1) faglig afdeling på et universitet
 2) de ansatte ved et fakultet
falbyde byde til salg, være til fals: være til salg
fald skyld, forseelse
faldsmål bøde til vidner, som udebliver efter indstævning
familieskat konsumtionsskat, kopskat, der pålignes alle personer over 15 år på landet (husbonden undtaget)
famulus (*lat.*) hjælpepræst, regnskabsfører
fangejord jord, som en gift mand køber til det fælles bo
farbog farebog, præstens alterbog
fordag dagen (1. maj), hvor fæsteren kan fratræde fæstet
fare når en so får grise
farebog præstens alterbog
farende rejsende
faresti stedet, hvor soen får sine grise
farløs pludselig
farmaceut cand. pharm., person med videnskabelig uddannelse til fremstilling af lægemidler
faste 1) tiden fra askeonsdag til påsken
 2) undlade at indtage mad og drikke
fastegris gris, født før påske
fastehelgen den kirkelige fastetid

fastelavn de sidste dage før fasten, nu lørdag og søndag

fastelavnssøndag 7. søndag før påske

fattigfoged person, som skal holde et sogn fri for fremmede tiggere

fattiggård hus, hvor fattige får gratis ophold

fattighjælp sognets hjælp til fattige

fattighus fattiggård

fattigkasse institution, som for gaver understøtter de fattige

fattigkommission den offentlige ledelse af fattigvæsenet (oprettet 1803)

fattiglem almisselem, person der lever af fattigdomsunderstøttelse

faur fager

faver fager

favn 1) 1 favn = 3 alen = 188,3 cm
2) 1 favn brænde = 72 kubikfod = 2,23 m³

f. b. (*lægd.*) flyttebevis

fbr. (*lat.*) februarii, februar

fdk. fjerdingkar

februarii (*lat.*) februar

fedel straffeinstrument, træstykke med huller til hænder og hals (især til kvinder, som føres rundt i byen)

fejde fjendskab, strid, krig

fejr fager, smuk

feldbereder garver af skind

feltskær bartskær ved hæren

feltøverste hærfører

fenne moseparcel

fer. (*lat.*) feria, ugedag

feria (*lat.*) ugedag, hverdag

feria 2 (*lat.*) mandag

feria 3 (*lat.*) tirsdag

feria 4 (*lat.*) onsdag

feria 5 (*lat.*) torsdag

feria 6 (*lat.*) fredag

feria 7 (*lat.*) lørdag

feria magna (*lat.*) påskeugen

feria major (*lat.*) påskeugen

feria prima (*lat.*) søndag

feria quarta (*lat.*) onsdag

feria quinta (*lat.*) torsdag

feria secunda (*lat.*) mandag

feria septima (*lat.*) lørdag

feria sexta (*lat.*) fredag

feria tertia (*lat.*) tirsdag

ferm dygtig, rask

fest. (*lat.*) festum

fest. grat. (*lat.*) festum gratiarium, taksigelsesfest

feston broderet bort

festum (*lat.*) kirkelig festdag, højtidsdag

festum gratiarium (*lat.*) taksigelsesfest

fetalje fødevarer, proviant

f. g. (*lægd.*) fodgarder

fhv. forhenværende

fideikomis formue, båndlagt til bestemte formål, og hvor kun afkastet må benyttes

fiel fjæl, bræt

fikke lille lomme, bukselomme

fiksmester fægtemester

fileskrue skruestik

filia (*lat.*) datter

filiaster (*lat.*) stedsøn

filiastra (*lat.*) steddatter

filiationsbevis dokumentation for ane- eller efterslægtstavlers slægtskabsforhold

filiola (*lat.*) lille datter

filiolus (*lat.*) lille søn

filius (*lat.*) søn

filolog sprogforsker

filben elfenben

filskrue høvlebænk

filte tildanne et stykke træ på alle sider

filteri konflikt

Finansdeputationen kontor under Rentekammeret (1816-48) for den økonomiske styrelse

Finanskollegiet kontor under Rentekammeret (1771-1816) for den økonomiske styrelse

finte smal jordstrimmel

F. I. R. (*lægd.*) Falsterske Infanteriregiment, Fynske Infanteriregiment

firmenning oldebørn med fælles tipoldefar

firsellet firskaflet

firskaflet vævning, hvor islætten skiftevis går over og under 4 trendtråde

fiskal offentlig anklager

fiskeben hvalbarder

fiskebræt træplade, der benyttes som flad tallerken, især til sild

fiskefad rundt lerfad med fast midtkop til sennep, smør o. a.

fiskemåned september

fitteøg hoppe

fjed trin, skridt

fjerding lille tønde, ¼ af en hel tønde (ved øl og smør)

fjerdingkar
1 fjerdingkar = ¼ skæppe = 172,4 m²
1 fjerdingkar = 4,35 liter korn

fjerdingsmand rodemester, skatteopkræver for en del af en købstad

fjerdingstund kvarter

fjerdingvej 1 fjerdingvej = ¼ mil = 1883 m

fjerdingår kvartal

fjermer højre hest i et tospand

fjordsild sild, der fanges i en fjord

fjæl bræt, planke

fjæle skjule, gemme

fjøs (fær.: *fjós*) stald

f. kps. (*lægd.*) forplejningskorps

f. l. (*lægd.*) fra lægd

fl. (fær.: *gyllin*) gylden, værdimål (*lat.*) filius, søn

Fladstrand Frederikshavn

fladtørv flade hedetørv

flag mål for tørv

flak flad

flakket plettet, broget med store pletter

flane fjantet pige

flaskefoder skrin til opbevaring af flasker under rejse

flaskefodder flaskefoder

flatte flad trækasse, hvor dejen slås op

fl. bev. (*lægd.*) flyttebevis

fladføre 1) overdrage sine ejendele til en anden 2) tigge sig til kost og logi for livstid

fladføring person, som overdrager sine ejendele til en anden for at blive forsørget

fledsarbejde arbejde, udført af samtlige bønder

flikke lappe, reparere

flor løst vævet fint stof af silke, blå eller bomuld

flyttedag dagen, hvor tyendet kan flytte, dvs. om foråret 3. fredag efter påske (fra o. 1800 3. tirsdag i april), om efteråret Mikelsdag 29. september (fra o. 1800 3. tirsdag i oktober)

flækket (fær.: *flekkatur*) broget

flæskeblok ophængt stok med kroge til flæsk og andre madvarer, der skal ryges

flæskeskat hartkornsskat, ekstraskat

flæskesod flæskesvær

flæskesøndag søndagen før fasten, fastelavnssøndag

fo. (*lægd.*) fodfolk

fod 1) 1 fod = 12 tommer = 31,4 cm = ½ alen
2) før 1875: 1 fod = 28 til 33 cm

foder 1 foder = ca. 600 kg

foderkop øse til kreaturfoder

fodermester mand, der passer svin og køer, røgter

fodernød 1) kvæg, som en fæster opfodrer for en herremand 2) okse, der har græsset om sommeren og kun lige holdes i live om vinteren for at spare på foderet

foderskat afgift, ekstraskat på hestefoder

fodrem vandret tømmer i bindingsværk oven på syldstenene

fodsvend retsbetjent

fodtømmer vandret bjælke i bindingsværk, anbragt oven på syldstenene

fog en gris, der endnu ikke er 1 år

fogderi fogedens embedsområde

foged politimester og dommer i en by

fogedprotokol protokol med især udpantningsforretninger

fol. (*lat.*) folio, stort blad

fold 1) forholdet mellem sået og høstet korn
2) indelukke, indhegning

foldbænk foldseng, slagbænk

foldsens slagbænk, bænk der kan opredes til at sove i

foldtørv tørv, skåret på jordens overflade

fole når en hest føder

foliant bog i folioformat, meget stor bog

folio (*lat.*) stort blad af to sammenfoldede sider

folium (*lat.*) 1) folio, stort blad 2) mark, felt

folk tjenestefolk
folkeholdsskat konsumtionskat, afgift på tjenestefolk og hjemmeværende børn over 15 år (indført 1671)
folkeseng seng til tjenestefolkene, boseng
folketælling fortegnelse over alle personer i et land
folsk tåbelig, ufornuftig
fontange hovedpynt med opstående kniplinger
forager lille stykke jord, hvor ploven vendes for enden af en mark
forbed en halv dags pløjning
forbemeldte ovennævnte, førnævnte
forbrand varsel om ildebrand
forbrudt have sit liv forbrudt: blive dødsdømt
forbrydelse fortabelse af rettigheder
fordum tidligere
fordumdags tidligere
fordærve ødelægge
forene blive enige, enes
forestillingsprotokol protokol med Renteskammerets forslag til kongen og hans afgørelser
forgangskone kvinde, der varter op ved gilder og bryllupper
forgøre gøre af med
forhammer stor smedehammer
fork togrenet gaffelstang til at løfte høg med
forkald stævning, indkaldelse for retten
forkarl øverste karl på en gård
forl. forlover, kautionist
forlene 1) få tildelt et len 2) lindre, mildne
forlover vidne ved trolovelse
forlovsmand forlover, kautionist
forløfte kaution
formand forgænger, tidligere indehaver
formane pålægge, befale
formedelst ved hjælp af, for
formenge blande
former håndværker, der fremstiller forme til støberier
formiddagsvagt vagt til søs (kl. 8-12)
formynder værge
forn. førnævnte, foranstående, ovenstående
fornemmelig især, mest, for det meste
fornicatio (*lat.*) utugt, hor
fornøden nok, tilstrækkelig
fornøjet tilfreds
foromt. føromtalt
forplov den forreste del af en hjulplov, incl. hjulene
forprang ulovlig handel uden for torvet
forreb et stykke seletøj til en hest
forse 1) forudbestemme 2) forsørge 3) forsyne 4) forsømme
forsige 1) tilsige, love, bortlove 2) nægte, afslå, frasige sig 3) bestemme
forskaffe fremskaffe, tilvejebringe
forsmædelig vanærende, krænkende
forst. (*lægd.*) forstærkning
forstkandidat kandidat i skovbruget
forstrække forsyne
forsyn 1) tilsyn 2) skæbne
forsørgelsesanstalt forsikringsinstitut
forvalter bestyrer
fourage foder (især hestefoder)
fourageskat hartkornsskat
foust. fustage
F. R. (*lægd.*) Fynske Regiment
f. r. (*lægd.*) forrige rulle
framers bryggers, grovkøkken
frantzoser syfilis
frater (*lat.*) broder, munk
frd. forordning
frederikd'or guldmønt
fredkøb en fredløs persons adgang til at købe sig beskyttelse og fred hos kongen
fredløs udstødt dømt person, som enhver har lov til at slå ihjel
fredløshed straf for de groveste forbrydelser
fregat fuldrigget orlogsfartøj med 16-44 kanoner på ét dæk
fremers bryggers, grovkøkken
frfl. (*lægd.*) fraflyttet
fribytter kaper, sørøver
frihedspas tilladelse til stavnsbundne bønder til at rejse fra godset
friherre adelstitel (kun om udlændinge)
frikorporal officersaspirant
frille elskerinde

frimester håndværksmester, der ikke er medlem af et lav
frimurer medlem af et murerlav, som virker i menneskekærlig ånd
frinummer fritagelse ved lodtrækning for militærtjeneste
fripas frihedspas
friseddel tilladelse for menige og underofficerer til at indgå ægteskab
frstkn. (*læg.d.*) forstærkning
F. Rt. (*læg.d.*) Fynske Infanteriregiment
fruedag Marie bebudelsesdag, 2. juli
fruentimmer nedsættende betegnelse om en kvinde
frugtesløs forgæves, mislykket
frugtsommelig gravid
frøgæld betaling for at tilså en mark
f. s. (*læg.d.*) følgeseddel
f. t. (*læg.d.*) for tiden
fuhr fyr, fyrretræ
fundats oprettelsesdokument
funktionær person, der beklæder en fast underordnet offentlig stilling
fur fyr, fyrretræ
furbord fyrrebord
furie rasende kvinde
furiosus (*lat.*) rasende, vanvittig
fustage fad, tønde, beholder til opbevaring af varer
fustørv tørv af dårlig brændselsværdi
futteral hylster
fyldest 1) tilfredsstillende arbejde i et embede
2) ydelse af retfærdighed i retssager
fyldestgørende tilfredsstillende
fyrbækken stort messingfad med låg med gløder til opvarmning af sengen
fyrfad lille messing- eller kobberfad med gløder til piber
fyrstik flad harpiksholdig træpind til belysning
fyrstøj redskab af flint og stål til at tænde ild med
fysiler geværskytte
fæ 1) kvæg 2) fjols
fæder fjer
fædrift fællesjord, hvor kvæget græsser
fægang vejen, hvor kvæget drives
fægte 1) kæmpe med stikvåben 2) tigge, hutle sig igennem
fæhoved fjols
fæhus kostald
fæld forringelse af en ejendom pga. fæstestens forsømmelighed
fælge forberede jorden til såning
fælled græsmark til møder, sport eller militærøvelser
fællig 1) fælles 2) fællesjord
fæmon kvæg, løvsøre, formue, gods
fænnike ældre hærstyrke på ca. 500 mand landsknægte
fæste livsvarig og tit arvelig forpagtning af jord, som der betales fæsteafgift for
fæstebonde bonde, som har sin jord i fæste af godsejer, konge eller kirke
fæstegård gård eller hus, som drives af en fæstebonde
fæstekontor kontor, der formidler kontakt mellem tyende og arbejdsplads
fæstemand 1) person, der bistår ved afslutningen af tyendekontrakter 2) kæreste, forlovede
fæstemø kæreste, forlovede
fæstemål aftale om de forhold, som gælder for et fæste
fæstensgave forlovelsesgave
fæsteprotokol protokol med fæstebreve og -aftaler
fæster forpagter af en gård
fævad vadested for kvæg over en å
fødenød 1) kvæg, som en fæster opfodrer for en herremand 2) okse, der græsser om sommeren og kun lige holdes i live om vinteren for at spare på foderet
fødselsstiftelse hospital, hvor fattige og ugifte kvinder kan føde (ofte hemmeligt)
føl en hests unge
følges. (*læg.d.*) følgeseddel
følhøppe høppe, der anvendes til avl
føring medbragt mad til et gilde, hvortil man er indbudt
føringsspand krukkeformet spand til at sende føring

førlov arveafgift, når arven føres bort fra ejendommen
førnt. førnævnte, foranstående, ovenstående
førstevagt vagt til søs (kl. 20-0)

G

g godt, 9. højeste karakter af 15
g+ 10. højeste karakter af 15
g- 8. højeste karakter af 15
g? g-
gabestok redskab, træstok, som lovovertrædere lækkes til
gadehus hus med langsiden mod gaden, hus der står på gadejord
gadehusmand beboer på gadejord, husmand med hus og måske kålhave
gadejord udyrket fællesjord foran gårdene
galease skibstype med 2 master
galej krigsskib med sejl og årer
galge redskab til at hænge forbrydere i, især tyve
galgefugl person, der hænger i galgen
galionsfigur udskåret træfigur i skibes stævn
galiot stor galease, sejlskib med 2 master
gallisk syge syfilis
galon svært bånd til besætning på tøj og møbler
galonere pryde med galoner
galt kastreret orne
galtpold galtpolt
galtpolt kastreret ung hangris
gammelmand langhalset lerflaske med øre til øl, brændevinsdunk
gammelskat afgift på en gård efter matriklen af 1688 (gældende til 1844)
gammelt øl stærkt øl til høsten
gangdag hoveriarbejde uden hest og vogn
gangklæder dagligtøj
garant vidne til en lovlig handel
gard. (*læg.*) garder
garnhaspe garnvinde med lodrette arme
garnison militær styrke med fast ophold

garnisonere 1) ligge i garnison 2) lægge i garnison
garnvinde redskab med vandrette arme til at vinde garn med
garnvindel garnvinde
garve konservere skind
garver person, der laver huder til skind
gasconnade (*fr.*) pralhals
gassen laufen (*ty.*) løbe spidsrod
gast sømand, matros
gavebrev juridisk dokument, hvorved noget overdrages som gave
gavlhus hus med gavlen mod gaden
gavtyv spøgéfugl
g. b. e. s. (*læg.*) gårdbrugende enkes søn
gdm. gårdmand
gdr. gårdejer
gedigen ægte
gedulgt hemmeligt
gehejm hemmeligt
gejstlig kirkelig, person fra præsteskabet
gejstlighed præstestand, de af kirkens folk der leder kirken og forestår gudstjenesten
geled ordnet række af soldater
gelejde ledsage
gemen almindeligt menneske, almue
genbrev tilbagekaldelse af brev; kvittering
gendarm politisoldat
gendarmeri politistyrke
genealog slægtsforsker
genealogi slægtshistorie, læren om slægtens herkomst
generalauditør embedsmand, der står for den militære retspleje
generalialia oplysninger om en person
generalieblad oplysninger om en persons forhold, alder, bopæl, beskæftigelse m. v.
generalis (*lat.*) almindelig
Generalitets- og Kommissariatskollegiet kontor under Krigskollegiet
Generalkirkeinspektionskollegiet kollegium (1737-91), der har tilsyn med lærere samt lærdommen i skoler, kirker samt universitet
Generalkommissariatskollegiet kollegium (1808-48), afløst af Krigsministeriet

Generalkrigsdirektoriet hærens centralstyrelse (1763-1848)

Generalkrigskommissariatet hærens kontor (1660-1763) for materiel, økonomi og forplejningsvæsen

generalkrigskommissær øverste chef for udskrivningen af det militære mandskab

Generalkrigsretten domstol for højerestående officerer

Generalmagasinet institution under Kommercekollegiet

Generaltoldkammeret kollegium (1760-1848) for toldpersonale, havne-, kanal- og fyrvæsen

Generaltoldkammer- og Kommercekollegiet sammenslutning (1816-1848) af de to kollegier

generation slægtled, gruppe af samtidige

generationsvis opstilling system til opstilling af efterslægt, hvor hver generation behandles færdig, inden der fortsættes med den næste generation

generis auctor (*lat.*) stamfar

genganger spøgelse

genpart ordret afskrift, kopi

gens (*lat.*) slægt, mandens slægt

genus (*lat.*) slægt

geridon højt lille bord til lysestager og skulpturer

geråde komme, blive

gesell (*ty.*) håndværkssvend

geworben (*ty.*) hvervet

g. h. (*læg.d.*) gardehusar

g. h. r. (*læg.d.*) gardehusarregiment

ghr. (*læg.d.*) gardehusarregiment

giente (*fær.:* *genta*) pige

giftermål ægteskab

gig let tohjulet hestekøretøj

gild troværdig

gilde 1) lav, sammenslutning af købmænd, som støtter hinanden i retssager, ved sygdomme og ved ulykker 2) kastre

gildegård lavsgård

gildehus lavshus

gildeskrå lavsvedtægt

gimber (*fær.:* *gimbur*) gimmer

gimmer ungt hunfår

gimmerlam hunlam

giøben håndfuld (med sammenholdte hænder)

gjord 1) vidje- eller metalbånd omkring tønder og kar 2) læderrem

gl. gammel

glar glas

glarflaske glasflaske

glarmager glarmester

glarmester person, der isætter ruder, indrammer billeder m. v.

glas måleenhed til søs, 1 glas = ½ time

glavind spyd

glib firkantet træramme med net til fangst af ål

gliv glib

gl. m. s. (*læg.d.*) gammel mands søn

gmd. gårdmand

gmds. pas (*læg.d.*) gårdmands pas

g. m. p. s. (*læg.d.*) gammel mands plejesøn

gms. (*læg.d.*) gammel mands søn

godsarkiv private godsers og lensgodsers arkiver

godtfolk god familie

grande nabo

grandebrev landsbylov, landsbyvedtægt

grandetrætte nabostrid

grandgivelig nøjagtig

grandios storladen, ophøjet

grandonkel fars eller mors onkel, bedstefars eller bedstemors bror, bedstefars eller bedstemors søsters mand

grandtante fars eller mors tante, bedstefars eller bedstemors søster, bedstefars eller bedstemors brors kone

grat. (*lat.*) gratiarum

gratiale ekstra honorar

gratialprotokol bog med ansøgninger om embeder, titler m. v.

gratiarum (*lat.*) taksigelsesfest

gratifikation påskønnelse, belønning

gravamine klage over indgreb i tilsikrede retigheder

gravbog fortegnelse over grave og begravelser

gravseddel jordseddel, skifteforvalterens meddelelse til præsten om, at begravelse kan finde sted

gravøl gilde i anledning af en begravelse

grdb. gårdbruger

greb 3- eller 4-grenet redskab til at grave med, læsse eller sprede møg

grebning rende bag husdyrene i stalden til at opsamle møg i

gregoriansk kalender nugældende kalender, gennemført af pave Gregor 13. i 1582 og indført i Danmark i 1700

grenader veluddannet soldat

greve højeste adelstitel

grevepatent dokument, hvorved en greves rettigheder tilstås

griffel skriveredskab

grimbøg mærket træ

grime seletøj til hovedet på en hest

grimet farvetegning på hovedet af en ko

grimeskaft reb, bundet til hestens grime

grimet med sribet hoved (om køer)

grisenet net til at spænde over en vogn, så grisene ikke hopper ud

grissel skydsel, spadeformet redskab til at sætte brød ind i bagerovnen

grod (fær.: *grót*) sten

grodhus (fær.: *gróthús*) stenhus, udhus

gros 1 gros = 12 dusin = 144 stk.

grosser mønt (fra o. 1430)

grosserer storkøbmand, købmand der driver en grossistforretning

Grosserersocietetet københavnsk grosserersammenslutning

grot mønt, 1 skilling grot = 9 skilling danske

grovsmed smed, der laver grovere smedearbejde (modsat klejnsmed)

grube grue

grue gruekedel

gruekedel indmuret kedel over et fast ildsted

grundmur ren mur (murstensmur) i modsætning til en bindingsværksmur

grynkube grynløb

grynløb flettet halmkurv til gryn

græspenge konsumtionskat, afgift på levende kvæg til kongens kasse (fra 1660)

græsøksne okser, fedet på græs

grødfad stort ler- eller tinfad, som flere spiser af samtidig

gråmand langhalslet lerflaske med øre til bl. a. øl i marken

g. t. f. (*læg d.*) garder til fods

gtr. (*læg d.*) garnisonstroppe

g. u. (*læg d.*) går ud

gudsdom Guds hjælp til en uskyldig dømt, som vinder frisag ved jernbyrd og bæreprøve

guldgylde guldmønt

guldkrone guldmønt

guldrigger guldmønt, 1 guldrigger = 1 rose-nobel

gulfeber malaria

gulvsand sand til at strø på lergulve og skurede bræddegulve

gylden guldmønt

gyldenlæder lædertapet og -betræk med guld- eller sølvpryde

gyldenstykke silkestof med guld- eller sølvtråde

gællekone kone, der renser fisk

gællepige pige, der renser fisk

gærde stakit, hegn

gærdestav stav eller pind til et gærde

gærdsel flettet hegn af grene

gærkrans krans af kviste eller udskåret i små led, hvori gæren bliver tørret og gemt

gæsteret ret til omgående behandling af sager

gæstgiver krovært

gæstgivergård gæstgiveri

gæstgiveri større kro

gørtler person, der fremstiller metalspænder, beslag o. a.

gå på valsen gå på landevejen, vagabondere

gård landejendom på mere end 1 tønne hartkorn

gårdbeboer husbonden på en gård

gårdbryder husdyr, som bryder gennem hegnet

gårdfæster fæster af en gård

gårdmand bruger af en gård (ikke nødvendigvis gårdejer)

gårdskarl arbejdsmand
gårdsæde jordløs landarbejder, senere husmand
gårdål ål, fanget i en ålegård
gåsebænk lukket bænk i stuen med skydelem foran rugende gæs

H

h. a. (*lat.*) hoc anno, hujus anno
habengut ejendom, ejendele
habitans (*lat.*) boende
haffuer har
hakkelse snittet halm til hestefoder
hakkelseskiste kasse med fast kniv til at skære halm i stykker
hakkelseskniv fast kniv til at snitte halm med
halmbrik flettet flad rund tallerken af halm
halmkurv flettet kurv af halm og vidjer
halmløb 1) flettet kurv af halm 2) tremmekasse til halm
halsimer flettede bånd af halm til stole og syning af stråtage
halmtyv fork
halsløsning frikøb efter bondeoprør, hvor straffen som regel er døden
halsløsningsbrev skriftligt løfte om ikke at lide døden for oprør
halsløsningssskat betaling for halsløsningsbrev
halsløsningsstud betaling for halsløsningsbrev
halvbror bror til en person, hvor kun den ene af forældrene er fælles
halvdør stalddør, dør med adskilt øvre og nedre halvdel, som kan lukkes op hver for sig
halvfætter barn af en halvonkel eller halvtante, fætters fætter, kusines fætter
halvgård gård, som i skat betaler det halve af en helgård
halvkrone 1 halvkrone = 1 sletdaler = 64 skilling (fra 1625)

halvkusine barn af en halvonkel eller halvtante, fætters kusine, kusines kusine
halvonkel bedstefars eller bedstemors brors eller søsters søn eller datters mand, grandonkels eller grandtantes barn eller svigerbarn
halvsøster søster til en person, hvor kun den ene af forældrene er fælles
halvtante bedstefars eller bedstemors brors eller søsters datter eller søns kone, grandonkels eller grandtantes barn eller svigerbarn
halværmeløst ærme
hammel trækstang, tværstang foran på en hestevogn, hvortil skaglerne fæstnes
hampegarn groft garn til reb og sække
handel håndtag på en plejl
handelsfaktor handelsbestyrer
handskemager person, der fremstiller handsker
hanebjælke tværbjælke, som forbinder spærene i en tagkonstruktion
hanebånd hanebjælke, tværbjælke, som forbinder spærene i en tagkonstruktion
hannem ham
hansa sammenslutning af tyske handelsbyer
hansekande stort drikkekrus med låg
hare skærpe ved at banke med en hammer
harestol lav bænk eller træklods med en lille boltformet ambolt, hvor en le hares
harpe håndsigte, sold til rensning af korn
harpetræ sold
harre harve
hartkorn mål for vurdering af jord, beregnet efter hårdt korn, dvs. det rug eller byg, der kan dyrkes på jorden (hartkorn måles i tønder, skæpper, fjerdingkar og album)
hartkornsskat skat på hartkorn (korn-, fougage-, okse-, flæske- rytterholds- eller pengeskat)
harve redskab med tænder til at jævne den pløjede jord
haspe garnvinde med lodrette arme
haspetræ garnvinde med lodrette arme
hatteslag mandshætte til at knappe på hal-sen (hatten anbragtes over hættens)

haug 1) sidestykke, fading, til en vogn
 2) (*fær.*) uopdyrket græsgang, udmark
have i være have rådighed over
havesyg begærlig, gerrig
hebdomada (*lat.*) uge
hebræer underlødige sølv mønt
hedekedel indmuret kedel
hedetørv overfladetørv
hegel hegle
hegerider skov- og jagtbetjent
hegle 1) bræt med lange pigge til at rede og rense hør og hamp 2) kæmme hør 3) hegle igennem: skælde ud, kritisere
hejle hegle
hejre ukrudtsplante, græsart
heks troldkvinde
helgård skattemæssig betegnelse for en gård af normal størrelse
helhest trebenet hest, der varsler død
hellemesse 1. søndag i november, allehelgendsdag
helligdagsfoged person, som skal påse, at helligdagsfreden bliver overholdt
helligkorsdag 14. september
helligtrekonger 6. januar
helmis gammelt udmagret dyr
helmos helmis
helten halvdelen
helvedessten sølvnitrat (brugt mod infektioner)
hemmerkrog hemmerpind
hemmerpind pottemagerredskab til at sætte punkterede linier som ornament
heraldik læren om våbenskjolde
herberg 1) vandrerhjem 2) logi for hjemløse 3) rum eller bygning uden ildsted 4) karlekammer 5) kvinders arbejdsrum med væv 6) oplagsrum
heres (*lat.*) arving
herlighed jord, skov, fiskevand m. v. med tilhørende rettigheder og indtægter
herlighedsydelse betaling for benyttelse af herligheder
hernæst derefter
herred retskreds
herredag adelig domstol

herredsfoged herredstingets dommer
herredsskriver underrettens sekretær
herredsting underret (afholdes hver 8. dag)
herrnhutter tjekkisk (mährisk) brødre menighed
herskab fornem familie
hic (*lat.*) hoc, denne, dette
hild stang, træramme eller tung klods omkring halsen på løsgående kreaturer eller får for at hindre dem i at løbe bort
himmelseng seng med høje hjørnestolper og overdækning til omhæng
hinc (*lat.*) herfra
hingst hanhest
H. I. R. (*lægd.*) Holstenske Infanteriregiment
hird stormænds livvagt
hirdmand medlem af en hird
hirschfænger lang jagtkniv
hitte finde
hittebarn efterladt barn, der bliver fundet
hittegods funden ting, der er blevet borte for ejeren
hjelmet hjelmformet farvetegning på hovedet af en ko
hjemle fastslå gyldigheden af noget
hjemmedøbt døbt i hjemmet inden fremstillingen i kirken
hjemmel lovlighed, gyldighed
hjemstedsret forsørgelsessted
hjemting den retskreds, som en person tilhører
hjulmager person, der laver vognhjul
hjulmand hjulmager
hjul og stejle lægge på hjul og stejle: partering efter henrettelsen af den døde, hvis ben, arme og krop lægges på et vognhjul, mens hovedet bliver spidet på en stejle (pæl)
hjulplov middelalderlig tung plov (brugt til o. 1800), kræver 6-8 trækdyr
hjørneskab skab, der passer ind i et hjørne
H. K. M. hans kongelige majestæt
hkorn hartkorn
H. L. R. (*lægd.*) Holstenske Regiment, Holstenske Lansenerregiment, Holstenske Livregiment

hmd. husmand
hoc (*lat.*) hic, denne, dette
hoc anno (*lat.*) dette år
hoffourer hofembedsmand, der forestår økonomi og regnskaber
hof- og statskalender bog om administrative forhold, amtmænd, embedsetaten m. v.
Hof- og Stadsretten værneting for rangspersoner og civile embedsmænd og første instans i københavnske straffesager (indtil 1845)
Hofretten værneting for civile embedsmænd af rangen samt andre i København boende rangspersoner
hokke aflukke i et udhus til får eller kalve
holk hollandsk skibstype
hollandsk pund kornmål, 1 hollandsk pund = 492 g
hollænderi mejeri på et gods
Holsatus (*lat.*) fra Holsten (eller Slesvig)
holst. holstensk
Holst. 3. Reg. (*lægd.*) Holstenske Infanteriregiment
Holst. Lanz. Rt. (*lægd.*) Holstenske Lanse-nerregiment
homo (*lat.*) menneske
hoppe hunhest
hor ægteskabsbrud, hvor kun kvinden dømmes skyldig
hora (*lat.*) time, klokken
hore kvinde, der bedriver hor, luder
horebuk utugtig mandsperson
horehus bordel
horeunge barn, født uden for ægteskab
hors hest, hoppe
hose strikket strømpe
hoseblok træskabelon til strømper, som spændes ud på blokken for at få den rigtige facon
hospital 1) sygehus 2) alderdomshjem 3) fattiggård
hostie nadverbrød
hov hedensk hellig plads
hovbonde hoveripligtig bonde
hoveddyne hovedpude eller tværdyne
hovedgård herregård
hovedlen større administrativt område under kronen, omfattende flere mindre len
hovedministerialbog præstens eksemplar af kirkebogen
hovedrulle lægdsrulle, fortegnelse over det værnepligtige mandskab (ført fra 1795)
hovedskat ens personskat for alle
hovedstykke hat eller hue til en kvinde
hovedvagt hovedindgangen til en kaserne
hovedvandsæg lugtedåse
hoveri det gratis pligtarbejde, som fæsteren skal yde ejeren
hoveriforening aftale mellem fæster og godsejer om hoveriets omfang
hovgård herregård
hovlod den del af hovedgårdens marker, som en hovbonde skal gøre arbejdet på
hovtang stor knibtang
hr. (*lægd.*) hovedrulle
hr. dom højesteretsdom
H. R. R. (*lægd.*) Holstenske Rytterregiment
hs. hans
hst. hustru
H. T. K. (*lægd.*) Hærens Tekniske Korps
htk. hartkorn
htkr. hartkorn
hufner (*ty.*) bolsmand
hugbænk huggeblok
huggehus mindre hus eller rum, hvor træredskaber bliver lavet
huggejern hugjern
huggert grov sabel, beregnet til hug
hugjern skarpslebent redskab med træskaft, stemmejern
hugstol huggeblok
hujus (*lat.*) denne, dette
hujus anno (*lat.*) dette år
hukkert let bevæbnet sejlskib med 2 master og afrundet skrog
huld hengiven
huldskab hengivenhed
hulseng alkove
hulskovl skovl med hullet skovlblad til at rense korn for avner
humatus (*lat.*) begravet
humle plante, der giver smag til øllet

humlegård humlehave
humlehave jordstykke, hvor der dyrkes humle
humlekule ophøjet bed til dyrkning af humle
humlesi redskab til at si humle med
hundredagene dagene mellem 23. juli og 23. august
hundekød tørv af dårlig brændselsværdi
hundevagt vagt til søs (kl. 0-4)
hundsvot skældsord, egl. om en hunhunds kønsdele
husar ryttersoldat
husbond ejer af et hus
husbondhold ydelse til kronen ved overtagelsen af en selvejergård
huscopulation hjemmevielse
husfader mand, som forestår husførelsen
husfolk husmandsfolk, tit uden jord
husfæster husmand
husgeråd husholdningsredskaber
husmand mand, som lejer et hus med eller uden jord
husmoder kvinde, som forestår husførelsen
huspenge lejeafgift for hus og jord, landgilde
huspostil prædiken- eller bønnesamling til andagtsbrug hjemme
hus. regt. (*læg.*) husarregiment
hustr. hustru
husvælelse lindring, trøst
hvarre græsmark omgivet af klitter
hvergarn stof af uldgarn med trend af hør eller andet
hverkens hvergarn
hverresten slibesten
hvid lille sølv mønt, 1 skilling = 3 hvid, 1 hvid = 4 pennig
hvide tirsdag tirsdag efter fastelavn
hvohvem
hværresten slibesten
hvæsse slibe
hvæssesten slibesten
hylsklæde uldent lagen
hyre 1) løn 2) ansætte folk (især søfolk)
hyreinderste inderste, som bor til leje
hyrekusk person, der kører med folk mod betaling

hyse (*fær.:* *hýsa*) kuller (en fisk)
hyskenhus lokum, nødtørftshus
hyttetodder skældsord om en person, der bor i en ussel bolig
hæk 1) side på høstvogn 2) bagenden på et skib
hængeskab lille ophængt skab
hængetræ slagtræ, buet stykke træ til at ophænge større dyr, som er under slagtning
hærpil pind, der er brændt i den ene ende og brugt som tegn på, at en hær skal samles
håuerling (*ty.*) inderste, jordløs person der sidder til leje
høbænk tremmebeholder til hør, som får og kalve æder af
høbåre båre til at bære græs eller hør på
Højesteret landets øverste domstol, oprettet 1661
højlig meget
højrem bærende bjælke
højremshus bindingsværkshus med højrem og udskud
højtbedaget meget gammel
høkejs høkrog
høker person, der handler med levnedsmidler
høkerske kvindelig handlende
høkrog kort jernspyd med modhager til at trække hør ud af en stak eller lade med
høllik tøjstykke til at anbringe under et spædbarns hue
hølsken hølsklæde
hølsklæde uldent lagen
høsebænk lukket bænk i stuen med skydellem foran rugende høns
høpig høkrog
hør plante, hvis stængler kan laves til hør-garn
hørbryde redskab til at knække de sprøde hørstængler med
hører latinskolet lærer
hørgarn garn af heglet hør
hørgrav ovn til at opvarme hørren med, så den bliver sprød
hørig adlyde

hørovn ovn til at opvarme hørren med, så den bliver sprød
hørrive rive, anbragt ud fra væggen, til at rive hørrens frø kapsler af med
høslet det at slå græs
høsthelgen perioden uden for høsten (28. juli til 30. september)
høtyv togrenet fork til at flytte hø med
høved et stort stykke kvæg
håndfæstning forfatning, hvori kongen afgiver en række løfter til adelen (1280-1648)
håndkværn lille kværn, der især bruges til at kværne malt til ølbrygning
håndslag når to handlende giver hinanden hånd på, slår hænderne sammen, som afslutning på en handel
håndten redskab til at sno tråde sammen til en snor
håndtvinge håndten
hårtimse håndsigte til mel

I

i. b. (*lægd.*) infanteribataljon
ibid. (*lat.*) ibidem
ibidem (*lat.*) sammesteds
idem (*lat.*) det samme, den samme
id est (*lat.*) det er, det vil sige
i. e. (*lat.*) id est
i f. ifølge
igang en håndværkers optagelse i et lav
igæld erstatning, tab
I. H. S. (*lat.*) kristusmonogram: Jesus, Frelser, Saliggører
ikkun kun
ildbøsse gevær
ilde dårlig
ildebrand brændsel
ilders bryggers
ilding brændsel
ildingsbrand brændsel
ildkike lukket beholder til gløder, anvendt som fodvarmer
ildklemme ildtang

ildpande fyrfad eller metalpande af messing eller kobber med gløder til piben eller til opvarmning
ildskat ekstraskat (1677, 1682-92)
ildspand fyrfad med gløder til piben
ildstedsskat ildskat
ildstål redskab til frembringelse af gnister sammen med flint
ildsvåde ildebrand
illegitim uægte (om et barn, der er født uden for ægteskab)
illegitimus (*lat.*) uægte barn, barn født uden for ægteskab
illuminere illustrere med klare, stærke farver og tit med bladguld
illystring blankt vævet stof med figurer
imaginere forestille
imago (*lat.*) billede
imago mortis (*lat.*) skindød
immatriculatus (*lat.*) skrevet ind i en fortegnelse
immatrikulere blive skrevet ind i universitetets fortegnelse over studerende
immission indsættelse i et embede
implexus (*lat.*) anetab
imposant imponerende
impraegnatio (*lat.*) besvænging
imprægnere besvangre
in aede (*lat.*) i hjemmet
in aedibus privatis baptizatus (*lat.*) hjemmedøbt
in aedibus suis (*lat.*) i hans hjem
in anno sequente (*lat.*) i det følgende år
incarnatio (*lat.*) Jesu undfangelse, 25. marts
I. N. D. (*lat.*) in nomine Dei, i Guds navn
indbygget seng alkove
indelukket seng alkove
inderste person, der bor til leje hos en bonde eller husmand
inderstehus hus uden jord, tilhørende en bondegård, udlejet til en inderste
indersteskat skat, som pålægges arbejdsduelige inderster
indest inderste
index (*lat.*) register, fortegnelse
indf. indfordres, indfordring

indfæstning afgift til godset ved en fæstebondes overtagelse af fæstegården
indgang en håndværkersvends indtrædelse i et lav
indgærde indhegne
indifferent uinteresseret, ligegyldig
indigo mørkeblå farve
indklædt seng alkove
indmark (*fær.*) indhegnet opdyrket jord
indrullere indskrive i lægdsrullen
indrykningssystem system for opstilling af efterslægten med ældste barns efterkommere først (primogenitur) generationsvis, inden næstældste barns descendens behandles
indsidder person, der bor til leje i huset hos en gårdmand eller husmand
indvåner indbygger
inf. (*lægd.*) infanteri, infanterist
infans (*lat.*) spædbarn, baby
infanteri fodfolket i hæren
infanterist fodfolkssoldat
Inf. Ex. Sk. (*lægd.*) Infanteriets Ekserserskole
in fidei copia (*lat.*) til bekræftelse af afskriften
inflammation betændelse
inhumatus (*lat.*) begravet
I. N. I. (*lat.*) in nomine Jesu, i Jesu navn
initial begyndelsesbogstav
inkvision undersøgelse
in natura (*lat.*) 1) i naturlig tilstand 2) i varer (ikke penge)
innste inderste
inoculatio (*lat.*) indpodning
inokulation vaccination mod kopper
in pace (*lat.*) i fred
I. N. R. I. (*lat.*) Jesus Nazarenus Rex Judaeorum, Jesus af Nazaret jødernes konge
in solidum (*lat.*) for det hele, helt og holdent
in statu quo (*lat.*) i nuværende tilstand
in statu quo ante (*lat.*) i uforandret tilstand, som tidligere
instruks forskrift, ordre
intendant officer, som tager sig af forplejning og pengesager

intendantur korps, der varetager hærens og flådens regnskab, forsyning og indkvartering
inter (*lat.*) imellem
interdictum (*lat.*) forbud mod kirkelige handlinger
interdikt forbud mod kirkelige handlinger
interim (*lat.*) mellemtilstand
interimsrulle midlertidig rulle
internatus (*lat.*) skoleanstalt
interregnum perioden, hvori et land er uden en anerkendt regering
intestato (*lat.*) uden testamente
introd. introduktion
introductio (*lat.*) introduktion
introduktion barselskvindens første besøg (6 uger efter fødslen) og højtidelige indførelse i kirken efter en fødsel
inventarium (*lat.*) fortegnelse over løsøre
Invocavit (*lat.*) 1. søndag i fasten, 6. søndag før påske
invocavit me (*lat.*) han kaldte på mig
ipso die (*lat.*) på dagen, netop den dag
i. r. (*lægd.*) infanteriregiment, interimsrulle
i res. (*lægd.*) i reserve
islæg skjøjte af ben
isterad stuehus
i st. r. (*lægd.*) i stamrulle
isæd det sædekorn, som er sået
item (*lat.*) ligeledes
it. kps. (*lægd.*) intendanturkorps
itzig (*ty.*) nuværende
IXbr. (*lat.*) november
IXbris (*lat.*) november
iæg. (*lægd.*) jæger

J

Jacobus et Philippus 1. maj, betalingsdag, dagen, hvor lensregnskaberne afleveres
jagt sejlskib med én mast
J. C. (*lægd.*) Jægerkorps
jejunia legitima (*lat.*) tamperdag
jejunia temporalia (*lat.*) tamperdag

jejunium (*lat.*) faste
jem em, damp
jernbunden med jernbund
jernbyrd middelalderligt middel til at bevise, at man er uskyldig ved at bære gloende jern (skudsjern, trugsjern, skrå eller plovjern)
jernko ko som godset giver en fæstebonde
Jesus hominum salvator (*lat.*) Jesus menneskenes frelser
Jesus hominum servator (*lat.*) Jesus menneskenes frelser
Jesus Nazarenus Rex Judaeorum (*lat.*) I. N. R. I., Jesus af Nazaret jødernes konge
jeton spillemærke
jetzig (*ty.*) nuværende
J. I. R. (*lægd.*) Jyske Infanteriregiment
J. I. R. 2. (*lægd.*) 2. Jyske Infanteriregiment
J. Mst. (*lægd.*) Justitsministeriet
Johannis Baptistæ Johannes' fødselsdag, sankthansdag, 24. juni
jomfru 1) uberørt kvinde, ugift kvinde 2) om kvinder i forskellige erhverv (husjomfru, kahytsjomfru osv.)
jordalen 1 jordalen = 9,85 m = 1 rode
jorddrot jordejer
jorde begrave
jordebog fortegnelse over jordejendom med angivelse af fæstebønderne og deres landgilde
jordeggen bonde selvejerbonde
jordseddel skifteforvalterens meddelelse til præsten om, at begravelse kan finde sted
jordskyld årlig afgift eller skat på jord
journal 1) optegnelse 2) et bogholderis optegnelser i kronologisk orden 3) dagbog
J. R. 2. (*lægd.*) 2. Jyske Regiment
jubellærer præst, som har været i embede i 50 år
Jubilate (*lat.*) 3. søndag efter påske
Judica (*lat.*) 5. søndag i fasten, 2. søndag før påske
juliansk kalender tidsregning, opgivet i 1700 (18. februar til 1. marts bortfaldt), afløst af den gregorianske kalender
jumbe tohjulet hestevogn

juris (*lat.*) ret
juris civile (*lat.*) borgerlig ret
jurisdiktion retskreds, domsmyndighed
jus (*lat.*) ret
jus practicandi (*lat.*) ret til at praktisere som læge
Justitia (*lat.*) den romerske gudinde for retfærdighed
justitiarius 1) person, der forvalter retten i et område 2) formand for en ret med flere dommere
justitsprotokol retskredsens protokol med domssager m. m. (tingbogens afløser)
justitsråd medlem af højesteret
juvenil ungdommelig, barnagtig
jydepotte gryde eller potte af uglaseret grålig, sort eller grålig ler
jydsk jysk
jysk alen 1 jysk alen = 56,6 cm
jæg. (*lægd.*) jæger
jæger medlem af et militært korps
jævnførselsregister register i kirkebogen med henvisning til navneindførsler (opført sidst i 1800-tallet)

K

k. (*lægd.*) krigstjeneste
k 1 (*lægd.*) ubetinget tjenestedygtig til krigstjeneste
k 2 (*lægd.*) betinget tjenestedygtig til krigstjeneste
kabellængde 1 kabellængde = 100 favne = 185 m
kabuds mandshue med to lange lapper
kadaver 1) lig, død dyrekrop 2) en levende persons krop
kadaverdisciplin hård disciplin
kadet officerselev
kag træstolpe, som lovovertræderen bindes til, når han skal piskes
kagstryge piske en person, der er bundet til en kag

kakkel flise af brændt ler til indmuring ved kakkelovne

kaldsbog præstens meddelelser vedrørende embedet

kaldsmand stævningsmand

kalemankes vævet stof med blank overflade

kalenda første dag i måneden

kalendarium fortegnelse over kirkelige heligdage

kalender 1) fortegnelse over årets dage
2) fortegnelse over den katolske kirkes helgendage og kirkefester

kalente gejstlig sammenslutning, lav

kalfatring tætning af revner i et træskib med oprævlet tovværk og beg

kalk bæger til altervin

kalkbrænder mand, der brænder kalk i en ovn

kamisol fin ærmeløs mandsundertrøje

kammager person, der fremstiller kamme

kammerdug fint stof af hørlærred

kammermester embedsmand med ansvar for pengesager

kanapé lang bænk, sofa med høj ryg

kancelli ministerium (betegnelsen afskaffet 1849)

kancellibrev brev fra et kancellikollegium

kancellikollegium regeringskontor (indtil 1848)

kancelliprotokol bog over kancellikollegiets forhandlinger

kancelliråd højere embedsmand ved et kancelli

kancellist underordnet embedsmand ved et kancelli

kande 1 kande øl / honning = 2 potter

kandebænk kanderække

kandelaber stor flerarmet lysestage

kanderække til opstilling af fade ligesom i en tallerkenrække

kandeskab kanderække

kandestøber person, der støber husgeråd af tin

kandidat ansøger eller aspirant til et embede

kandis brunt sukker

kanefas kannevas

kannevas groft vævet stof af hamp

kanonade serie af kanonskud

kanonisere ophøje en person til helgen

kanonisk ret katolsk kirkeret

kansler højststående embedsmand med ansvar for kancelliet, leder af centraladministrationen

kantonement indkvartering af soldater hos private i et afgrænset område

kantor leder af kirkekor

kanvas kannevas

kapellan hjælpepræst

kaper 1) privatejet skib med tilladelse til at opbringe fjendtlige skibe (betragtet som halvofficielt sørøveri) 2) person, der driver sørøveri

kapitelstakst prisansættelse af korn (fastsættes stiftvis)

kapperolleke stor kvindekyse

karavel skibstype

kardus 1) groft papir 2) ladning i en kanon

karduseri sted, hvor røgtobak pakkes

karet lukket hestevogn

kariol tohjulet vogn

karmes mørk højrrød farve

karre trillebør

karstol skammel til at sætte fade eller kar på

karte 1) firkantet træplade med håndtag og jernpigge til udredning af uld 2) udredning af uld

kartoffelriver rivejern til tillavning af kartoffelmel

kartun kattun, lærredsvævet groft bomuldsstof med påtrykt mønster

karusetøj groft sort eller rødt uglaseret lertøj fra Karuse

karve skære

karvesnit kileformede snit som ornament i træ

kashmirstof fint stof, vævet af hår fra kashmirged

kashmirvest vest af kashmirstof

kasimir kashmirstof

kassation 1) det at kassere 2) erklæring om udygtighed til militærtjeneste

kass. att. (lægd.) kassationsattest

- kastemønt** mønt, som kastes ud til folk under kongeridt
- kasteskovl** skovl til rensning af korn for avner
- kat** prygleredskab, pisk med 9 snore eller flere, hver enkelt forsynet med knuder
- katalog** fortegnelse
- katekisation** undervisning
- katekismus** lærebog i de kristne grundsætninger
- katekumen** nyomvendt kristen, der gennem kristendomsundervisning forberedes til dåben
- katekumeni** elever, som undervises af præsten, før de kan komme til alters (konfirmationens forløber)
- käthner** (*ty.*) husmand
- kattun** lærredsvævet groft bomuldsstof med påtrykt mønster
- kaution** sikkerhed, der stilles for en anden
- kautionere** garantere, indestå for
- kautionist** person, der kautionerer
- kavere** kautionere
- kavring** lille rundt brød
- kbf.** (*lægd.*) kystbefæstning
- Kbh.** København
- Kbh. Inf. R.** (*lægd.*) Københavns Infanteriregiment
- kedelkrog** forskydelig jernkrog til ophæng af gryde over et ildsted
- kedelske** kedelkrog
- kedelskede** kedelkrog
- kellinghusenfajance** fajance fremstillet i Kellinghusen i Holsten
- kere** bryde sig om, tage hensyn
- kersdag** kyndelmisse, 2. februar
- kgl.** kongelig
- kilte** løfte op og fæste (f. eks. skørt)
- kilterbånd** bånd om underlivet, beregnet til at kilte skørtet op
- kippe** (*fær.: kippa*) 1 kippe = 40 fåreskind
- kirkebog** bog med kirkelige handlinger, især dåb, bryllup og begravelse (skematisk opbygget kirkebog indføres 1812 og afløses af nye skemaer 1851, 1891 og 1926 og stadig flere oplysninger)
- kirkebogsuddrag** afskrift af dele af kirkebøger
- kirkegangskone** kone, som er i kirke første gang efter en fødsel
- kirkeinspektionsarkiv** arkiv med hovedsagelig kirkeregnskaber
- kirkeko** ko, som bonden får af kirken ved forpagtning af jord
- kirkenævning** tingmand i trolddomssager
- kirkeran** tyveri fra kirken
- kirkeret** gejstlig domstol, der dømmer i sager af gejstlig karakter
- kirketiende** afgift til kirkens ejer
- kirketjener** fæstebonde under kirken
- kirkeværge** person, som varetager kirkens regnskaber
- kirkeår** året, regnet fra advent til advent
- kirsey** løst vævet, opradset groft uldtøj
- kirurg** barber, bartsvær, ikke uddannet læge (indtil 1838)
- kissejag** stærkt hastværk
- kiste** kasse med låg til opbevaring af tøj
- kistebænk** bænk, hvis sæde er kistens låg
- kiv** strid, yppe kiv: strides
- kjeld** 1) brønd 2) (*fær.: hjallur*) tremmehus til tørring af fisk og kød samt til opbevaring af madvarer
- kjelske** kedelkrog
- kjerv** kærv
- kjole** lang mandsdragt
- kjortel** frakke, kjole til mænd
- klabautermand** venlig skibsnisse, der gør opmærksom på skibets svage steder ved at banke på dem
- klampe** stang, træramme eller tung klods omkring halsen på løsgående kreaturer eller får for at hindre dem i at løbe bort
- klandre** bebrejde
- klarligen** klar, tydelig
- klausul** tillægsbemærkning med indskrænkende virkning f. eks. i skifter og skøder
- klejne** kline
- klejnsmed** smed, der laver finere smedearbejde (modsat grovsmed)
- klerk** gejstlig person
- kline** opbygge en husvæg med ler og ris

klinkbygget om en båd, hvor sideplankerne er skudt ind over hinanden

klinte ukrudtsplante

klipping underlødige kobbermønt

klipskole ulovlig skole

klod plag, ung hest

klohammer hammer med kløvet hammerhoved og jernskaft

kløkke uldent underskørt

kloster bolig for munke eller nonner

klov stang, træramme eller tung klods omkring halsen på løsgående kreaturer eller får for at hindre dem i at løbe bort

klæde købt stof (i modsætning til hjemmelavet)

klædestodder knager til ophængning af tøj

klæp stang, træramme eller tung klods omkring halsen på løsgående kreaturer eller får for at hindre dem i at løbe bort

klyne tørv af ættet mosedynd, mosetørv

klyver trekantet sejl

K. M. kongelige majestæt

kml. (*lægd.*) kystmilits

knappform form til støbning af knapper

knar skibstype, vikingetidens fragtskib

knevelstok redskab til at lave kantebånd med

knippelsuppe slag med politistav

knivbræt redskab til at slibe knive på

knivbænk tællestol, klemme til at fastholde træsko, træredskaber m. m. under forarbejdelsen

knop huggeblok

knubstol stol lavet i ét stykke af en træstamme

knudetømring byggemåde på bjælkehuse

knup huggeblok

knyttestok redskab til at lave kantebånd med

knægt konstruktion, der bærer udhængende etager i en bindingsværksbygning

knæhus spændhus

kobbel sammenbundet flok af dyr

kobbelstang træstang med halsring i hver ende til at holde får adskilt

kobberluster lertøj med kobberskinnende glasur

kodicil tillæg til et testamente

kodificere samle og ordne retsregler om ét emne

kodifikation ordning af retsregler i én bog

koene kone

koffardi søhandel

koffardiskib handelsskib

kofoder jord nok til foder for en ko

koft stor, grov skjorte

kog marskland omgivet af et dige

kogge middelalderlig skibstype

kok hane

kokopper mild form for kopper på køer (anvendes til koppevaccination)

koldfeber malaria

kolera sygdom, epidemisk tarminfektion

kolerasjover person, der fragter døde bort under en koleraepidemi

kollegium 1) ministerium, regeringskontor
2) en højere skoles lærerforsamling
3) fællesbolig for studerende

koller kort krave, som dækker halsen

kombat kamp

kombattant aktiv krigsdeltager

kommandant øverstbefalende officer i en garnison eller fæstning

kommandør 1) søofficer rangerende mellem kontreadmiral og kommandørkaptajn
2) titel på medlem af de mellemste ordensklasser

Kommercekollegiet kollegium (1735-1848) for handel, industri og søfart

kommercelæst mål for skibe, 1 kommercelæst = 150 kubikfod = 2,6 tons, siden 1867: 1 kommercelæst = 2 registertons

Kommissariatskontoret kontor for flådens økonomi og materiel

kommissarie person, som skal forestå et skifte eller afsige en dom

kommissarieskifte skifte, som sker efter testamentarisk bestemmelse eller efter ansøgning fra arvingerne

kommitteret højere ministeriel embedsmand med særlig opgave

kommodor kaptajn på et hvalfangerfartøj

kommunikant altergangsgæst

kommunikantsliste altergangsliste, liste over altergæster (ofte indført i præstens embedsbog, liber daticus, eller en særlig kommunionbog)

kommunikere overføre

kommunion deltagelse i nadveren

kommunionbog fortegnelse over altergangsgæster

kommunitet 1) stiftelse til understøttelse af ubemidlede studenter 2) studenterlegat

kommunitetsmatrikel fortegnelse over studenter, som modtager understøttelse

kompileation udpluk fra bøger til et hele uden at give stoffet en egen behandling

kompile sammenstykke udpluk fra bøger, kompileation

koncept kladde, skriftligt udkast

konceptskifte udkast til skiftebreve

konduite 1) bedømmelse af embedsmænd og militærpersoner 2) dannet optræden 3) evne til at handle rigtigt

konduiteliste liste (1730-45) i Krigskancelliet med karakteriserende oplysninger om officerer

konejord jord, som hustruen bringer ind i det fælles bo

konferensråd kongelig rådgiver i vigtige sager

konfirmere stadfæste

konfirmation 1) bekræftelse af dåben (indført 1736) 2) offentlig stadfæstelse

konfluks tilstrømning

kongebrev 1) tilladelse til hjemmevielse 2) vielse mellem nært beslægtede 3) aldersdispensation ved vielsen 4) vielse uden lysning

Kongens Retterting landets øverste domstol, senere Højesteret

Kongerigets Arkiv oprettet i 1883 af kancelli- og kammerarkiver (nu en del af Rigsarkivet)

kongetiende afgift til kongen på jord (en tiendedel af årets produktion)

Kong. R. (*lægd.*) Kongens Regiment

Kong. Rgt. (*lægd.*) Kongens Regiment

kongsbonde (*fær.*) fæstebonde

kongsfæster (*fær.*) fæstebonde

kongsgård (*fær.*) fæstegård

kongslejlænding (*fær.*) fæstebonde, fæster af et stykke jord

konnossement søfragtbrev

konsangvinitet blodslægtsskab

konsangvinitetstavle 1) slægtskabstavle 2) anetavle, hvor udgangspunktet er anebrøken 3) tavle, hvor anetavle og efter-slægtstavle kombineres

konsens samtykke, overensstemmelse

konsistorial medlem af konsistorium

konsistorialråd hæderstitel til fortjente præster

konsistorium universitetsråd bestående af universitetslærere

konstabel menig artillerist

konsumtion konsumtionsskat

konsumtionsbetjent opkræver af konsumtion

konsumtionsskat forbrugsskat, afgift på varer, som føres ind i en by, afgift på føde- og drikkevarer, afgift på levende kvæg (græspenge), afgift på spillekort

kontinuere fortsætte

kontrabande varer, som det er forbudt at sælge til et krigsførende land

kontrafej portræt

kontraministerialbog degnens eller lærerens eksemplar af kirkebogen

kontreadmiral tredjehøjeste admiralsgrad

kontribution matrikelskat

kontributionsregnskab regnskab (indført 1660) over matrikelskat og hartkornsskatter

koparret arret efter kopper

kopenge afgift for græsningsret for køer

kopskat ekstraskat, personskat for hver person over 15 år (efter 1762 over 12 år)

kopskattemandt fortegnelse over personer, der skal betale kopskat

kopsætning blodtapning med små varme kopper

kopulation vielse

kopulationspenge konsumtionsskat, afgift til kongen for en vielse

- kopulationsprotokol** protokol med fortegnelse over vielser (i Kbh. også med oplysning om vielsesafgift og vielsessogn)
- kornet** yngste officer ved rytteriet
- kornsegl** krum kniv til at høste korn med
- kornskat** hartkornsskat
- korporal** underofficer
- korshus** fremspringende kort tilbygning med tag vinkelret på bygningens langside
- korsklæde** linnedtørklæde
- kortle** kortskaftet le (modsat langle) med langt krummet leblad til brug mellem buske og i krat
- korvet** mindre orlogsskib
- kotkarl** skældsord om en person, der bor i en ussel bolig
- kove** alkove
- kovs** fladbundet fad med to ører, vaskeskål
- kovsken** kovs
- K. P. R. (lægd.)** Kronprinsens Regiment
- Kr. (lægd.)** Kongens Regiment
- K. R. (lægd.)** 1) Kronens Regiment 2) Kongens Regiment
- k. r. (lægd.)** krigsreserve
- krage** ophængt stok med kroge til pølser og andre madvarer, der skal ryges
- kragtræ** tagrytter, sammennaglede træstykker til at fastholde tagryggens halm
- krambod** forretning, handelsbod
- kramkiste** en kræmmers kiste, kiste med handelsvarer
- kramklæde** købt tøj
- kramlærred** købt lærred
- krampeslag** krampeanfald
- kravelbygget** byggemetode for både og skibe, hvor sideplankerne mødes kant mod kant
- kredsskema** cirkelformet skema med probanden i midten og i koncentriske cirkler udenom henholdsvis forældre, bedsteforældre osv.
- krejert** sejlskib med 3 master
- krejler** småhandelnde
- kr. res. (lægd.)** krigsreserve
- Krigskancelliet** regeringskontor (1679-1763), hærens centralstyrelse
- Krigskollegiet** regeringskontor (1660-79), kollegium for hærens anliggender
- krigsret** militær domstol
- krigsretsdom** dom, afsagt af krigsretten
- krigssekretær** leder (indtil 1688, herefter overkrigssekretær) af Krigskollegiet eller Krigskancelliet
- krigsstyr** krigsskat, ekstraskat til militære formål
- Kriminal- og Politiretten** første instans i københavnske straffesager (1845-1919)
- kristentøj** dåbskjole
- Kristi himmelfartsdag** 6. torsdag efter påske
- kr. min. res. (lægd.)** krigsministeriets resolution
- kr. min. resol. (lægd.)** krigsministeriets resolution
- krone** 1) sølvmønt (indtil 1771), 1 krone = 1½ mark, senere 1 krone = 4 mark 2) nugældende møntfod (siden 1873)
- kroneskilling** mønt, 1 krone = 96 kroneskilling
- kronetjener** fæster under kronen
- krongods** gods, som administreres af kronen
- kron. r. (lægd.)** kronens regiment
- krov (fær.: krov)** fårekrop
- krucifiks** kors med den korsfæstede
- krudthorn** horn til opbevaring af krudt
- kræmmer** handelsmand
- kræmmervarer** kolonialvarer
- kstm. (lægd.)** kystmilit
- kube** flettet beholder, bikube, grynkube, flettet løb
- kubestol** stol, lavet i ét stykke af en træstamme
- kubikalen** rummål, 1 kubikalen = 0,2473 m³ = knap 250 liter
- kubikfod** rummål, 1 kubikfod = 0,0309 m³ = godt 30 liter
- kuf** fladbundet hollandsk sejlskibstype
- kulance** imødekommenhed
- kuld og køn** talemåde, brugt i retssproget om ægteskab
- kule** fordybning eller jordhøj til opbevaring af roer, kartofler eller evt. affald

kullet 1) farvetegning på kreaturer 2) uden horn, skallet
kultusminister kirke- og undervisningsminister
kundschaft (ty.) bevis for godt udført håndværk
kuns kun, bare, blot
kurant gangbar, gyldig, i omløb (om mønter)
kurantdukat guldmønt
kurantseddel pengeseddel
kurantskilling kobbermønt
kurator værge, formynder
kursej løst vævet, opkradset groft uldstof
kusine fars eller mors søskendes datter
kutscher (ty.) kusk
kvadratalen flademål, 1 kvadratalen = 0,394 m² = ca. 0,4 m²
kvadratfod flademål, 1 kvadratfod = 0,0985 m² = ca. 0,1 m²
kvadratmil flademål, 1 kvadratmil = 56,7 km²
kvadrattomme flademål, 1 kvadrattomme = 6,84 cm²
kvadre knuse, mase
kvaksalver person, der udøver lægekunst uden at være autoriseret
kvaksalveri uautoriseret og ulovlig lægekunst
kvalm klammeri
kvantitet størrelse, mængde, kvantum
kvantum kvantitet
kvarter 1 kvarter = ¼ alen = 6 tommer
kvarterarrest tvungent ophold på en kaserne, udgangsforbud
kvartermester officer, som tager sig af forplejning og regnskab
kvase mindre skib med bassin til opbevaring af levende fisk
kvie ungko, der ikke har fået kalv
kvint 1 kvint = 10 ort = 5 gram
kvægskat ekstraskat (1677-78, 1682-92)
kvægtiende afgift på en tiendedel af årets tilkomne kvæg
kvæld aften
kvældsnaver brødmåltid lige før sengetid
kværk dyndsump
kværke kvæle

kværn redskab af to runde riflede sten til at male korn til mel med
kværnsten sten fra en kværn
kvæsthus hospital for sårede søfolk
kyndelmisse 2. februar, Marie renselsedag, dagen hvor kirkelysene indvies
kyper person, der forestår vinens behandling
kyrads kyras
kyras læderpanser, som dækker brystet og eventuelt ryggen og lader armene fri
kyrassér ryttersoldat klædt i kyras
kyrel pisk
kyrie eleison (gr.) Herre, forbarm dig!
kyse 1) skræmme 2) hovedbeklædning
kysk uberørt, ærbar
kystb. (lægd.) kystbevogtning
kystmilicie kystmilits
kystmilits militær enhed til beskyttelse af kysterne
kystml. (lægd.) kystmilits
kælderman værtshusholder
kæltring 1) omvandrende tigger 2) skurk, svindler
kælv føde en kalv
kæmner leder af kommunens regnskaber
kæp og pose tiggerudstyr
kær krat, sump, lille delvis tilgroet sø
kære appellere
kærne 1) redskab til at lave smør 2) betjene en kærne for lave smør
kærre tohjulet vogn
kærte højt tyndt lys
kær 3-4 sammenbundne kornneg
købstad by med særlige rettigheder og særlig styreform (indtil 1970)
kødblok huggeblok
køllem fattig person, der er bevæbnet med en kølle
kølnervand vellugtende vand, parfume
kølnsk mark sølv mønt
kåd husmandssted
kådner husmand
kå fladbundet fiskerbåd, der også bruges som lastfartøj, pram
kålgård kålhave

kålhave indhegnet stykke jord, hvor der især dyrkes kål

L

L (*lat.*) 50

l (*lat.*) libra, pund

l. (*lægd.*) underlæge

lactucke salat

lade 1) bygning til opbevaring af korn og hør
2) hælde

ladefoged arbejdsleder på en hovedgård

ladegård større bondegård

ladeplads sted, hvor skibe kan lægge til for at laste (lade) og losse

Laetare (*lat.*) midfaste, 4. søndag i fasten, 3. søndag før påske

lagio fortjeneste ved salg af værdipapirer

lakune hul, mangel

landauer hestevogn med to kalecher og to tværsæder

landemode 1) årligt møde mellem stiftamtmand, biskop og provster 2) gejstlig appelret, bestående af stiftamtmand og biskop

landemodet protokol med referater fra landemodets forhandlinger

landetaten hærens centralstyrelse

landevejsridder vagabond

landeværn lokalforsvar, bestående af ældre soldater

landeværnssoldat soldat i landeværnet

landeværnsspyd simpelt hjemmelavet spyd

landfoged politimester

landgilde årlig jordlejeafgift, som en fæstebonde skal betale til herremanden

landhusholdningsselskab landøkonomisk selskab til fremme af landbrugets udvikling

landkøb ulovlig handel på landet

landlov tilladelse for en sømand at gå i land i fritiden

landlovsgast sømand, der har landlov

landmilit bondesoldater

landmålingskat ekstraskat på hartkorn (1683)

landprang ulovlig handel på landet

landrekrut nyudskrevet bondesoldat

lands. (*lægd.*) landsoldat

landsarkiv lokalforvaltningernes arkiver (samt mængder af kommune-, gods- og privatarkiver) med sæde i Viborg, Aabenraa, Odense og København

landsby samling af bøndergårde

landskabslov lov, omfattende en del af riget

landskat skat på jord og afløser af hartkornsskatterne, modsat gammelskat

landsoldat bondesoldat, udskrevet til landmiliten

landsting landsret, samling afholdt hver 14. dag

landstryger vagabond

landvæsen landbrug

langbord spisebord på langs i stuen foran vinduet

langbænk fast bænk mellem bord og væg, tit med rum underneden til tøj og rugende høns

langfredag fredag før påske

langhalm halm af særligt lange strå til tækning, rughalm

langjern forreste skarpe jern på en plov, der ridser en lodret fure i jorden

Langl. B. (*lægd.*) Langelandske Bataljon

langle langskaftet le til brug på græsmarker (modsat kortle)

lanse stød- og stikvåben

lansedraget soldat, bevæbnet med lanse

lansener lansebevæbnet rytter

laps elegant og moderne påklædt mand

lateris (*lat.*) sum af sammentælling, som overføres til næste side

latinskole forberedelsesskole (forløberen for gymnasiet)

latr. (*lat.*) lateris

latrin 1) lokum, midlertidig retirade 2) gødning af menneskelig afføring

latris (*lat.*) lateris

laug lav

Laurentius 10. august, rentetermin

- lav** 1) forening af en landsbys bønder, undertiden også husmænd 2) sammenslutning af folk, håndværkere, med samme erhverv
- lavabo** vandbeholder til præstens rituelle vask
- lavalder** myndighedsalder
- lavatorium** vaskerum på et kloster
- lavsbroder** medlem af et lav
- lavsskrå** vedtægt
- lavværge** mand, der antages eller beskikkes for en kvinde eller umyndig person til at bestyre formuen
- l. b.** (*lægd.*) 1) liniebataljon, liniebatteri 2) landdragon
- lb** (*lat.*) libra, pund
- ld. no.** (*lægd.*) lodtrækningsnummer
- l. drag.** (*lægd.*) landdragon
- lds.** (*lægd.*) landsoldat
- ldsd.** (*lægd.*) landsoldat
- le** høstredskab
- led** låge i et hegn eller gærde
- leder** særlig høj fading på en vogn, beregnet til kornkørsel
- ledig** fri, ugift
- leding** bøndernes pligt til for hvert herred at stille et antal mænd og skibe til krigstjeneste under ledelse af en konge
- ledingspenge** pengeafløsning for bøndernes pligtige krigstjeneste
- legat** kapital, som efter testamentarisk bestemmelse anvendes til bestemte formål
- legestue** fest med ordnede lege og dans
- legit.** legitimere
- legitima** (*lat.*) hustru, ægtehustru
- legitimus** (*lat.*) ægtefødt, lovmæssig
- legn** drejeligt led på et tøj
- legeme** legeme
- lejdebrev** brev, der giver fri passage for varer
- lejehus** hus, som er tidsbegrænset udlejet
- lejeinderste** husmand, som lejer et hus, tilhørende en gårdmand
- lejemål** samleje mellem ugifte
- lejersted** gravsted
- lejestue** lejet værelse
- lejle** lille beholder til øl
- lejlænding** (*fær.*) fæstebonde, fæster
- lem** person på fattighjælp
- lemfældig** 1) sjusket 2) mild, forsigtig
- len** 1) større gods, som er gjort arveligt inden for slægten 2) administrativ enhed (omdannet til amt i 1660)
- lensmand** kongelig embedsmand, som bestyrer et len og opkræver afgifter
- lens- og gratialprotokol** bog med andragender i lenssager, pensioner, indfødsret o. a.
- lensregnskab** lensmandens regnskab til kronen (med stedsmål, sagesfald, førlovspen-ge o. a.)
- leo** (*lat.*) løve
- lerbeutel** (*ty.*) forgældet person
- lerklining** opbygning af en husvæg med ler og ris
- lersætter** stort lerfad til at skumme fløden fra mælken
- Lett. I. B.** (*lægd.*) Lette Infanteribataljon
- levator** (*lat.*) fadder, gudfar
- levatrix** (*lat.*) gudmor
- levit** jødisk tempeltjener
- lex** (*lat.*) lov
- lfst.** (*lægd.*) lægdsforstander
- Lg.** (*lægd.*) Livgarden
- li** græsklædt skrånning
- l. i. b.** (*lægd.*) linieinfanteribataljon
- L. I. B.** (*lægd.*) 1) Lollandske Infanteribataljon 2) Lette Infanteribataljon
- liber** (*lat.*) 1) bog 2) fri
- liber daticus** (*lat.*) præstens embedsbog med oplysninger om sognets præster og deres embedsindtægter
- libra** (*lat.*) pund
- lic.** (*lat.*) licentiat, licentiat
- licentiat** akademiker med lavere grad end doktorgrad
- licentiatius** (*lat.*) licentiat
- liden** lille
- lidenhed** ringe størrelse
- liderlig** uanstændig
- lie** (*fær.:* *ligger*) le
- lieutenant** løjtnant
- ligbog** fortegnelse over begravelser
- ligger** fremmed købmand, som overvintret i en by

- ligning** ansættelse til skat
- ligpenge** indtægter for sang ved begravelser
- ligpengeregnskab** en latinskoles regnskab over de indtægter, som skolens disciple synger ind ved begravelser
- ligsyn** undersøgelse af en afdød før udstedelse af dødsattest
- lillehus** lokum, retirade
- lin** 1) pandebånd af hørlærred, anbragt under huen 2) stof af hør- eller blågarn
- lin. bat.** (*lægd.*) liniebataljon
- linea** (*lat.*) linje, slægtslinje
- linie** 1 tomme = 12 linier
- linieskib** stort orlogsfartøj, beregnet til at ligge på linie med andre skibe under et søslag, udrustet med 50-100 kanoner på 2 eller 3 dæk
- lispund** 1 lispund = 1 skålpund = 16 pund = knap 8 kg
- liturgi** gudstjenesteordning
- livg.** (*lægd.*) livgarden
- livré** uniform til en tjener, dørvogter o. a.
- livsarving** arveberettiget barn
- livstykke** undertrøje uden ærmer
- L. J. C.** (*lægd.*) Langelandske Jægerkorps
- l. kps.** (*lægd.*) lægekorps
- l. m. h.** (*lægd.*) lægdmanshjælp
- l. n.** (*lægd.*) lodtrækningsnummer
- lo** rum i en lade, hvor kornet tærskes
- lobalke** skillevæg mellem lo og lade
- locum privatis** (*lat.*) eget tørklosset, eget lokum
- locus controversus** (*lat.*) stedet for striden, stridens genstand
- locus sigilli** (*lat.*) seglets plads
- lod** 1) kanonkugler 2) vægtenhed, 1 lod = 15,5 g
- lodbræt** trekantet træramme med en lodsno i midten
- lodseddel** bevis for en andels størrelse i et bo
- log** apparat til måling af et skibs hastighed
- logbog** bog med optegnelser om et skibs fart, rute m. v.
- loge** 1) forskellige sammenslutninger af frimurere, afholdsfolk o. a. 2) afgrænset rum med siddepladser i et teater
- logglas** timeglas til fartmåling, nedløbstid knap ½ minut
- lokke** blive lokket: få et barn uden for ægte-skab
- lokkefugl** kunstig fugl, undertiden levende, til at lokke fugle på skudhold
- lorgnet** briller med næseklemme
- lovbyde** lovfæstet pligt til at tilbyde slægtninge jord ved salg
- low** vand til brygning o. l.
- L. R.** (*lægd.*) Dronningens Livregiment
- l. r.** (*lægd.*) livregiment
- l. r. 2** (*lægd.*) landrytter
- l. rt. c.** (*lægd.*) livregimentskyrassér
- l. rt. dr.** (*lægd.*) livregimentsdragon
- l. ryt.** (*lægd.*) landrytter
- l. rytter** (*lægd.*) landrytter
- l. s.** 1) (*lat.*) locus sigilli, seglets plads 2) (*lægd.*) landsoldat
- ls.** (*lægd.*) landsoldat
- lt. no.** (*lægd.*) lodtrækningsnummer
- ltrno.** (*lægd.*) lodtrækningsnummer
- lude** smal tilbygning, som taget går ned over
- lue** hat
- lugar** mandskabskahyt
- lugger** lille sejlskib eller -båd med én mast
- lukaf** mandskabskahyt
- lundstikke** jernsplit til at holde hjulet på vognakslen
- lune** vandhul i en mose
- lurendrejer** bedrager, skælm, gavtyv
- lyde** smal tilbygning, som taget går ned over
- lyngle** le med kort, kraftigt blad til at slå lyng med
- lyre** røghul i taget over et åbent ildsted
- lyrehus** hus med lyre
- lysebord** rundt drejeligt bord til ophæng af lys under støbningen
- lysebuk** standstage
- lyseform** støbegryde til støbning af tællelys
- lysegarn** løsspundet tråd af hamp eller bomuld til væger i lys
- lyseklemme** klemme til at fastholde et lys
- lyseklov** stage til at klemme et lys fast i
- lysekælling** standstage
- lysemor** standstage

lysesaks saks til klipning af lysets væge
lysning meddelelse fra prædikestolen om et forestående ægteskab
lyster redskab til fangst af ål
lystring blankt vævet stof med figurer
læddike lille rum i en kiste
læg 1) lægmand 2) ulærd, ikke faguddannet 3) tillæg
lægbroder person, der lever i et kloster uden at være munk, og som tager sig af det praktiske arbejde
lægbd landområde, som regel et sogn, som stiller soldater
lægdsmand person (tit sognefogden), der fører en rulle over de værnepligtige
lægds. sv. (*lægbd.*) lægdssvar
lægdsrulle fortegnelse over det værnepligtige mandskab (ført fra 1795)
lægmand person, der ikke tilhører præstestanden
lægprædikant ikke præsteuddannet prædikant
lægsøster person, der lever i et kloster, og som tager sig af det praktiske arbejde
lægtter fladbundet fartøj til lastning og losning af skibe
læs 1 vognlæs = 3 tønner korn, 1 vognlæs = 3 travler langhalm
læssekrog krog til at spænde et læs fast
læsestang træstang til at spænde over hø- og kornlæs
læssetræ træstang til at spænde over hø- og kornlæs
læst 1) træform til at forme og skære en skos form 2) lastemål, 1 læst = 12 tønner
Lætare (*lat.*) midfaste, 4. søndag i fasten, 3. søndag før påske
løb kurv, tremmekasse, bærekasse
løbedegn ældre skolediscipel fra kloster- og latinskoler, som betjener degneembeder i nærliggende landsogne
lødighed renhed
løgte lygte
løkke indhegnet stykke jord
lønsæd løn i form af dyrkningsret på et stykke jord

løsgænger vagabondering
løsholt bånd, vandrette træstykker i bindingsværk under vindueshøjde
løskynde opsigelse af aftale
løs liv diarré
løsoere indbo
løvedaler sølv mønt
løverdag lørdag
løvkniv langskaftet krum kniv til afskæring af løv, smågrene og kviste

M

M (*lat.*) 1000
m. (*lægbd.*) mørk
m. a. (*lægbd.*) meddelt amtet
mad. madame
madame frue
madbrik madfjæl
madfjæl træplade, der benyttes som flad tallerken
madmoder husmor, især på landet
madræs stof, tøj
mag. (*lat.*) magister
magelæg mageskifte
mageskifte byttehandel med ejendomme
magister (*lat.*) mester, magister
magistrat byens øvrighed, bestående af borgmester og rådmænd
magnus (*lat.*) stor
magshus retirade, lokum
majdag 1. maj
majkat person, der narres 1. eller 31. maj (på samme måde som 1. april)
malekammer rum i stuehuset, hvor kværen står
malle metalbøjle, hvori en hægte fastgøres
malt spiret byg, sat i blød til brug for ølbrygning
maltkølle 1) ildsted eller hus til tørring af malt 2) forspiret byg til ølbrygning
mammon jordisk gods, penge
manchesters fløjlstøj

- mandebod** bod, der betales ligeligt af en drabsmand, hans fars og mors slægt (slægtsansvaret afskaffedes 1683)
- mandtal** tælle personer, holde folketælling
- mane** 1) minde om, opfordre 2) mane spøgelser i jorden
- manglebræt** bræt med håndtag og stok til at rulle tøj med (almindelig kærestegave)
- manglefjæl** manglebræt
- manglestok** rund træstok, som tøjet rulles omkring, når det rulles med manglebrættet
- mangletræ** manglebræt
- manifest** opråb, proklamation, offentlig bekendtgørelse
- manteau** lang kvindekjole
- manto** manteau
- manu propria** (*lat.*) med egen hånd (ved underskrift)
- manus** (*lat.*) hånd
- mar.** (*lat.*) mariti, ægtefolk, forældre
- mare** i folketroen et væsen, der sidder på folks bryst om natten
- mareridt** ond drøm
- Mariae annunciatio** (*lat.*) Marie bebudelsesdag, 25. marts
- Mariae assumptio** (*lat.*) Marie himmelfartsdag, 15. august
- Mariae natalis** (*lat.*) Marie fødselsfest, 8. september
- Mariae purificatio** (*lat.*) Marie renselsesdag, 2. februar, kyndelmisse
- Mariae visitatio** (*lat.*) Marie besøgsdag, 2. juli
- Marie bebudelsesdag** 25. marts
- Marie besøgsdag** 2. juli, fruedag
- Marie fødselsfest** 8. september
- marieglas** 1) gennemsigtig plade af glimmer i kakkellovnslåger 2) vandklar gipsplade på helgenbilleder (brugt som renhedssymbol)
- Marie himmelfartsdag** 15. august
- Marie renselsesdag** 2. februar, kyndelmisse
- marita** (*lat.*) hustru
- mariti** (*lat.*) ægtefolk, forældre
- maritus** (*lat.*) ægtemand, brudgom
- mark** værdienhed, der oprindelig svarer til værdien af 216 g sølv
1 mark sølv = 3 mark penge
1 mark = 16 skilling
1 mark = 8 øre = 24 ørtug = 240 penninge (fra o. 1020)
1 mark = 14 skilling (fra 1648)
1 daler = 3 mark (fra 1544)
1 daler = 4 mark (fra 1563)
1 daler = 6 mark (1625-1813)
1 rigsdaler = 6 mark
- marked** område for køb og salg samt forlystelser, der ikke kontrolleres af myndighederne
- markedsfred** forordning, der sikrer, at handelen foregår i fred og ro
- markeds gave** gave til tyendet i forbindelse med marked
- marketender** person, der handler med fødevarer på et marked
- marketenteri** salgssted for øl, kaffe og tobak
- marsvinsjæger** fisker, der fanger marsvin (en lille hval)
- Martini** 11. november, Mortensdag
- martørv** sammenpressede tørv
- maskinstation** virksomhed, der lejer maskiner ud til landmænd
- mater** (*lat.*) moder
- maternus** (*lat.*) moderlig
- matrice** støbeform til bogstavtyper
- matricula** (*lat.*) 1) fortegnelse, rulle 2) kirkebog
- matrikel** 1) fortegnelse over jord og dens beskatningsgrundlag 2) medlemsfortegnelse, fortegnelse over studerende på en læreanstalt
- matrikelnummer** en ejendoms nummer i matriklen
- matrimonium** (*lat.*) ægteskab
- matrina** (*lat.*) gudmoder, kvindelig fadder
- matr. nr.** matrikelnummer
- maturus** (*lat.*) moden
- maximus** (*lat.*) meget stor
- mdl** mådelig, 3. laveste karakter af 15

mdl+ 4. laveste karakter af 15
mdl- 2. laveste karakter af 15
mdl? 2. laveste karakter af 15
med mærker til landkending, fiskemed
med. (*lat.*) medicus
medalje mønt præget til minde om noget
medaljon rundt eller ovalt hængesmykke med kapsel, der indeholder et billede eller andet minde
mededsmand mand, som aflægger ed sammen med en sigtet person for at sværge ham fri
mediana quadragesima (*lat.*) midfaste, 3. onsdag efter askeonsdag
medicus (*lat.*) universitetsuddannet læge
medio i midten af
medium (*lat.*) midte
meje høste med le eller segl
mekka en slags plys til møbelstof
meldrøje giftig svampeart på rugkærner
memoria (*lat.*) minde, erindring, gravmæle
memorial erindringsskrivelse, ansøgning
men 1) skade 2) falsk
mendicus (*lat.*) tigger
mened falsk ed
menge blande
mensa ambulatoria (*lat.*) skoleholderens tur fra gård til gård for at få kost og betaling
mense (*lat.*) måned
mensis (*lat.*) måned
mens sana in corpore sano (*lat.*) en sund sjæl i et sundt legeme
mergel kalkholdig lerjord
mergelgrav hul, fremkommet ved at grave mergel
mergle give jorden mergel
meridies (*lat.*) middag
meritus (*lat.*) fortjent
merkantil vedrørende handel, handels-
merlespir stor prent til at åbne snoninger med, når tovværk splejses sammen
merskum hvidt leragtigt porøst mineral, brugt til pibehoveder
merskumspibe pibe af merskum
mes en pakke skind
messe 1) protestantisk altertjeneste, hvor præsten fremfører sang, epistel og evangelium 2) stille katolsk gudstjeneste uden sang
messedreng kordreng ved katolsk gudstjeneste
mestermænd bøddel
m. f. p. (*lat.*) med ført pen (ved underskrift)
mg meget godt, 5. bedste karakter af 15
mg+ 4. bedste karakter af 15
mg- 6. bedste karakter af 15
mg? mg-
Michaelis (*lat.*) 29. september, Mikkelsdag
midfaste 20. dag før påske, 4. søndag i fasten
midl. middel
midsommergæld afgift for benyttelse af bytoften
Mikkelsdag 29. september, som er dagen, hvor høsten skal være i hus, og hvor man kan skifte arbejdsplads
mil 1 mil = 12.000 alen = 7,532 km
mile ovn til svidning af trækul
milepenge afgift for kørsel på kongens veje
minde fredelighed
Misericordia (*lat.*) 2. søndag efter påske
misericordia (*lat.*) medlidenhed, barmhertighed, gunst
Misericordias Domini (*lat.*) Herrens barmhertighed, 2. søndag efter påske
missa (*lat.*) messe
missa candelabris kyndelmisse, lysfest, 2. februar
missive brev kongeligt brev eller skrivelse til enkeltpersoner
miste sin hud blive pisket, hudflettet
mjød øl, sødet med honning
m. m. p. (*lat.*) manu mea propria, egenhændig (ved underskrift)
mobilieskat engangsskat (1813)
modersyge hysteri
molling udhamret messingvaskefad
molskind engelsklæde, tæt bomuldsstof
moneta (*lat.*) mønter
monopol eneret til handel eller produktion
mons. (*fr.*) monsieur

monsieur (*fr.*) titel til mænd, som står over bønderne
monstrans beholder, hvori hostie eller relikvier opbevares
mordbrand påsat brand, der medfører, at nogen brænder inde
morgenstjerne vægterredskab, kølle med pigesat hoved
mort. (*lat.*) mortuus
Mortensdag 11. november
morter metalkrukke til at støde krydderier i
mortér svært skyts med kort løb til at skyde i høje krumme baner
mortuus (*lat.*) død, afdød
mosaisk vedrørende den jødiske tro
mosaisk trosbekender jøde
mostperse apparat til udpresning af frugtsaft til most
m. p. (*lat.*) manu propria, med egen hånd, egenhændig (ved underskrift)
mpria. (*lat.*) manu propria, med egen hånd, egenhændig (ved underskrift)
mr. (*fr.*) monsieur
mrk. mark
muldfjæl den bageste del af en plov, der vælter og vender jorden ud til siden
muldseddél skifteforvalterens meddelelse til præsten, at begravelse kan finde sted
mulkt bøde
mulktére idømme bøde
mundskænk person, der sørger for kongens vin
munk langhalset lerflaske med øre til bl. a. øl i marken, brændevinsdunk
munkensten stor middelalderlig mursten
murstensform form til hjemmelavede mursten
muskedonner stort tungt håndskydevåben
musket gevær, der støttes af en gaffelstok
musketer fodfolkssoldat, geværskytte bevæbnet med en musket
musselin meget fint uld- eller bomuldsstof
myndig juridisk om en person, der selv kan indgå aftaler og råde over sin formue
mælkekusk mælkeemand, mand der kører mælketur

mælkestamp (*fær.:* mjólkarstampur) fladt kar til hensættelse af mælk, så fløden kan opsamles
mælkesætter stort lerkar, som bruges, når mælken skal sætte fløde
mælketur køretur til gårdene for at hente mælk til mejerierne
mær hunkøn, især om heste
mærføl hoppeføl
mærplag ung hoppe
mæsk blanding af malt og vand
møg husdyrgødning
møggreb 3- eller 4-grenet redskab til at sprede møg med
mølleskyld skat på møller i forhold til deres hartkorn (indtil 1688), derefter i forhold til deres produktion
mønne lægge græstørv på tagryggen
mønning tagryg
mønningstræ tagrytter, sammennaglede træstykker til at fastholde tagryggens halm
mønsterskriver person der forestår flådens forplejnings- og lønningsvæsen
mønstringskriver skriver ved indrullering
mørkning skumring
måde mål, del, f. eks. 1 del mel til 3 dele vand
månesyge sindsyge, epilepsi

N

n. (*lat.*) nomini
nadver 1) aftensmad, varm søbemad lige før sengetid) 2) sakramente
nadverbrød brød lige før sengetid
nat. (*lat.*) natalis dies
nat. (*lægd.*) nationalsoldat
natalis dies (*lat.*) født, fødselsdag
nationalsoldat soldat i et nationalt regiment, udskrevet soldat
nativitas Christi (*lat.*) Kristi fødsel, juledag
nativitas Domini.(*lat.*) 1. juledag

natmand person, som tager sig af natrenovation og selvdøde dyr
natskrin natstol
natstol lokum, kloset, natskrin
nattegerning ægteskabelige handlinger i sengen
naturalisation udlændinges erhvervelse af statsborgerskab
naturalløn løn i form af kost, logi og naturallier
natus (*lat.*) født
nav den del af et hjul, der omslutter akslen, og hvori egerne sidder
naver 1) omrejsende håndværkssvend
2) bor til udboring af hjulnav
navnlig nemlig
NB. (*lat.*) nota bene, bemærk
nebenbuch (*ty.*) pantebog
necessit. (*lat.*) necessitas, nødvendighed
nederfældighed fortabelse af rettigheder ved udeblivelse fra en retssag
negenogen lampret
negenøje lampret (en fisk)
negligent skødesløs, forsømmelig
negotium (*lat.*) handel, forretning
nekrolog mindeartikel om en afdød person
nervefeber tyfus
nestor ældste mand inden for en gruppe
netteldug stof, fremstillet af nælde-taver
nevø brors eller søsters søn
niece brors eller søsters datter
niphering sild
N. L. R. (*lægd.*) Norske Livregiment
N. N. (*lat.*) nomen nescio, navnet kender jeg ikke, ukendt person
no. nummer
nobel guldmønt
nobilitas (*lat.*) adel
nobilitatis (*lat.*) adel
nom. (*lat.*) nominatus, navngivet
nomen (*lat.*) navn
nomen impositum (*lat.*) givet navn
nomin. (*lat.*) nominatus, navngivet
nominatus (*lat.*) navngivet
nomine (*lat.*) ved navn, kaldet
not rille eller forsækning i kanten af et bræt

notar skriver, som affatter retsgyldige dokumenter
notarialitet vedrørende notarens arbejde
notarialprotokol fortegnelse over testamenter, forretningsbreve m. v.
notarius (*lat.*) skriver, notar
notarius publicus (*lat.*) 1) embedsmand, som overværer og bekræfter retsakter
2) offentligt notat
nov. a. (*lat.*) novus annus, nytår
novem (*lat.*) 9, ni
novice mand, som forbereder sig på at blive munk
novus (*lat.*) ny
novus annus (*lat.*) nytår
nox (*lat.*) nat
nr. nummer
n. s. (*lægd.*) næste session
nuntius (*lat.*) pavelig ombudsmand, sendebud
nuptiae (*lat.*) vielse
nuptus (*lat.*) vielse
næstsøskendebarn halvætter eller -kusine
næstnæstsøskendebarn kvartætter eller -kusine
næver birkebark
nævning 1) person, der udpeges af et ting til at finde sandheden i mindre sager
2) lægmand, der medvirker i retssager om skyldsspørgsmål og strafudmåling
nød ungkreatur
nødtørftig nødvendig
nøkke overnaturligt væsen, der lever i åer og søer
Nørrejylland Jylland nord for Kongeåen
nøst (*fær.:* *neyst*) bådhus
nådler person, der syr sømme på fodtøj

O

o. (*lat.*) obiit, døde
o. a. (*lægd.*) overdrages amtet
obiit (*lat.*) døde
oblatio (*lat.*) offergave

- octava** (*lat.*) 7. dag efter en kirkelig fest
- octo** (*lat.*) 8, otte
- Oculi** (*lat.*) 3. søndag i fasten, 4. søndag før påske
- odel** fuld ejendomsret til jord, som er knyttet til slægten
- odelsbonde** selvejerbonde
- odelsmand** selvejerbonde eller mand, som ejer sin jord
- offentligt skrifte** bekendelse af synd i menighedens påhør
- offer** kirkelig afgift til præst og degn for kirkelige handlinger
- offermark** sølv mønt
- official** kirkeembedsmand
- O.I.R.** (*lægd.*) Oldenburgske Infanteriregiment
- oksehoved** rummål om vin, 1 oksehoved = 6 ankre = 226 liter
- oksemule** middelalderlig bredsnudet sko
- okseskat** hartkornsskat
- oktant** apparat til måling af stjerne- eller solhøjde
- oktroj** handelsprivilegium
- ol** 1 ol = 4 snese = 80 stk.
- Oldb. Reg.** (*lægd.*) Oldenburgske Regiment
- oldefar** bedstefars far, bedstemors far
- oldemor** bedstefars mor, bedstemors mor
- olden** frugten fra eg og bøg
- oldengæld** betaling for at lade svin gå på olden i skoven
- oldensvin** svin, der går på olden, normalt et brændemærket svin, som senere skal betales som landgilde (brændsvin)
- oldermand** 1) formand for landsbyens bønder 2) formand for bymændenes lav
- Old. Rt.** (*lægd.*) Oldenburgske Infanteriregiment
- olim** (*lat.*) tidligere, engang
- olmerdug** 1) tætvetet bredstribet bomuldsstof til dyne- og pudevær 2) tøj fra Ulm
- ombudsjord** fæstejord
- ombudsmand** kongens lokale repræsentant
- omdrag** henstand, eftergivelse
- omgangsfolk** fattige folk, som vandrer fra gård til gård for at få underhold
- omgangslærer** lærer, som underviser på flere skoler eller i tilfældige lokaler
- omgangsskole** skole holdes på omgang på gårdene
- omgængelse** omgang, samkvem
- omhæng** gardin, som hænger omkring en seng
- omhængsseng** himmelseng
- omløber** vagabond
- omnis** (*lat.*) helt, alt, enhver
- Omnium animarum** (*lat.*) Allesjæles fest, 2. november
- Omnium sanctorum** (*lat.*) Allehelgens fest, 1. november
- omslag** termin
- onera** (*lat.*) afgifter (til præster og degne)
- onkel** fasters eller mosters mand, kan også være farbroder eller morbroder
- onus** (*lat.*) skat, byrde
- opdaget** (*lægd.*) indført i lægdsrullen
- opdræt** opdragelse
- opgive ævred** 1) lukke risgærdet op og overgive den afhøstede mark til fællesgræsning 2) opgive
- opgæld** overpris for et værdipapir
- opholdsmand** aftægtsmand
- opl.** oplysning
- oplade** afstå
- opladelse** overdragelse af en fæstegård fra en fæster til en anden
- oplod** overdelen til en kvindedragt
- opløber** lang bøjle, som kreaturerne lænkes til i stalden
- opmålingsprotokol** bog med opmåling af jord, forarbejde til en matrikel
- oppebørsel** det at oppebære noget, f. eks. skatter
- oppebørselsbetjent** skatteopkræver
- oppidum** (*lat.*) by
- opsidder** bestyrer, forpagter
- optimus** (*lat.*) bedst
- orddele** dømme, afgøre
- ordenskapitel** øverste myndighed inden for et ordensvæsen
- ordinatio** (*lat.*) 1) anordning 2) indsættelse, indvielse

ordination indvielse til et gejstligt embede
ordinere indsætte i et embedet
ormemåned juli
ort 1 ort = ½ gram
os saft
osmund svensk jern
ostebænk tremmehylde til oste
osteform træform til ostemassen, hvorfra vollen løber og hvori ostemassen presses
ostehæk tremmehylde til oste
ostepresse apparat med stempler til at presse ostemassen med
ostindiefarer mand eller skib, der sejler på Ostindien
otting 1 otting = 17 pottes = ca. 16½ liter ved smør: 1 otting = ca. 14 kg ved øl: 1 tønde = 8 ottinger
ottingkar mål for korn og andre tørre varer, 1 skæppe = 8 otting, 1 otting = 2,174 liter
ovpl. (*lægd.*) overkomplet
Overadmiralitetstretten sømilitær appelret
overager udyrket mark, overdrev
overbalance overskud
overc. (*lægd.*) overkomplet
overdrev uopdyrket jord, som hører til landsbyen og bruges som fælles græsningsareal
overformynder chef for overformynderiet
overformynderi institution, der forvalter u-myndige og forsvundne personers midler (oprettet 1866)
overkomplet overtallig soldat
overkrigssekretær leder af Krigskancelliet
overøvrighed instans mellem kronen og en lavere øvrighed
ovis (*lat.*) får
ovnspeade redskab til at sætte brød i ovnen med, skuffel

P

p. (*lat.*) post, efter
p. a. (*lat.*) pro anno, pr. år
pag. (*lat.*) pagina

pagina (*lat.*) side (i en bog), på side
pallask blankvåben med lige kling
Palmarum (*lat.*) palmesøndag
palmesøndag søndagen før påske, 6. søndag i fasten
pandepude pandestykke, firkantet sort bind af fløjel eller silke, kantet med kniplinger
pandetræ bærende stykke tømmer over åbningen på en åben skorsten
panis (*lat.*) brød
pandestykke pandepude
pant sikkerhed for et lån
pantelen len, hvor lensmanden betaler for at få retten til lenet
pantelåner person, der låner penge ud mod pant
panteobligation lånebevis
par. (*lat.*) parentes, forældre, forfædre
Parasceve (*lat.*) langfredag
parcel jordlod, udstykket fra en større ejendom
parcellist ejer af en parcel
parens (*lat.*) far, mor
parentelsystemet arveklasseystem (indført 1845), hvor arvingerne inddeles i 5 klasser, hvoraf klasse 1 er livsarvingerne (børnene)
parentes (*lat.*) forældre, forfædre
parole 1) kendingsord, løsen 2) dagsbefaling for officerer og politifolk
participant deltager, parthaver
partikulier person, der lever af sin formue
partikulær særlig, speciel
Partikulærkassen kongens egen kasse
pas legitimation, skudsmål, anbefaling
Pascha (*lat.*) påske
Paschæ festum (*lat.*) påskefest, påskesøndag
passe-partout (*fr.*) hovednøgle
passio (*lat.*) lidelse
Passio dominica (*lat.*) Herrens lidelse, langfredag
pastor (*lat.*) hyrde, præst
pastorat præstekald, kirkesogn eller -sogne
pastor emeritus (*lat.*) pensioneret præst, ikke tjenestegørende præst

pastor loci (*lat.*) stedets præst, menighedens præst

pastor praepositus (*lat.*) provst

patent dokument, som sikrer titel og rettigheder

pater (*lat.*) far

patina tøffel til beskyttelse af sko

patiner træsko

patria (*lat.*) fædreland

patriark stamfar, familieoverhoved

patricier person af gammel, fornem slægt

patrimonium (*lat.*) arvegods

patrinus (*lat.*) gudfar, mandlig fadder

patron beskytter, velynder

patronus (*lat.*) en kirkes beskytter

patronym patronymikon

patronymikon 1) familienavn 2) faderens navn med tilføjelsen -sen, -ssøn eller -sætter

patronymnavn patronymikon

Pauli apostoli conversio (*lat.*) apostelen Paulus' omvendelse, 25. januar

pax (*lat.*) fred

p. C. (*lat.*) pro centum, pr. 100

P. C. R. (*lægd.*) Prins Christians Regiment

pd. pund

pebling lille elev på en latinskole

pecunia (*lat.*) penge

peloton en trop soldater

pennig lille skillemon, 1 skilling = 12 pennig, ½ pennig = 1 skærv, 1 øre = 3 ørtug = 30 pennig

penning pennig

pensionarius (*lat.*) 1) forpagter 2) pensionist

pensionær person, som er optaget i et kloster mod at aflevere sine ejendele

Pentecoste (*lat.*) pinse

Pentecoste media (*lat.*) onsdag efter pinse

per (*lat.*) gennem, med, over, imens

perami trekantet hængehylde med 3-4 hylde, amagerhylde

pergament tyndt skind til bogbind eller til at skrive på (papirets forløber)

permissio (*lat.*) tilladelse

permitt. (*lægd.*) permittere

permittere hjemsende fra militærtjeneste

perpendikel pendul

perpetuel vedvarende

perpetuus (*lat.*) uafbrudt, vedvarende

per procura (*lat.*) ved fuldmagt

persona grata (*lat.*) velanskrevet person, indflydelsesrig person

personalhistorie fremstilling af enkeltpersoners levned

personalia oplysninger om en persons livsforløb

persona non grata (*lat.*) uønsket person

pertinent relevant, sagen vedrørende

pertinentia (*lat.*) tilliggende, tilhører

pervigilium 2. dag før en kirkelig festdag

pestilens stærkt ubehag

pestis (*lat.*) pest

peterspenge penge, opkrævet af pavekirken til brug for opførelsen af Peterskirken

petita ansøgninger om embedseksamen

petitio (*lat.*) petitum

petitor ansøger

petitum (*lat.*) bøn, ansøgning

P. F. I. R. (*lægd.*) Prins Frederiks Infanteriregiment

P. F. R. (*lægd.*) Prins Frederiks Regiment

pgfgr. (*lægd.*) pegefinger

pharmaceut cand. pharm., person med videnskabelig uddannelse til fremstilling af lægemidler

Phillip Jacobi dag 1. maj, hvor lensregnskaberne afleveres

Phillipi et Jacobi (*lat.*) 1. maj

physicus (*lat.*) embedslæge

pi. (*lægd.*) pioner

pietas (*lat.*) fromhed, guds frygt

pilgrim troende, der valfarter til et helligt sted

pinakotek (*græsk*) større malerisamling

pinas sejlskib

pinenez (*fr.*) næseklemme, lorgnet

pindhue strikket hue

pink sejlskib med 3 master

pinse fest til minde om Helligåndens komme

pinsedag 7. søndag efter påske

pioner (*lægd.*) fodsoldat, infanterist, soldat, der går forud for hæren og gør marchruten farbar

pique tøj, stof

pitser signet

p. l. (*lat.*) pastor loci, stedets præst

plag ung hest

plakat kongelig forordning af mindre vigtighed

plاتفod vagt til søs (kl. 16-20)

plafmenage opsats til krydderier

plejehus plejehus for gamle soldater, deres enker og børn

plejl toledet stok til tærskning af korn

pl. fd. (*lægd.*) plejefar

pligtarbejde hoveri

pligthus hus, som ikke må nedlægges

plovdr. hmd. (*lægd.*) plovdrivende husmand

plovhøvl høvl til at pløje brædder, skære furer

plovjern 1) det jern på ploven, der vender jorden 2) middel til at bevise uskyld (ved jernbyrd skal den sigtede på nøgne fødder gå hen over 12 glødende plovjern)

plovskær den del af en plov, der skærer en vandret fure i jorden

plovsås træstykke på akse mellem hjulplovens hjul

plt. (*lægd.*) platfodet

plt. b. fødder (*lægd.*) platfodet på begge fødder

plys fløjlsagtigt stof

plysmøbel møbel beklædt med plys

pløjedag hoveriarbejde, hvor bonden skal møde med plov og arbejde en dag

p. m. (*lat.*) 1) pro memoria, til minde om 2) post meridiem, om eftermiddagen

pog lille dreng (8-10 år)

pokker 1) syfilis 2) kopper

pokulere drikke, svire, skåle

polisk snedig, fiffig, underfundig

polsk leve på polsk: leve ugift i et parforhold

pold polt

polt ca. 2 mdr. gammel gris

polytekniker ingeniør, ingeniørstuderende

pom. (*lat.*) pomeridianus, om eftermiddagen

pomeridianus (*lat.*) om eftermiddagen

pontonbro bro, der hviler på både eller pramme (pontoner)

porthammer vandret stykke tømmer over en port, tit prydet med udskæringer

portner person, der lukker folk ud eller ind i en ejendom

portugaløser guldmønt

possessio (*lat.*) besiddelse, ejendom

possessor (*lat.*) ejer, besidder

possidere (*lat.*) besidde, eje

post (*lat.*) efter, dagen efter

poste 1) lægge et brev i postkassen 2) få vand til at løbe ud af en pumpe

postelin porcelæn

post Epiph. (*lat.*) efter helligtrekonger

post festum (*lat.*) efter festen, for sent

posthumus (*lat.*) født efter faderens død

postil andagtsbog

postilla (*lat.*) prædikesamling

postillon 1) ridende eller kørende postbud 2) poststation, hvor der kan skiftes heste

post meridiem (*lat.*) om eftermiddagen

post mortem (*lat.*) efter døden

postpapir tyndt skrivepapir

post Pascha (*lat.*) efter påske

postridie (*lat.*) næste dag

postscriptum (*lat.*) efterskrift

post Trinit. (*lat.*) efter trinitatis

postyr 1) forvirret og støjende adfærd, halløj 2) positur, kampstilling

pot 1 pot = 4 pægle = ca. 1 liter (0,966 l)

potpourri velduftende stof

pottemager person, der fremstiller varer af ler ved opdrejning og brænding

pottemål rummål, mål til 1 pot

p. p. (*lat.*) per procura, ved fuldmagt

ppa. (*lat.*) per procura, ved fuldmagt

pr. prioritet

praeceptor (*lat.*) lærer, læremester, skolemester

praeclusio (*lat.*) udelukkelse

praed. (*lat.*) prædecessor

praedecessor (*lat.*) forgænger, formand

praejudice (*lat.*) fordom

praepositus (*lat.*) 1) provst 2) foresat 3) faged
praesens (*lat.*) tilstedeværende
praesente me (*lat.*) i min tilstedeværelse
prakke overtale nogen til at købe noget
prange handle på et marked (især med heste)
pranger handlende, hestepanger
pr. att. (*lægd.*) præsteattest
pregel pren
pren syllignende redskab, beregnet til at lave syhuller i tøj og skind
pretention krav
Pr. F. R. (*lægd.*) Prins Frederiks Regiment
pridie (*lat.*) den foregående dag
primas (*lat.*) fyrste, den fornemste
primogenitur (*lat.*) førstefødselsret
primogenitus (*lat.*) den førstefødte
primus (*lat.*) den første
principal chef, foresatte, overordnede
prinsessestyr ekstraskat, som udskrives ved en prinsesses bryllup
prior (*lat.*) klosterforstander, 1. munk efter abbeden
prioritas (*lat.*) forrang
prioritet fortrinnsret, panteret i en ejendom
prise skib eller varer, som opbringes af en krigsførende magt
prisemandskab mandskab, som sættes om bord på et beslaglagt skib
privet lokum, retirade, tørkloset
privigna (*lat.*) steddatter
privignus (*lat.*) stedsøn
priviligeret have rettighed i forhold til andre
pro (*lat.*) for, i stedet for, til fordel for, før, foran
pro anno (*lat.*) pr. år, årlig
pro aris et focis (*lat.*) for hus og hjem
proavia (*lat.*) oldemor
proavus (*lat.*) oldefar
proband den person, som er nævnt først på en anetavle, fulgt af sine forfædre
procedere føre en retssag
pro centum (*lat.*) pr. 100, procent, %
proclama lysning, højtidelig bekendtgørelse
proclamatio (*lat.*) proclama, kirkeligt påbud

procreatores (*lat.*) forældre
procura (*lat.*) fuldmagt, omsorg
procurator (*lat.*) fortaler, forsvarer, sagfører ved retten
producere fremlægge
pro et contra (*lat.*) for og imod
profestum (*lat.*) dagen før en kirkelig festdag
profos skarpretter
pr. og skol. attest (*lægd.*) præste- og skolelærerattest
prokurator sagfører ved retten, forsvarer, fortaler
pro memoria (*lat.*) 1) til minde om 2) skrivelse til embedsmænd for at minde om noget
proprietaer ejer af en større landbrugsejendom
pro tempore (*lat.*) for tiden
prot. protokol
protokol optegnelse af mødereferater
proveniens oprindelse, herkomst, afstamning
proveniensprincip opbevaringsprincip på arkiver
proventus (*lat.*) 1) fødsel 2) indkomst, rente
provinsarkiv landsarkiv (indtil 1907)
provst øverste gejstlige tilsynsførende i et provsti (normalt et eller to herreder)
provstearkiv provstens arkiv med især gejstlige protokoller og korrespondance
provsteret gejstlig domstol, hvor en provst fører forsædet
provsti en provsts embedsdistrikt
prudencia (*lat.*) klogskab
præceptor (*lat.*) lærer, læremester, skolemester
præclusio (*lat.*) udelukkelse
præd. (*lat.*) prædecessor
prædecessor (*lat.*) forgænger, formand
præjudice (*lat.*) fordom
prækclusion bortfald af et krav
praepositus (*lat.*) provst, foresat, faged
praesens (*lat.*) tilstedeværende
praesente me (*lat.*) i min tilstedeværelse
praesentationsbog flådens mandskabsbog

præskription forældelse
præstegæld (*fær., no.*) pastorat
præstetal afgift for altergang
prås lys, dårligt tællelys
p. s. (*lat.*) postscriptum, efterskrift
psalme salme
p. t. (*lat.*) pro tempore, for tiden
pub. publice
publice offentligt, åbent
publice absolutio (*lat.*) offentligt skriftemål i kirken
publice absolveret (*lat.*) skrifтет offentligt i kirken
publicere offentliggøre
publicus (*lat.*) offentlig
puddersukker brunligt finkornet råsukker
pudesæt pandestykke i form af et sort rektangulært bind af fløjl eller silke
puella (*lat.*) pige
puer (*lat.*) ung mand, lærling
puera (*lat.*) pige
puerpera (*lat.*) barselskone
puf møbel, polstret trækasse til at sidde på
puffe møbel, polstret trækasse til at sidde på
puld overdelen, toppen på en hat
pulpitur kirkegalleri
pult 1) bord, hvor man kan læse eller skrive stående 2) skolebord
pulverheks gammel grim kvinde
pund 1 pund = 100 kvint = ½ kg ved smør: 1 pund = ca. 7 kg
pundtold lasteafgift på skibe
pupillus (*lat.*) moderløs
purificatio Mariae Marie renselsesdag, kyn-delmisse, 2. februar
puritas (*lat.*) renhed, uskyld
pv. kp. (*lægd.*) panservognskompani
pyramide trekantet hængehylde med 3-4 hylde, amagerhylde
pægl 1 pægl = ¼ pot = 0,24 liter (ca. ¼ l)
pæl og sti skel med gærde eller hegn
pølsehorn ring af kohorn, der bruges til at spile tarmene ud med, når de fyldes med pølsemasse
pøsepind pind til at lukke en pølse
på nåde ulønnet

påske fest for Kristi lidelse, død og opstandelse
påskedag 1. søndag efter første fuldmåne efter forårsjævndøgn
påskemandag 2. påskedag, mandag efter påske

Q

qua (*lat.*) 1) ved hjælp af, for så vidt 2) hvor
Quadragesima 1) den 6 uger lange fastetid før påske 2) 1. søndag i fasten
quadragesimus (*lat.*) den 40.
Quasimodogeniti (*lat.*) 1. søndag efter påske
quatuor (*lat.*) 4, fire
Quinquagesima (*lat.*) fastelavnssøndag, 7. søndag før påske
quinquagesimus (*lat.*) den 50.
quinque (*lat.*) 5, fem
quod thorum et mensam separare (*lat.*) skille fra seng og bord, skilsmisse
qvantitet kvantitet
qvinde kvinde
qvintin 1 qvintin = 4 gram

R

R. 1) ridder af Dannebrog 2) (*lat.*) rex, konge
r. (*lægd.*) regiment, rekrut, rytter, ryttereskadron
radbrække knuse en forbryders knogler med et vognhjul eller med store sten
radlænge langhus med bryggers, stegers, bagers, fadebur mv.
rafte lang tynd træstang
raftetag primitiv tagkonstruktion med skråtstillede rafter
rage 1) redskab til at tage brød ud af en bagerovn 2) barbere
ragekniv barberkniv

ragelse værdiløse kasserede ting
rak pak, nedsættende betegnelse om mennesker
rakker person, som tager sig af selvdøde dyr
rakkerpak rak
raling stuehus
rallik dårlig hest
ran åbenlyst tyveri (straffes ikke så hårdt som uset tyveri)
rangskat ekstraskat (indført 1764)
ransnævning tingmand i voldssager
ranson løbskøbelse af krigsfanger
rar sjælden
raskes simpelt let uldstof
raslebøsse bøsse til indsamling
rationere begrænse, fordele i rationer
rationeringsmærke mærke, der giver ret til en begrænset del af en vare
rbdlr. rigsbankdaler
r. c. (*lægd.*) reserveklasse
rdl. rigsdaler
realisation virkeliggørelse, iværksættelse
realregister fortegnelse over matrikelnumre
reblager person, der fremstiller reb
rec. 1) (*lat.*) recens, nuværende, ny, moderne 2) (*lægd.*) rekrut
recens (*lat.*) nuværende, ny, moderne
reces 1) forordning, lov 2) overenskomst
recognition 1) afgift til amtsstue eller gods-ejer 2) forpagtningsafgift 3) afgift på en ejendom ved ejerskifte (betales af den nye ejer)
recognito (*lat.*) anerkendelse
rede penge kontanter
reditus festuales (*lat.*) gave eller afgift på højtidsdage
redsel fæstebondens afgift til godsejeren
refectorium (*lat.*) spisesal på et kloster
reformare (*lat.*) forbedre
reformation forandring, forbedring
Reformationen bruddet med den katolske kirke i 1536, hvor kronen overtager kir-kens aktiver, og befolkningen går over til protestantismen
refugium (*lat.*) tilflugtssted, asyl
reg. (*lægd.*) regiment
regesta (*lat.*) uddrag af dokumenter
regiment større hærafdeling, kommanderet af en oberst, bestående af flere bataljoner
regimentsskriver militær skriver
regina (*lat.*) dronning
register 1) fortegnelse 2) kopibog over kongelige breve (i Danske Kancelli)
register-ton rummål for tonnage, 1 register-ton = 2,83 m³
registrant dokumentfortegnelse
registratur fortegnelse over arkivalier
reglement forskrift, ordning, rettesnor
regnskabslen len, hvor lensmanden får fast løn, mens kongen får lenets indtægter
regt. (*lægd.*) regiment
regt. sk. (*lægd.*) regimentsskrivelse
regulativ reglement
Regum trium (*lat.*) Helligtrekonger, 6. januar
rekognition recognition
rekrut soldat under uddannelse, ny soldat
relationsprotokol protokol med Rente-kammerets forslag til kongen og hans afgørelser
relicta (*lat.*) enke
relictus (*lat.*) enkemand
relikvie helgenlevning eller ting, der har forbindelse med en helgen
reluition indfrielse af pant
Reminiscere (*lat.*) 2. søndag i fasten, 5. søndag før påske
remonte ikke færdiguddannet ung militær-hest
remtræ vandret bjælke foroven i bindingsværk
Rentekammeret kollegium, som står for kronens finanser (oprettet 1660)
rentepengeskatekstraskat (1678)
rentier person, der lever af sin formue
rep. (*lat.*) repertorium, sagregister
repartition fordeling
repartitionsskat skat for hvilken beløbet for en gruppe personer er fastsat på forhånd
repertorium (*lat.*) fortegnelse, sagregister
res. 1) reserve 2) resolution

reserverulle godsejerens lægdsrulle
residerende kapellan fast kapellan med egen bolig
reskript administrativ befaling, der er udstedt af kongen
resl. resolution
resol. resolution
resolution bekendtgørelse, beslutning
resolutionsprotokol protokol med Renteskammerets forslag til kongen og hans afgørelser
resolvere (*lat.*) beslutte
reste mangle
Resurrectio (*lat.*) påskedag
retirade lokum, tørkloset
retræte 1) tilbagetog, tilbagetrækning
2) militært signal om, at mandskabet skal til ro
retsbetjent birkedommer, byfoged, herredsfoged, dommer, politimester
retsbetjentarkiv rettens arkiv, politimesterens arkiv (indeholder bl. a. pas-, arrest-, straffe- og tilsynsprotokoller samt protokoller over mosaiske trosbekendende)
retsbog bog, der føres ved retten som bevis for, hvad der sker i retten
retskreds område, der hører under samme domstol
retspleje domstolens virksomhed
retsskaffen redelig, uangribelig
retterbænk 1) bord eller bænk i køkkenet til anretning af mad 2) slagtebænk, bred bænk til partering af mindre slagtedyr
rettergang retssag, proces, procedure
rettermand bøddel
retterting kongens retterting (senere Højesteret)
reveille (*fr.*) militært morgensignal
revers genpart, pantebrev, gældsbevis
reversal skrivelse fra kongen, hvori han lover at respektere undersåtternes rettigheder
revision gennemsyn og kontrol af et regnskab
rex (*lat.*) konge
rg. (*lægd.*) regiment
rgt. (*lægd.*) regiment
rhinsk gylden guldmønt
ribaldus (*lat.*) landstryger, vagabond
ridder person, der har fået tildelt en orden (ridderkors)
ridefoged herremandens medhjælper, som skal sætte bønderne i arbejde på herremandens marker
rig rigning
rigge forsyne et skib med rigning
rigger person, der rigger skibe
rigning rig, master og sejl på et skib
Rigsarkivet statens hovedarkiv, centraladministrationens arkiv
rigsbankdaler rigsdaler
rigsbankseddel pengeseddel
rigsbankskilling mønt, skilling
rigsbanktegn mønt
rigsdaler sølv mønt, 1 rigsdaler = ½ speciedaler = 6 mark = 96 skilling (møntreformen 1873: 1 rigsdaler = 2 kroner)
rigslov lov for hele riget
rigsort mønt, 1 rigsort = ¼ rigsdaler
rinke lægge i ringe eller bugter, rinke tov op
risgærde flethegn mellem dyrkede og uopdyrkede arealer
robbe (*hol., ty.*) sæl
rode skattemæssig opdeling af en by: 1 rode = 10 fod = 3,13 m, markmål: 1 rode = 9,85 m, 1 rode = 1 jordalen = 9,85 m
rodemester skatteopkræver
roffue roe
Rogate 5. søndag efter påske
rok spindereskab
rokkehoved kegleformet fastholdt hør, der trækkes ud under spindingen
rol. (*lægd.*) rulle
rolling rollingshus
rollingshus stuehus, beboelseshus
rollænge rollingshus
rondel rund skive
rortold holder til et ror
ros (*fær.: ross*) hest
rosenobel guldmønt
rostegreb træramme til at standse den halm, som øllet sies igennem

rostesur sur (om øl)
rostjeneste adelens pligtige militærtjeneste
rotting prygleredskab, spanskrør
rotunde (*lat.*) rund
r. r. (*lægd.*) rytterregiment
rudel en flok rådyr
Rug. amt Rugaard amt
rugdreng ung militæraspirant, som får sin løn udbetalt i rug
rulle rulleredskab til glatning af vasketøj
rullekone kone, der ruller tøj for andre
runddel rund plads omgivet af bygninger eller træer
ruse redskab til fangst af fisk, f. eks. sild og ål
ry rye
rye groft opradset uldstof, filt
rygte røgte
rytterbonde bonde på et ryttergods
rytterdistrikt område, som skal forpleje et rytterregiment
ryttergods krongods til regimenternes underhold
ryttergård gård under et ryttergods
rytterhest hest, som er egnet til rytteriet
rytterholdspenge hartkornsskat, pålagt rytterbønderne
rytterskole skole, som kongen i 1720'rne opretter i rytterdistrikterne
ræbe bøvse
rækkespade redskab til at skrabe skind med
røbe afsløre
røgestok stok, der stikkes op i skorstenen med kroge til flæsk og andre madvarer, der skal ryges
røgovn ovn uden tilslutning til en skorsten
røgstue (*fær.*) opholdsrum, køkken og soverum i ét
røgte passe kreaturer
røgter mand, der passer svin og køer, fodermester
røgtobak pibetobak
rønne hus
rør gevær
røverkule hule, der tjener som bolig for røvere

rådmand medlem af en magistrat
rådstue rådhus
rådstueprotokol bog med referater fra magistratens forhandlinger (rådstueprotokolnen bruges tit også som politiprotokol)
rådstueret de større byers domstol, hvor magistraten dømmer (ophævet 1805)
råling stuehus, beboelseshus
rålænge stuehus, beboelseshus
råsten soltørret lersten

S

s. (*lægd.*) soldat
sabbatum (*lat.*) lørdag
sacra (*lat.*) hellig
saddehus hus, bygget af græs- eller lyngtørv
sadeltag tag, der kun skråner ned over bygningens langsider
sagefald bøde
sageliste register over retssager
sakristi opbevarings- og opholdsrum bag alteret i en kirke
saks vævet stof af saksisk uld
sal. salig, afdød
salarium (*lat.*) årsløn, sold, salær, vederlag
salario salær, vederlag
salig betegnelse for en afdød person
salsirken lille skål til smør eller dypelse
saltekar kar til nedsaltning af flæsk m. m.
saltold saltekar
saltskat ekstraskat (1768-70)
saltsydning indvinding af salt ved kogning
salvo (*lat.*) ufortalt
salvo titulo (*lat.*) med forbehold af titlen (indledningsformular for at undgå at opregne en persons titler)
samdrægtig enig
samfrænde arveberettiget person
samfrændeskifte skifte, der foretages, når en enke, der sidder i uskiftet bo med umyndige børn, indgår nyt ægteskab
samptl. samtlige

Sancta (*lat.*) påske

Sancta Dominica (*lat.*) påskedag

sanctuarium (*lat.*) sakristi

Sanctum Sabbatum (*lat.*) påskelørdag

sanctus (*lat.*) hellig

sandemand tingmand, udpeget på livstid af en kongelig embedsmand, til at finde sandheden i større sager som drab og hærværk (hvert herred har 8 sandemænd)

sandskude norsk skude, der kan sejle op på stranden

sandtørv hedetørv, overfladetørv

sankt hellig

Sankt Hansdag 24. juni (hvor midsommeren fejres)

Sankt Michaelsdag 24. september (hvor sommerens hårde arbejde slutter)

Sankt Stefansdag 2. juledag, 26. december

sarkofag kunstnerisk udsmykket ligkiste af sten

sarses vævet stof af saksisk uld

satisfaktion 1) tilfredsstillelse 2) æresoprejsning

saug sav

saxes vævet stof af saksisk uld

schoutbynacht (*hol.*) kontreadmiral (egl. tilsynsførende om natten)

schuld- und pfandprotocoll (*ty.*) skyld- og panteprotokol, skøde- og panteprotokol

scilicet nemlig

scriptor (*lat.*) forfatter

sct. sankt, hellig

s. d. samme dag

sechsling (*ty.*) søsling, kobbermønt

segl 1) aftryk af en persons signet i lak eller voks 2) krum kniv til at høste korn med

seigneur (*fr.*) herre (titel for fornemme personer)

sejerværk stueur

sekstant apparat til måling af stjerne- eller solhøjde

selde sigte, lav trækasse til at sigte mel med

selvejerbonde bonde, som ejer sin jord (modsat en fæstebonde)

sen. (*lat.*) senior

senator byrådsmedlem

senex (*lat.*) 1) gammel 2) gammel mand (over 60 år), olding

sengebånd bånd med håndtag over sengen, så svagelige personer lettere kan rejse sig

sengehul alkove

sengeklæder sengetøj

sengested stedet, hvor man sover (uden vurdering ved skifte: alkove, ved vurdering: løst stående seng)

senior (*lat.*) ældre

sennepskugle jern- eller stenkugle, der roterer i et fad, hvor sennep males

sennepskværn håndkværn til at male sennep på

sep. (*lat.*) sepultus, begravet

septem (*lat.*) 7, syv

Septem dormientes syvsoverdag, 27. juni

Septem dormientium martyrium dies (*lat.*) de syv sovende martyrs dag, syvsoverdag, 27. juni

Septuagesima 2. søndag før fastelavn, 9. søndag efter helligtrekonger

sepultus (*lat.*) begravet

series (*lat.*) række, rækkefølge

ses. (*lægd.*) session

session møde, forsamling, møde om udtagelse af værnepligtigt mandskab

Severinus (*lat.*) Søren

Severinus dag 23. oktober

sex (*lat.*) 6, seks

Sexagesima (*lat.*) sidste søndag før fastelavn

shag pibetobak

shawl sjal

sidstafvigte sidste, forrige

sigil segl

sigillum (*lat.*) segl

signe velsigne

signet metalplade, graveret med en persons bomærke, initialer eller våben, til at trykke i segl

signetring ring med graveret plade (signet)

silad træramme til at holde en si over et fad

sildehænger person, der lever af at tørre sild, som hænges op

sime halmreb, der er snoet til tækkereb til stråtag

simestol stol flettet af halmbånd

singot (*ty.*) 1) skål! 2) Gud velsigne!

sir pryde

sira gejstlig skriver

sirskartun kattun

sirts tæt fint bomuldsstof med påmalet mønster

sise afgift af fødevarer

siude syde, koge

siunis synes

sivbånd bånd omkring mindre træmøbler og -skåle

sive (*lat.*) eller

S. J. C. (*lægd.*) Sjællandske Jægerkorps

Sjel. R. R. (*lægd.*) Sjællandske Rytterregiment

Sjel. Sk. (*lægd.*) Sjællandske Skyttekorps

S. J. R. (*lægd.*) 1) Sjællandske Infanteriregiment 2) Slesvigske Infanteriregiment

sk. skilling

skabilkenhoved træblok til huer eller parykker

skafot forhøjning, hvor der sker henrettelser

skagle 1) seletøj, der spændes over hamlerne på en hestevogn 2) træplade, der benyttes som flad tallerken

skalkværn kværn, hvor kornkærnerne delvis afskalles

skalmeje hyrdefløjte

skammel løs bænk uden ryglæn

skamstraf nedværdigende straf, f. eks. hængning, som anses for at være værre end halshugning

skarn 1) snavs, affald 2) utaknemlig person

skarpretter bøddel

skarpsk. c. (*lægd.*) skarpskyttekorps

Skatkammerkollegiet navn for Rentekammeret 1660-79

skatol chatol

skattebonde bonde, som selv ejer sin jord

skattehavre utærsket havre, der anvendes til foder

skattemandt liste over skatteydere

skd. (*fær.:* *skinn*) skind (værdiansættelse)

skede holder, hylster til kniv

skejern redskab til fremstilling af skeer

skifte arvedeling

skiftebehandlingsprotokol skifteprotokol

skiftedag dagen, hvor man skifter arbejde, f. eks. Mikkelsdag

skifteforseglingsprotokol skifteprotokol

skifteforvalter person, der står for skiftedelingen efter et dødsfald

skiftejurisdiktion skifterettens retsområde

skiftekommission de 4 personer, der forestår et skifte

skifteprotokol bog med opgørelse over afdødes ejendele

skifteret domstol, der beskæftiger sig med skiftebehandling af boer

skifteskriver skriver ved et skifte, byskriver

skilderi maleri, billede

skilles fra dug og disk blive separeret

skilles fra seng og disk blive separeret

skilling 1 skilling = 12 penning (fra o. 1400), 1 rigsdaler = 6 mark = 96 skilling

skind (*fær.:* *skinn*) skind (værdiansættelse)

skippe opgive

skippund 1 skippund = 20 lispund = 320 skålpund = 136 kg

sklavenrolle (*ty.*) slaverulle, fortegnelse over straffefanger

skoel skål

skok 1 skok = 3 snese = 60 stk.

skomagerfisk suder

skonnert sejlskib med 2 eller 3 master

skonnertribrig sejlskib med den forreste af 2 master fuldrigget

skonrog meget hårdt brød af rug

skonrug skonrog

skorsmand den mand i landsbyen, der holder regnskab med bøder

skorstenshammer bærende stykke tømmer over åbningen på en åben skorsten

skotrok spinderok med stort hjul

skovl redskab til at skubbe eller skovle med

skovskyld hartkornsskat pålignet et skovareal

skovvogn vogn med flere tværsæder, vogn til politiudrykning

skp. 1) skæppe, kornmål for 1/8 tønde
2) (*lægd.*) skyttekompagni

skpd. skippund

skr. skriftlig, skrivelse

skrabegræs groft græs, hvor stænglen bruges til at polere med

skralde 1) redskab til at skræmme løsgående dyr væk fra opdyrkede område og til at kalde dyr sammen med 2) samme redskab til brug for byernes skraldemænd

skrav skravl

skravl 1) firkantet ramme med 4-6 opretstående stænger til at lægge på en vogns fading, så der kan læsses mere på den
2) svagelig, skrøbelig person

skrin lille kiste

skrog skelet

skru overbygning, tag over en yderdør

skrubler arbejder i en klædefabrik

skrubling den første grovkartning af uld

skrutrygget krumrygget

skrøne opdigtet, usandfærdig historie

skrå 1) lavsvedtægter 2) skudsjern

skråbånd skråt anbragt stiver i bindingsværk

sksk. c. (*lægd.*) skarpsskyttekorps

skuddag 24. februar, ekstra dag, der indskydes i kalenderen hvert fjerde år

skuddet mål rigeligt mål

skude mindre lastskib

skudegæld fiskeriafgift

skudsjern middel til at bevise sin uskyld (ved skudsjern, jernbyrd, skal den sigtede gå 12 skridt, inden han må smide det gløende jern)

skudsmål anbefaling eller vidnesbyrd, fra præsten (efter 1832 fra husbonden)

skudsmålsbog bog med angivelse af, hvor man har arbejdet (afskaftet 1921)

skudspade spade til skudtørv, mosetørv

skudtørv tørv, som graves hele op af mosen

skudår år med indskudt skuddag

skuffebarn hittebarn

skuffel ovnspade, redskab til at sætte brød i ovnen med

skydebroder medlem af et skydeselskab

skydeselskab forening med skive- og fugleskydning som formål

skydsel grissel, spadeformet redskab til at sætte brød ind i en bagerovn

skyld skat

skyld- og panteprotokol fortegnelse over personers gæld

skyne åbent tagfremspring på en gavl, hvorunder redskaber kan stilles

skæggemand skægmand

skæghat kvindehue med kniplingsbesat lærredsstrimmel, der går over nakken fra øre til øre

skægmand langhalset lerflaske med øre til bl. a. øl i marken, brændevinsdunk

skælm person, der er oplagt til narrestreger

skæppe 1 skæppe korn = 17,39 liter, 1 tønde = 8 skæpper, 1 skæppe jord = 689,5 m²

skærekiste kasse med fast kniv, skærekniv, som bruges, når der skal skæres hakkelse til hesten

skærekniv fast kniv i en skærekiste, som bruges, når der skal skæres hakkelse til hesten

skæretørv almindelige tørv

skærf bredt tøjband, der bæres om livet eller fra højre skulder til venstre hoft

skærmysel strid

skærpekød (*fær.:* *skerpikjøt*) vindtørret fårekød

skærsild rensende ild, som de afdødes sjæle skal igennem, inden de kommer i himlen

skærtorsdag torsdag før påske

skærv mindste skillemon, 1 skærv = ½ pennig

skætte 1) redskab til skætning af hør
2) fjerne de trægtige dele fra stænglen

skættefod redskab, som hørren lægges på, når den skal skættes

skættehånd redskab til at slå de trægtige stængler ud af hørren

skøde 1) dokument, hvorved en ejendom overdrages 2) sælge sin ejendom til nogen

skødebog bog med skøders fulde ordlyd

skøde- og panteprotokol bog med skøders og pantebrevs fulde ordlyd

skørbug sygdom, der opstår ved mangel på C-vitaminer
skørt forklæde
skålpund 1 skålpund = 1 lispund = 16 pund = knap 8 kg
sl. salig, afdød
slagbænk bænk, der kan lukkes op og redes som seng
slagel slagdelen på en plejl
slagen slået
slagseng bænk, der kan opredes med sengetøj
slagskat møntmesters afgift for at slå mønter
slagtebænk lav, bred bænk til partering af mindre slagtedyrr
slagtetræ hængetræ, buet stykke træ til at ophænge større dyr, som er under slagting
slave straffefange, træll
slaverulle fortegnelse over straffefanger
sld. sletdaler
sldr. sletdaler
slegfred samlever
slegfredbarn barn, født uden for ægteskab
slet dårligste karakter af 15
sletdaler sølv mønt, 1 sletdaler = 1 krone = 4 mark = 64 skilling
sletpund 1 sletpund = ca. ½ kg
slettedaler sletdaler
slev grydeske af træ
slotsskriver lensmandens skriver, der forestår lenets regnskabsvæsen
S. L. R. (*læg.d.*) 1) Sjællandske Regiment 2) Sjællandske Rytterregiment 3) Sjællandske Lansenerregiment
Sl. Reg. (*læg.d.*) 1) Slesvigske Regiment 2) Slesvigske Infanteriregiment
slumpeskytte uøvet skytte, der rammer ved en tilfældighed
slup 1) båd 2) sejlskib med en enkelt høj mast 3) færøsk fiskefartøj med 2 master (*eng.:* smack)
sluttelig til sidst
slyngestok redskab til at lave kantebånd med

slyre (*fær.:* *slyðri*) knivskede
slægt kreds af personer, der stammer fra en fælles stamfar gennem mænd
slægte ligne
slægtsforsker person, der forsker i egen eller andres slægt
slægtsgård gård, der har været i slægtens eje i flere generationer
slægtsskabstavle konsangvinitetstavle
s. m. (*læg.d.*) samme mål
smakke fladbundet sejlbåd
smalkost billig kost
smaltønde ½ tønde
s. m. s. (*læg.d.*) svag mands søn
småkårsfolk folk, der har det økonomisk dårligt
småredsel landgilde for mindre husdyr
snapsting 1) termin for pengebetaling 2) første ting efter jul og påske 3) børs, hvor der handles med fast ejendom
snav lille sejlskib, orlogsfartøj med 2 master og ca. 5 kanoner
sned på skrå
snedranke skrå anbragt stiver i bindingsværk
snes 1 sne = 20 stk.
snitteskammel snittestol
snittestol klemme til at fastholde træsko, træredskaber m. m. under forarbejdelsen
snovinde hånden
so hungrig
socer (*lat.*) svigerfar
soceri (*lat.*) svigerforældre
sociologi læren om samfundet
socrus (*lat.*) svigermor
sogn kirkelig administrativ inddeling, oprindeligt det lokalting, hvor folk søgte hen
sognefoged embedsmand med politimæssige beføjelser
sogneforstander formand for sogneforstanderskabet
sogneforstanderskab råd, der varetager sognets opgaver (forløberen for sognerådet)
sogneråd råd, der varetager landkommunens styrelse

sognerådsformand den ledende i sognerådet

sold 1) stor håndsigte til rensning af korn for avner og halm 2) drikkegilde 3) løn, betaling

solemnisere stadfæste, underskrive

solidum (*lat.*) det hele

sorenskriver (*fær., no.*) dommer, tingskriver

soror (*lat.*) 1) søster 2) søskendebarn 3) svigerinde

sororius (*lat.*) svoger

sot sygdom

spanddag hoveriarbejde, hvor bonden møder med hest og vogn og arbejder en dag

spange gangtræ over en å

spanne det stykke, man kan spænde over med hånden

spansk kappe strafferedskab, omvendt tønne med hul i bunden til hovedet (især til mænd, der som straf blev ført rundt i byen)

spanskrør tynd pind til afstraffelse

sparemærke mærke som bevis på opsparring

sparlak fornemt sengeforhæng

speceri krydderi

speciedaler sølv mønt, 1 speciedaler = 2 rigsdaler

specificatio (*lat.*) nøjagtig opgørelse

specifikation fremstilling, opgørelse

spidsrod 1) tynd spids kæp 2) løbe spidsrod: militær straf, hvor den dømte løber mellem to rækker soldater og bliver slået med kæppe

spiger meget stort søm

spigerbor stort bor med tværgående skaft

spindeside venstre side, kvindernes side i en kirke

spiritus (*lat.*) ånd

spiritus Sanctus (*lat.*) Helligånden

spiltørnv lyng- og mosetørnv fra øverste lag i mosen

spons. (*lat.*) sponsorens, forloverens

sponsa (*lat.*) brud

sponsalitium (*lat.*) trolovelse

sponsari (*lat.*) at gifte sig

sponsatus (*lat.*) trolovet

sponsorens (*lat.*) forloverens

sponsus (*lat.*) brudgom, den trolovede

sportel gebyr for embedshandling, biindtægt

sprinkler plettyfus

spund spunshul

spuns prop til et spunshul

spunshul hul i en tønne til påfyldning eller aftapning

spuria (*lat.*) uægte datter

spurius (*lat.*) uægte søn

spækhøker person, der handler med madvarer

spændhus et på jorden stillet tag (uden vægge), der tjener som redskabs- eller brændehus

spær det tømmer, der bærer et tag

spølkum 1) stor lav kop, tit uden hank 2) stort drikkekar

spølkumme spølkum

spølskål 1) stor skål til afskylning eller opvarmning af kopper 2) spølkum

s. r. (*lægd.*) sørulle

sr. (*fr.*) seigneur, hr.

S. R. R. (*lægd.*) Sjællandske Rytterregiment

S. Rt. (*lægd.*) Slesvigske Infanteriregiment

s. s. (*lægd.*) session

s. st. samme sted

sst. samme sted

s. t. (*lat.*) 1) salvo titulo, med forbehold af titlen (indledningsformular for at undgå at opregne en persons titler) 2) (*lægd.*) samme tilstand

st. 1) stor 2) sankt 3) stående

stadsarkiv lokalforvaltnings arkiver i større byer og kommuner

stadsret købstadens retskreds, byens særlige love

stadsstue fin stue

stage stang, pæl, stejle

stakke sætte hø i stakker

stakkel ludfattig person

stald stalde er oprindeligt kun til heste (kvæget står i et fæhus)

staldokse staldøksne

staldøksne kvæg, der står på stald om vinteren

stambog 1) bog, tit ført af rejsende studenter, hvori venner og bekendte indfører udtalelser, sentenser o. a. 2) personlige oplysninger om militært personel 3) bog om racedyrs afstammingsforhold

stamfar mand, der er oprindelsen til en slægt

stamherre arvingen til et stamhus

stamhus gods på mindst 400 tønder hartkorn, fideikomis, som ikke må sælges (indtil 1919), og hvor kun afkastet kan benyttes

stamliste udsnit på langs af en anetavle eller efterslægtstavle

stamp (*fær.:* *stampur*) fladt kar

stampe 1) silketøj 2) (*no.*) pantsætte

stampemølle sted, hvor uldtøj stemples til vadmel

stampersonel fast ansat personel inden for militæret

stamrulle hærens fortegnelse over mandskabet

stamrække udsnit på langs af en anetavle eller efterslægtstavle

stamtavle agnatisk efterslægtstavle, tavle med en persons mandlige efterslægt

stamtræ efterslægtstavle i form af et træ med stamfaderen nederst ved træets fod

stand samfundsgruppe

standstage høj lysestage til at stå på gulvet (ofte indstillelig i højden)

standtønde fritstående tønde til foder

standur ur, stående i høj kasse på gulvet (f. eks. bornholmerur)

stat fortegnelse over personer med samme uddannelse, embede eller liberale erhverv

statshusmand ejer af et mindre landbrug, købt for statslån (efter lov fra 1899)

Statskollegiet regeringskontor, kollegium for almindelige politiske sager

status (*lat.*) tilstand

stav træstykke i siderne på tønder og kar

stavbæger drikkebæger af træstave

stavkar trækar af lodrette stave

stavnsbånd lovbestemmelsen (1733-1788), som hindrer bønderkarle i at forlade hjemstavnen

stavpude bøjleformet halmpude, anbragt omkring trækdyrets hals under stavtræet

stavre gå med stive usikre skridt

stavrebunke stavrekølle

stavrekølle trækølle med vinkelformet hoved til at banke risgærdernes staver i jorden med

stavtræ to symmetrisk anbragte stykker træ på hver side af trækdyrets hals, hvortil hammelrebene er fæstet

stede og fæste talemåde, når en bonde indgår et fæstemål

stedsmål afgift, der betales ved et fæstemåls indgåelse

Stefansdag 26. december

Steffensdag Stefansdag

stegehus stegers

stegers bryggers, køkken

stegeso stegegyde af ler eller kobber med låg

stejle pæl, stang

stejling blive parteret for at lægges på hjul og stejle

stengods stentøj

stenhus murstenshus

stentøj meget hårdtbrændt lertøj med glasur

Stephanusdag Stefansdag

sterling kobbermønt (fra o. 1420)

stervbo dødsbo i forbindelse med en skifteforretning

stervbohus dødsbosted

stettinergods billigere fajance fra Stettin

st. h. (*læg.d.*) stående hær

stifdatter steddatter

stiffader stedfar

stifmoder stedmor

stifsøn stedsøn

stift område, der sorterer under en biskop

stiftamtmand kongens øverste embedsmand i stiftet (danner sammen med biskoppen stiftsøvrigheden)

stiftelse velgørende institution, der især yder fri bolig

stiftsbefalingsmand stiftamtmand
stiftsby by, der har en biskop
stiftsprovst domprovst
stiftsøvrighed stiftamtmand og biskop
stille uge ugen før påskedag
stillingsmand person, som aftjener sin værnepligt for en anden
stimand røver, der dræber en vejfarende
stjært skaft, hale
stjærtpotte kugleformet gryde med skaft og 3 fødder
stob kande, pottemål, 2 pottes = ½ kande
stod en flok utæmmede heste
stodder fattig stakkel, tigger
stoddergang tiggergang
stodderkonge person, som skal holde sognet fri for fremmede tiggere
stodderprins fattigfin person
stoel stol
stok bæk i stokkettinget
stokfisk tørfisk
stokhus fængsel
stokkeknægt opsynsmand i et fængsel, fangevogter
stokkelag fag i bindingsværk
stokkemand tingsvidne (siddet på tingstokken)
stokketting underret, byret
stokkevidne deltager i et stokketting
stokmester fangevogter
store bededag 4. fredag efter påske (indført 1686)
st. r. (*lægd.*) stamrulle
stramaj meget åbent vævet stof til broderi
strandbygger fisker, der bor ved stranden i fiskerisæsonen
strandløber toldkontrollant
strandvasker druknet person, der driver i land
stratdavisfarer hvalfanger (i Davisstrædet)
strenttræ garnvinde, haspetræ
stri lærred
strip malkespand af træ, hvor en stav er forlænget til hank
strippe 1) fjerne ribber fra tobaksblade
 2) strip, malkespand

stripper person, der fjerner ribber fra tobaksblade
strygehøvl lang høvl
strænte garnvinde med lodrette arme
stræntetræ garnvinde med lodrette arme
strøgods bondegård, som ligger langt fra godset
strålemester brandmand
strångel garnvinde, haspetræ
stud tyr, der er kastreret som kalv (modsat bøl), og som bruges til pløjning eller langsom kørsel
stud. (*lat.*) studiosus
studepude stavpude
studiosus (*lat.*) studerende ved et universitet, student
stuehus beboelseshus på en gård
stueslagværk standur, bornholmerur
stuge (*fær.:* *stúka*) vævet uldskjorte, undertrøje
stundom undertiden, en gang imellem
st. v. (*lægd., ty.*) Stellvertreter, stedfortræder
stykjunker laveste militære officersgrad
stylos pen
stymper krøbling, stakkel
styr skat
styver hollandsk mønt, 2 skilling
stævne at indkalde en person til at give møde for et ting
stævning indkaldelse til at møde for et ting
stævningsbog bog med stævning og domskonklusion
støbe opløde byg til malt
støbebord lysebord, rundt drejeligt bord til ophæng af lys under støbningen
støbekar kar til at opløde korn til malt i
sub (*lat.*) under
subalternofficer underordnet officer
sub hypoteca bonorum (*lat.*) med pant i ejendommen
subscribere underskrive
subscriptio (*lat.*) underskrift
s. u. c. (*lægd.*) sættes under kur
successor (*lat.*) efterfølger, arving
suder 1) skomager 2) karpefisk
sukkedun fint ostindisk bomuldsstof

sul slagtemad, kødmad
summa (*lat.*) ialt, sum
summa summarum ialt
super (*lat.*) over
superattendent (*lat.*) overtilsynsførende
superintendens (*lat.*) superintendent
superintendent protestantisk biskop, overtilsynsførende over kirker og skoler
superkargo overopsynsmand med et skibs last
supplement tillæg
supplicant ansøger
supplicatio (*lat.*) bøn, bønskrift
supplik bønskrift, ansøgning
supplikation ansøgning, klageskrift, bøn-skrift
supplikbog fortegnelse over indkomne breve til et kancelli
supplique (*fr.*) supplik, bønskrift, ansøgning
susceptor (*lat.*) fadder, gudfar
susceptr. (*lat.*) susceptrix
susceptrix (*lat.*) fadder, gudmor
suspendere (*lat.*) 1) midlertidigt sætte fra bestillingen, 2) ophæve midlertidigt
svale afkøle
svare betale
svigerske svigerinde
svikhul lufthul i en tønde
svindsot tuberkulose
svogerskab forholdet mellem en ægtefælle og den andens slægtninge
sværdside højre side, mændenes side i en kirke
svøbereg reb til hølæs sammen med et læssetræ
sybarit levemand, nydelsessyg person
syfilis kønssygdom
syl spidst redskab til at stikke huller i skind, læder eller træ
syld fodstykke i bindingsværksbygning
syldeplov plovhøvul til at skære en fure i en syld
syldtømmer vandret tømmer i bindingsværk oven på syldstenene
symphonia (*lat.*) musikinstrument
syn besigtigelse af en ejendom eller et bo

syne bese, besigtige
synode kirkemøde
syssel landsinddeling
sysselmand embedsmand med politimæssige beføjelser
sysselting landsdelsting i familie- og ejendomsforhold (sysseltinget rangerer over herredstinget, men er underlagt landstinget)
syvsoverdag 27. juni
sæd 1) korn til såning 2) sædvane, skik
sædedegn fastboende degn
sædegård stor gård, hvor ejeren boede
sædelig moralsk, anstændig
sædelighed moral
sædvaneret tingets ret til at fastsætte love
sækularisering kronens overtagelse af kirkeligt gods
sælhund sæl
sæll. (*lægd.*) sjællandsk
særk kjole
sættekær stort lerfad, hvor mælken skal sætte fløde
sættergårdmand person, som midlertidigt overtager en gård for en umyndig arving
sætter og topper hovedpynt med opstående kniplinger
sødet kogt
søetat flådens forvaltning, flådens centralstyrelse
søev. (*lægd.*) søvant
søgsmål sagsanlæg, proces, retssag
søjdemand (*fær.:* *seyðamaður*) fårehyrde
Søkrigskancelliet søetatens sekretariat (ekspederer bl. a. udnævnelser)
sølimit person, der er optaget i sørullen
sølle 1) stakkels, elendig 2) kant på vævet stof
sømil 1 sømil = 1852 m
Sørens dag 23. oktober
sørulle sømilitsens fortegnelse (indtil 1849) over værnepligtige søfolk, fiskere og bønderkarle nær kysten
søskendebarn fætter eller kusine
søsling kobbermønt, 1 søsling = ½ skilling = 6 pennig

søsterlod arvelod, som tilfalder en søster, og som (indtil 1857) er det halve af en broderlod

søstuge (*fær.*: *sjóstúka*) lang vadmelsfrakke

søv. (*lægd.*) 1) søværnet 2) søvant

så vand- eller mælkekar, båret på en stang (bæreså)

såer skaller af korn

såløb kurv til sædekorn

såre meget

T

T. (*lat.*) testis, vidne

tabellarisk opstilling system med opstilling af efterslægtens personer i familiegupper

tableau (*fr.*) 1) maleri 2) arrangeret scenisk opstilling med ubevægelige personer

tablet 1) lille rundt bord 2) trekantet hængehylde med 3-4 hylder, amagerhylde

tabuletkræmmer bissekræmmer, omvandlerende handlende

taburet tavelet, hængehylde med 4-5 hylder til pynteting

taft glat lærredsvævet silkestof

tagrytter sammennaglede træstykker til at fastholde tagryggens halm

takkelage rigning

taksationsmand vurderingsmand

taksere vurdere

taksigelsesfest mindedag for 11. februar (stormen på København 1659), 23. oktober (Københavns brand 1728), 14. november (slaget ved Nyborg 1660)

tagl fedt fra får eller okse

tallerkenrække ophængt åbent skab til opstilling af tallerkener i skrå stilling

tallig talg

tamp prygleredskab

tamperdag kvartalsvis fastedag, hvor der afsiges dom i ægteskabssager, nemlig 2. onsdag efter fastelavn, 1. onsdag efter pinse, 3. onsdag i september og 3. onsdag i december

tamperet delvis gejstlig ret i ægteskabssager (ophævet 1797)

tangsalt salt udvundet af tang

tante farbrors eller morbrors kone, kan også være faster eller moster

tappenstreg 1) retræte, militært signal om ro i kvarteret 2) melodi

tapstol karstol, trebenet skammel til bryggerkar

tarvelig simpel, fattig

tater sigøjner

tavelet hængehylde med 4-5 hylder til pynteting

tavleform overskuelig opstillingsform for ane- og efterslægtstavler

tavlepenge penge, indsamlet i kirken, til sognets fattige

taxation vurdering

t. b. (*lat.*) testes baptismi, dåbsvidner

t. d. (*lægd.*) tjenstdygtig

td. 1) tønde 2) (*lægd.*) tjenstdygtig

tegl brændte mur- og tagsten af ler

teglovn ovn, hvor tegl brændes

teglværk arbejdsplads, hvor der fremstilles tegl

tegnelse 1) fortegnelse over udgående skrivelser 2) brev i forkortet form 3) kopibog over kongelige breve (i Danske Kancelli)

tejl kartet uld

tejkurv kurv til kartet uld

tejne oval spånæske, madkurv

templ. (*lat.*) templum, kirke

templum (*lat.*) kirke

tempus (*lat.*) tid

ten spinderedskab

teppe tilstoppe, lukke

termin 11. juni og 11. december, betalingsdag for afdrag og renter

terne tjenestepige

testamente erklæring om, hvad der skal ske med en persons formue efter døden

testamenteksekutorskifte skifte på grundlag af et testamente

testamentum (*lat.*) testamente, sidste vilje

testari (*lat.*) bevidne

testation testamentering

- testator** (*lat.*) person, der har oprettet testamente
- testes** (*lat.*) vidner, forlovere ved trolovelse, faddere ved dåb
- testes baptismi** (*lat.*) dåbsvidner
- testimonium** (*lat.*) 1) vidnesbyrd 2) attest
- testimonium paupertatis** (*lat.*) bevis for uformuenhed
- testimonium publicum** (*lat.*) offentligt vidnesbyrd
- tg** temmelig godt, 6. laveste karakter af 15
- tg.** (*lægd.*) telegraf
- tg+** 7. laveste karakter af 15
- tg-** 5. laveste karakter af 15
- tg?** tg-
- theatrum** (*lat.*) rådhus, byens hus
- thorus** (*lat.*) seng, ægteskab
- tiende** afgift til konge eller kirke
- tiendelade** lade ved kirken til opbevaring af kirketienden (mest korn)
- tiggertegn** tilladelse til tiggeri
- tilforn** tidligere, førhen
- tilgangsliste** fortegnelse i kirkebogen over personer, mest tjenestefolk, som kommer til sognet (i 1875 overtager politimesteren tyendekontrollen)
- tilgangsruille** fortegnelse (ført fra 1793) over nye personer til lægdsrullen
- till.** (*lægd.*) tilladelse
- tilliggende** tilhørende arealer
- tillyse** bekendtgøre
- tilskøde** få overdraget en ejendom
- tilsynsværge** person, der fører tilsyn med en umyndig person
- tiltakle** gøre et sejlskib sejlklar
- tilvende** tilegne sig, få fat på
- timmermand** tømrer
- timse** håndsigte til mel
- tincio** (*lat.*) dåb
- ting** sted, hvor retssager behandles, aftaler bekræftes osv.
- tingbog** bog med domssager (påbudt 1551), retskredsens bog med domme, uddrag af tinglæste dokumenter m. m. (tingbogen afløses af justitsprotokollen)
- tingbogsattest** udskrift af tingbog
- tingdag** den dag, hvor tinget holdes (ikke fredag)
- tinge** forhandle
- tingfoged** dommer
- tingfæste** forkynde stævning for modparten, indlevere anklageskrift
- tinghus** bygning, der huser et ting
- tinghører** retsvidne
- tinglysning** 1) registrering af ejendoms-handler 2) lysning til ægteskab
- tinglæsning** skøder o. a. læses på herreds- eller birketinget til orientering for offentligheden (adelsgods tinglæses på landstinget, købstadsgods på bytinget)
- tingmand** dømmende person i tingsager
- tingskriver** tingets skriver, sekretær ved en underret
- tingsted** 1) retskredsens tingsted (normalt i en købstad) 2) udendørs tingplads
- tingstok** planke, siddeplads på et tingsted
- tingstud** udelig person
- tingsvidne** 1) vidnesbyrd afgivet ved et herredsting 2) person der vidner på tinget 3) protokoludskrift med gengivelse af vidnesbyrd
- tinrække** tallerkenrække
- tipoldefar** oldefars far, oldemors far
- tipoldemor** oldefars mor, oldemors mor
- titulær** at have en titel uden at have det tilhørende embede
- tjalk** fladbundet hollandsk sejlskibstype
- tjenestekarleskat** ekstraskat (1791-1803)
- tjenestelen** afgiftslen, hvor lensmanden kun yder krigstjeneste eller betaler en afgift
- tjenestetyende** tjenestekarl, tjenestepige
- tjst. udpas** (*lægd.*) tjenestudygtighedspas
- tjære** sort tyktflydende væske, dannet ved destillation af kul eller træ (til maling af træværk)
- tjærebimpel** dunk eller tønde til opbevaring af tjære
- t. k.** (*lægd.*) trænkusk
- to** 1) vaske 2) urenset uld, dyrehår
- toft** lille jordstykke, som er udskilt fra fællesjorden (der hører en toft til hver fæstegård)

toftægæld afgift for benyttelse af bytoften
told afgift på varer, der ud- eller indføres
toldbod toldvæsnets bygning
tolder embedsmand, som opkræver told
toldkammer 1) toldbygning 2) personer, der er tilknyttet et toldsted
toldsted sted, hvor toldere foretager kontrol
tomening (*no.*) fætter eller kusine
tomme 1 tomme = 2,615 cm
tontine lukket pensionskasse, hvor interessenterne deler renterne, og den længstlevende får kapitalen
topografi beskrivelse af et sted eller en egn
tordensten forstenet søpindsvin
torp udflytterlandsby
tort uret
torus (*lat.*) seng, ægteskab
torv åben plads i en by
torvedag dag, hvor der handles på torvet
torvefred påbudt fred mellem de handlende på torvet
tosel lærredsvævning, hvor en islættråd skiftevis går over og under en trendtråd
tosellet tosel
toskaffet tosel
toslet tosel
tostol høj stol eller skammel
tov 2, to
tovangsbrug driftsform, hvor den ene halvdel af jorden dyrkes, mens den anden ligger brak
tr. (*lægd.*) train, træn
tr. a. (*lægd.*) trænafdeling
train træn
trakseri drilleri, chikaneri
traktere 1) behandle 2) servere kaffe, øl o. a.
traktørsted mindre restaurant, udflugtssted
tran fedtstof fra fisk, sæler og hvaler (anvendes til belysning)
transfiguratio Christi (*lat.*) Kristi forklaringsdag, 6. august
transitskriftebrev brev, der er sammenskrevet af flere breve og underskrevet af vidner
translocatio (*lat.*) forflyttelse
transscribere (*lat.*) skrive af

transskription omskrivning fra en skrifttype til en anden
trave 1) mål for halm, 3 traver langhalm = 1 læs 2) neg, opstillet parvis på række
tredingsarbejde (*fær.*) opdyrkning
trefod jernring på tre ben, som gryden står på over ildstedet
tremening (*no.*) halvfætter eller halvkusine
trend tråde, der går i længderetningen i stof
trende 3, tre
tres (*lat.*) 3, tre
tresur stort skab
trevangsbrug driftsform, hvor to vange dyrkes, mens den tredje ligger brak
trin. (*lat.*) trinitatis
trinit. (*lat.*) trinitatis
trinitatis (*lat.*) treenighedsfest, 1. søndag efter pinse, 8. søndag efter påske
trinus (*lat.*) hver tredje
triplex (*lat.*) tredobbelt, trefoldig
Trium regum (*lat.*) helligtrekongersdag, 6. januar
trk. (*lægd.*) trænkusk, trænkonstabel
trkdk. (*lægd.*) trænkusk
trkp. (*lægd.*) trænkompagni
tr. ku. res. (*lægd.*) trænkuskreserve
troid spøgelsesagtigt uhyre
troiddom hekseri
troidkarl mand, der er kyndig i heksekunster
troidkone troldkvinde
troidkvinde heks
trolovelse forpligtende forlovelse i vidners nærværelse (afskaffet 1799)
trug trækar
trugsjern middel til at bevise sin uskyld (ved jernbyrd skal den sigtede gå 12 skridt, inden det gloende jern skal smides i et trug)
træg langsom
træl slave
træls anstrengende
træn 1) en hærafdeling, der transporterer udrustning og forsyninger 2) kolonne af forsyningsvogne
trænkorps forsyningskorps

trænkusk soldat, der kører en forsyningsvogn
trænsoldat forsyningsoldat
træskomand mand, der fremstiller træsko
trætte strid, uoverensstemmelse, kiv
tryllebinde binde til et sted med trolddom
trø (*fær.*) opdyrket jord uden ret til fårehold
trøffel 1) spiselig svamp 2) konfektmasse med chokolade
trøhusmand (*fær.*) husmand med trø
trømmand (*fær.*) ejer af en trø
trøske (*no.*) råddent træ
t. s. (*lægd.*) til session
t. sess. (*lægd.*) til session
t. sk. tinglæst skøde
tstd. (*lægd.*) 1) tjenestdygtig 2) tilstand
t. t. (*lægd.*) tjenlig til
tt. (*lat.*) testes, vidner, faddere
t. t. t. (*lægd.*) tjenlig til trænkusk
tud næse
tugt opdragelse
tugte straffe
tugthus fængsel (betegnelsen afskaffet i 1930)
tuilde hælde op
tu. pas (*lægd.*) tjenestudygtighedspas
tuske bytte
tuskhandel byttehandel
tutor formynder
t. v. tingsvidne
tvedragt uenighed, strid
tvekamp kamp mellem to
tveldemosel musselin, fint uld- eller bomuldsstof
tvende 2, to
tvi skældsord (efterligning af lyden af spyten)
tvillingegård to sammenbyggede gårde med egen jord og drift
tvist strid, uoverensstemmelse
tværager lille stykke jord for enden af marken, hvor ploven vendes
tvært tværs, modsat
tværtom tværtimod
tvært over tværs over
tvætning vask

tvætte vaske
tyende tjenestefolk
ty slutte sig til, søge tilflugt
tyl let silke- eller bomuldsstof
tylle drikke
tylt tylvt
tylvt 1 tylvt = 12 stk., et antal af 12
tylvtered 12 mands ed
tyr tøjlr, reb
Tyske Kancelli kollegium, ministerium for hertugdømmerne og udenrigske anliggender samt korrespondancen på tysk og latin
tyv høtyv
tyvefinger afskåren finger fra tyv (bruges til at give øllet kraft)
tyvelys del af tyvefinger (bruges til at bringe folk i dvale)
tyveri uset tyveri, modsat ran (straffes hårdere end ran)
tyvsmærke brændemærke i ansigtet eller panden
tyvsten sten på tinge, hvor tyven står
tægtefæ kreaturer, som græsser uden for ejerens jord
tække at lave et stråtag
tækkemand en mand, som tækker
tækkereb reb, snoet af halm, til stråtage
tælg snitte, skære
tælgbænk tællestol, klemme til at fastholde træsko, træredskaber m. m. under forarbejdelsen
tælle 1) fedt fra får, talg 2) snitte, skære
tællebænk tællestol
tællekniv kniv til fremstilling af træsko
tællelys lys, lavet af tælle
tællestol bænk til at sidde på og fastspænde det træ, som man skærer træsko af
tæring tuberkulose
tærse slå avnerne af korn
tætseng alкове
tø (*fær.*) husdyrgødning
tøjlr reb til at binde kreaturer med
tøjlr binde
tømmer 1 tømmer = 40 stk. (især om huder og skind samt fisk)

tønde rummål og flademål:

1 tønne korn = 8 skæpper = 131,39 liter

1 tønne kul = 185,5 liter

1 tønne sild = 112 potter

1 tønne tjære = 115,8 liter

1 tønne øl = 136 potter

1 tønne land = 5516 m² = 8 skæpper

U

u. (*lat.*) ultimo

u. a. (*lægd.*) udskrivningsår

ubodemål grov forbrydelse, som straffes med at blive radbrækket, brændt eller stenet til døde

ubrødelig uskyldig

u. c. (*lægd., ty.*) überkomplett, overkomplett

ucf. (*lægd.*) ukonfirmeret

u. conf. (*lægd.*) ukonfirmeret

udarving arving, som følger efter de arveberettigede børn (livsarvingerne)

udbl. (*lægd.*) udeblivelse, udeblevet

udc. (*lægd.*) udkommanderet

uddeler leder af en brugsforening

udflytning gårdenes udflytning fra landsbyen

udflytter jordbruger, som er flyttet ud fra landsbyen

udhs. (*lægd.*) udygtighedspas

udi i

udl. udlagt

udlagt i faderskabssager den, der udpeges som faderen

udmark den uopdyrkede jord uden for den indhegnede opdyrkede jord, overdrev

udparcellering udstykning

udpas. (*lægd.*) udygtighedspas

udress. (*lægd.*) udresseret, uøvet

uds. (*lægd.*) udsættelse

udsigelse fastsættelse af mødrene arveparter

udsk. (*lægd.*) udskrevet

udskiftning gårdenes udskillelse fra jordfælleskabet

udskrift afskrift fra en protokol

udskud 1) udskrivning af våbenduelige mænd til militærtjeneste 2) mellemrum i et bindingsværkshus mellem ydervæg og højrem

udskudshus bindingsværkshus med udsud, højremshus

udstykning opdeling af en jordejendom i mindre parceller (f. eks. herregårdens udstykning i husmandsbrug)

udsæd såsæd, sædekorn

udt. (*lægd.*) udtjent

udt. sold. (*lægd.*) udtjent soldat

udth. pas (*lægd.*) udygtighedspas

ufærd ulykke

ug udmærket godt, højeste karakter af 15

ug- næsthøjeste karakter af 15

ug? ug-

uge vugge til småbørn

uh. (*lægd.*) uhinderlig

uldenskjorte undertrøje

uldkræmmer handlende i uld og uldvarer

ulfelder mønt (fra 1644-48)

ult. (*lat.*) ultimo

ultimo (*lat.*) på månedens sidste dag

ultimus (*lat.*) den sidste

umyndig person, der ikke selv kan råde over sin formue eller træffe forpligtende aftaler

Underadmiralitet retten underret for søetatens civile betjente (ophævet 1771)

underbalance underskud

underdyne dyne til at ligge på

underdyrlæge værnepligtig dyrlæge

underhold midler til kost og logi

underholdning underhold

underklokke ulden underkjole

underlæge værnepligtig læge med mindst 2 års studium bag sig

underskrivelsesbog kronologisk fortegnelse over ekspeditioner med kongens underskrift (indtil 1848)

undertagsmand modtager af undertægt

undertægt aftægt

undlive myrde, aflive

ungarnsk gylden guldmønt

ungefær omtrent, cirka

unghøved unghøved

ungnød ungvæg
universitetsmatrikel fortegnelse over indskrevne studenter
unt. pass. (*lægd.*, *ty.*) untüchtigheitspass, udygtighedspas
unus (*lat.*) 1, en, et
unus omnes (*lat.*) ingen undtaget
uopdragen ikke voksen, umyndig
u. pas. (*lægd.*) udygtighedspas
upligt skade ved for megen hugst i en skov
u. r. (*lægd.*) ungdomsrulle
urtekræmmer handlende i grøntsager
usamdrægtig uenig
ustand klammeri
usus (*lat.*) brug, skik og brug
usædelig umoralsk
ut infra (*lat.*) som nedenfor
utingl. utinglæst, ikke tinglæst
utjstd. (*lægd.*) utjenestedygtig
u. t. m. (*lægd.*) uegnet til militærtjeneste
ut retro (*lat.*) som foran, som på foregående side
uts. (*lægd.*) uegnet til soldatertjeneste
utspas. (*lægd.*) utjenestedygtighedspas
uts. s. s. trk. (*lægd.*) uegnet til soldatertjeneste, men egnet som trænkusk
ut supra (*lat.*) som ovenfor
uvildig upartisk
uvisse indtægter købstædernes indtægter som retsbøder (sagefald), lejermålsbøder og førlovspenge
uxor (*lat.*) hustru
uægte uægteskabelig
uægte barn barn født uden for ægteskab
uærlig person, som "ærlige" mennesker ikke vil omgås

V

V (*lat.*) 5
vacantia (*lat.*) vakance, ferie
vadmel 1) groft uldent tøj, 2) vadmel som værdimåler i gammel tid: 6 alen vadmel = 1 øre, 120 alen vadmel = 1 ko
vagabond landstryger, omstrejfende person
vagtglas timeglas med en nedløbstid på ½ time, ½ time = 1 glas
vakance det at et embede eller en stilling er midlertidigt ledig
vakant ledig eller ikke besat stilling
val valplads, slagmark
Valborgsdag 1. maj (dagen, hvor man skifter oldermand og skorsmand)
valfart rejsen til et helligt sted
valfarte være på vej til et helligt sted
valke behandle uldent tøj, så der krymper stærkt til vadmel
vallak kastreret hingst
valmtag tag, der går skråt ned ved gavlen
valplads slagmark
Valpurgis (*lat.*) Valborgsdag, 1. maj
valsen gå på valsen: rejse til fods og i udlandet som arbejdende håndværker
vams tyk varm trøje
vandhus retirade, toilet
vand og brød være på vand og brød: være i fængsel
vandpost vandpumpe
vandprøve metode til at afsløre hekse
vandsot vattersot, sygdom med væskeansamling i kroppen
vandrelærer lærer, der har flere skoler at betjene
vang mark, eng
vanhjemmel misligholdelse, forsømmelse
vantreven misdannet, forkrøblet
vanære skam
variolae (*lat.*) kopper, gammeldags koppevaccination
variolation forløberen for en egentlig vaccination mod kopper
vartræ tagrytter, sammennaglede træstykker til at fastholde tagryggens halm
vase vej af risknipper og jord, opkastet vej
vattersot sygdom med væskeansamlinger i kroppen
v. b. (*lægd.*) vilkårbytning
vederlov lov om gengæld (gælder kun hirdmænd og skal sikre ro mellem hirdmændene indbyrdes)

vejer og måler kontrollant af mål og vægt
vejviser bog med adresser på personer, institutioner o. l. i et afgrænset område
veksel omsætteligt gældsbevis
vekselerer person, der handler med valuta og værdipapirer
velb. velbyrdig
veldædig godgørende
Veneris (*lat.*) fredag
venerisk syge kønssygdom
venia (*lat.*) tilladelse
venia aetatis (*lat.*) brev til en mand om dispensation fra myndighedsreglerne, myndighedserklæring
venia sexus (*lat.*) brev til en kvinde om dispensation fra myndighedsreglerne, myndighedserklæring
ventelig antagelig, sandsynligvis
verbum (*lat.*) ord
verbum dei (*lat.*) Guds ord
verdslig det, som angår den materielle verden, modsat gejstlig
verken hvergarn
verloren (*ty.*) tabt, fortabt
versus (*lat.*) imod
vesper (*lat.*) 1) aften 2) måltid sidst på eftermiddagen 3) aftsang
veteran gammel soldat
veterinær 1) dyrlæge 2) person der studerer videnskaben om husdyr
vi hedensk hellig plads
vice versa (*lat.*) omvendt, modsat
vide 1) (*lat.*) se, henvisning i en tekst 2) straf
videbrev landsbylov, landsbyvedtægt
videlicet (*lat.*) nemlig
vider redskab til udvidelse af noget (f. eks. handsker)
vide supra (*lat.*) se ovenfor
vidi (*lat.*) jeg har set
vidisse bekræftet genpart af et brev
vidje og brand brændende vidjegren, opfordring til oprør
vidne person, der kan bekræfte en handling
vidnesfast bekræftet af vidner
vidtløftig 1) omstændelig, lang 2) letlevende, udsvævende

vidua (*lat.*) enke
viduatus (*lat.*) enkestand
viduus (*lat.*) enkemand
vielsesbrev tilladelse til vielse uden forudgående lysning
vievand vand, som i den katolske kirke bruges som religiøst symbol
vigilia (*lat.*) 1) natmesse, messe ved midnat
2) dagen eller aftenen før en festdag eller højtid
VIIbr. (*lat.*) september
VIIbris (*lat.*) september
viis vis, klog
VIIIbr. (*lat.*) oktober
VIIIbris (*lat.*) oktober
viktualier fedevare, pålægsvarer
viljesværk 1) viljesbestemt virksomhed
2) skade, der er sket med vilje
vimmelbor stort bor, spigerbor, med tværgående skaft
vimmelskaft skaft på et vimmelbor
vindel vinde, garnvinde
vindepind pind til at vikle garnnøgler på
vindsel garnnøgle
vindser bismær, stangvægt med forskydeligt lod i den ene ende og krog i den anden
vindskibelig skrøbelig, svag
vinkelskole ulovlig skole
vinkelskriver uddannet person, som yder juridisk bistand
vinum (*lat.*) vin
violon 1) musikinstrument, viola da gamba-bas, basfiol 2) musiker, violinist
vir (*lat.*) mand
virgo (*lat.*) jomfru, nonne
Viridium (*lat.*) skærtorsdag
vis (*lat.*) kraft, magt
viseværk viserværk
viserværk gammelt ur med kun én viser
visitatio (*lat.*) besøg, besigtigelse
Visitatio Mariae (*lat.*) Marie besøgelsesdag, 2. juli
visitats inspektion af kirker, skoler og præsters embedsførelse
visk sammenbundet halm
vita (*lat.*) liv, livsforløb

vitaprotokol bispernes samling af teologiske kandidaters selvbiografi (skrevet ved ordinationen)

vitterlig åbenlys, faktisk

vitterliggøre offentliggøre

vitterlighedsvidne vidne ved en skifteforretning

viverkarl gift håndværkssvend, som står under en ugift håndværkssvend

vivus (*lat.*) levende, den levende

v. l. (*lægd.*) værnepligtslov

Vocem jucunditatis (*lat.*) glædens stemme, 5. søndag efter påske

vog 1) vejede 2) slog ihjel 3) (*fær.*) rummål, 1 vog = 18 kg

v. og b. (*lægd.*) vand og brød

vognægt befordring eller transport med vogn (som pligtarbejde)

vol. (*lat.*) volumen, bind

volumen 1) (*lat.*) bind, bogbind, sammenheftede aktstykker 2) omfang, kvantum

vorde blive

Vor Frue bjergedag Marie bebudelsesdag, 2. juli

vornedskab bønders pligt til at blive på det gods, hvor de er født (ophævet 1702)

votere afgive sin stemme

votering stemmeafgivning

votum (*lat.*) 1) højtideligt løfte 2) stemmeafgivning, begrundelse for en stemmeafgivning

vox (*lat.*) stemme

vpl. (*lægd.*) værnepligtslov

vpls. (*lægd.*) værnepligtslov

vrøger helligdagsfoged, evt. fattigforstander og brandsynsmand

vråseng alkove, lukket sengested

v. s. (*lat.*) vide supra, se ovenfor

vulgo (*lat.*) kaldet (sammen med tilnavn), også kaldet

vurdering værdiansættelse

v. v. (*lat.*) vice versa, omvendt, modsat

væbner grad inden for riddervæsenet

vædder hanfår

væge vævet stof, der i en lampe suger brændstoffet op

vægter natlig politibetjent og brandvagt

væld kilde

vælsk italiensk

Vælskland Italien

vælte (*fær.:* *velta*) grave eller opdyrke et stykke jord

væltepeter cykel

vænge indhegnet græsmark

værge stedfortræder, tilsynsførende

værnepligt pligt til at være soldat (almindelig værnepligt indføres i 1849)

værneting den ret, hvor en sag mod en person anlægges

vættelys forstening fra blæksprutte

vævespjæld båndvæv, kamliggende bræt med riller og huller, væv til smalle bånd

våbenhus forrum i en kirke (rum, hvor man stiller sine våben)

vådesværk skade, der er sket ved uheld

våg lille bugt, vig eller fjord

våning bolig, stuehus på en gård

våningshus våning

vår uldent lagen

W

waterschout (*hol.*) person, som kontrollerer forhyringen af søfolk i København

witten (*ty.*) hvid, lille sølv mønt

X

X (*lat.*) 10

xanthippe (*gr.*) arrig kvinde, rappenskralde

Xbr. (*lat.*) december

Xbris (*lat.*) december

Xopher Christopher

XP (*gr.*) Kristus

Xsten Christen

Xstensen Christensen

Xtensdatter Christensdatter

Xti Kristi

Xtus Kristus

Xus Kristus
xylograf kunstner, der laver træsnit
xylografi træsnitkunst

Y

yppe ophøje, berømme
yppe kiv strides

Æ

ægt hoveriarbejde med hest og vogn
ær (*fær. : ær*) hunfår
ærlig pålidelig, retskaffen
ærvidspenge afgift for ophævelse af hoveri-
pligt
æske af asketræ
æt. (*lat.*) ætatis
ætatis (*lat.*) ætatis, alder
ætatis suæ (*lat.*) i en alder af . . . år
ævred opgive ævred: 1) lukke risgærden op
og overgive den afhøstede mark til fælles-
græsning 2) give op

Z

zabulus (*lat.*) djævel
zephyrus (*lat.*) vestenvind

Ø

øg udslidt hest
øgenavn 1) tilnavn, kaldenavn 2) nedsættende navn, skældsord
øgkreatur stud, ko
øjemed formål, hensigt
øksen okse, fedestud
ølbimpel lille beholder til øl
øltræ øltønne eller -anker af træ

øre mønt, 1 øre = 3 ørtug, 1 mark = 8 øre

ørk stor kiste til tøj

ørte ørtug

ørtug 1 ørtug = 1½ tønne = 12 skæpper byg

1 ørtug = 2½ tønne = 20 skæpper havre

1 ørtug = 1¼ tønne = 10 skæpper rug

1 ørtug = 10 pennige (i Jylland 12 pennige), 1 øre = 3 ørtug

øverstestue sengerum for tyende og gæster, opbevaringsrum for tøj

øxne okser, fedestude

øy øg, udslidt hest

Å

åbenbart skrifte offentligt skrifte i kirken ved overtrædelse af det 6. bud

åben skorsten skorsten, der er bred og åben forneden i den ene side og bruges til madlavning

åbent brev kongeligt brev til flere personer

åbod 1) erstatning, oprejsning 2) tillæg af såsød

åbodmål åbomål

åbomål kornmål til udregning af hartkorn

åbygge hus på en andens grund

ådel kostald

ådræt håndelag

åg 1) tværtræ, som lægges på hals, nakke eller pande på et trækdyr, der er spændt for vogn eller plov 2) bæreredskab af træ, formet til nakke og skuldre 3) stang eller træramme omkring halsen på løsgående kreaturer eller får for at hindre dem i at løbe bort 4) tung klods om halsen med samme formål

ågstud stud, der går med åg

åhør påhør

ålag pålæg, skat

ålam gimmerlam, hunlam

åleham åleruse

ålesæt sted i en å, hvor åluser kan sættes ud

ålm olm, vild, rasende

åndejaget forpustet
årbyrd årsudbytte, årets høst
år og dag 1 år og 6 uger
åregæld afgift til kongen for at fiske sild, beregnet pr. åre i båden
åreladning sygdomsbekæmpelse ved åbning af en blodåre
åremål tidsrum af 3 år
åresild åregæld
åretold træpind, hvor åren fæstnes til rælingen
åring halvvoxent får
åringer ubestemt antal år
årkesløs uden kræfter, orker ingenting
årkeløshed ørkesløshed, lediggang
årle tidlig
årlig årle
årligen årle
årsage undskyldte
årsagsbog forsvarsskrift
årsdag fødselsdag
årsgrøde årsindtægt
ås 1) vandretliggende bærende tagbjælke
2) paralleltliggende agre 3) madding til fisk
åsted 1) stedet for en forhandling eller strid
2) gerningssted
åsyn 1) påsyn 2) skifteforretning
åsynsmand synsmand, vurderingsmand
åtale påtale, tiltale, krav
åvending det stykke af marken, hvor ploven vendes
åværk skade på anden mands ejendom

Tællekalender

En fortegnelse over søn- og helligdage kaldes kalendarium. De bevægelige helligdage er fastlagt ud fra påskedag, som falder på den første søndag efter første fuldmåne efter forårsjævndøgn. Påskesøndag kan derfor falde på en hvilken som helst søndag mellem 22. marts og 25. april, altså på 35 forskellige datoer. På næste side er der en fortegnelse over påskedage siden år 1500, og ved hjælp af nedenstående tællekalender skulle det være muligt at tælle sig frem til en hvilken som helst dato i et givet år. For at lette tællearbejdet er en fortegnelse over trinitatissøndag og 1. søndag i advent taget med. 29. februar tælles kun med ved skudår.

<u>Jan</u>	<u>Feb</u>	<u>Mar</u>	<u>Apr</u>	<u>Maj</u>	<u>Juni</u>	<u>Juli</u>	<u>Aug</u>	<u>Sep</u>	<u>Okt</u>	<u>Nov</u>	<u>Dec</u>
1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7
8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9
10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10
11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11
12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12
13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13
14	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14
15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15
16	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16
17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18
19	19	19	19	19	19	19	19	19	19	19	19
20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20
21	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21
22	22	22	22	22	22	22	22	22	22	22	22
23	23	23	23	23	23	23	23	23	23	23	23
24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24
25	25	25	25	25	25	25	25	25	25	25	25
26	26	26	26	26	26	26	26	26	26	26	26
27	27	27	27	27	27	27	27	27	27	27	27
28	28	28	28	28	28	28	28	28	28	28	28
29	29*)	29	29	29	29	29	29	29	29	29	29
30		30	30	30	30	30	30	30	30	30	30
31		31		31		31	31		31		31

Påskedag

1500	19. april	1549	21. april	1600	23. marts	1651	30. marts	1702	16. april
1501	11. april	1550	6. april	1601	12. april	1652	18. april	1703	8. april
1502	27. marts	1551	29. marts	1602	4. april	1653	10. april	1704	23. marts
1503	16. april	1552	17. april	1603	24. april	1654	26. marts	1705	12. april
1504	7. april	1553	2. april	1604	8. april	1655	15. april	1706	4. april
1505	23. marts	1554	25. marts	1605	31. marts	1656	6. april	1707	24. april
1506	12. april	1555	14. april	1606	20. april	1657	29. marts	1708	8. april
1507	4. april	1556	5. april	1607	5. april	1658	11. april	1709	31. marts
1508	23. april	1557	18. april	1608	27. marts	1659	3. april	1710	20. april
1509	8. april	1558	10. april	1609	16. april	1660	22. april	1711	5. april
1510	31. marts	1559	26. marts	1610	8. april	1661	14. april	1712	27. marts
1511	20. april	1560	14. april	1611	24. marts	1662	30. marts	1713	16. april
1512	11. april	1561	6. april	1612	12. april	1663	19. april	1714	1. april
1513	27. marts	1562	29. marts	1613	4. april	1664	10. april	1715	21. april
1514	16. april	1563	11. april	1614	24. april	1665	26. marts	1716	12. april
1515	8. april	1564	2. april	1615	9. april	1666	15. april	1717	28. marts
1516	23. marts	1565	22. april	1616	31. marts	1667	7. april	1718	17. april
1517	12. april	1566	14. april	1617	20. april	1668	22. marts	1719	9. april
1518	4. april	1567	30. marts	1618	5. april	1669	11. april	1720	31. marts
1519	24. april	1568	18. april	1619	28. marts	1670	3. april	1721	13. april
1520	8. april	1569	10. april	1620	16. april	1671	23. april	1722	5. april
1521	31. marts	1570	26. marts	1621	1. april	1672	7. april	1723	28. marts
1522	20. april	1571	15. april	1622	21. april	1673	30. marts	1724	16. april
1523	5. april	1572	6. april	1623	13. april	1674	19. april	1725	1. april
1524	27. marts	1573	22. marts	1624	28. marts	1675	4. april	1726	21. april
1525	16. april	1574	11. april	1625	17. april	1676	26. marts	1727	13. april
1526	1. april	1575	3. april	1626	9. april	1677	15. april	1728	28. marts
1527	21. april	1576	22. april	1627	25. marts	1678	31. marts	1729	17. april
1528	12. april	1577	7. april	1628	13. april	1679	20. april	1730	9. april
1529	28. marts	1578	30. marts	1629	5. april	1680	11. april	1731	25. marts
1530	17. april	1579	19. april	1630	28. marts	1681	3. april	1732	13. april
1531	9. april	1580	3. april	1631	10. april	1682	16. april	1733	5. april
1532	31. marts	1581	26. marts	1632	1. april	1683	8. april	1734	25. april
1533	13. april	1582	15. april	1633	21. april	1684	30. marts	1735	10. april
1534	5. april	1583	31. marts	1634	6. april	1685	19. april	1736	1. april
1535	28. marts	1584	19. april	1635	29. marts	1686	4. april	1737	21. april
1536	16. april	1585	11. april	1636	17. april	1687	27. marts	1738	6. april
1537	1. april	1586	3. april	1637	9. april	1688	15. april	1739	29. marts
1538	21. april	1587	16. april	1638	25. marts	1689	31. marts	1740	17. april
1539	6. april	1588	7. april	1639	14. april	1690	20. april	1741	2. april
1540	28. marts	1589	30. marts	1640	5. april	1691	12. april	1742	25. marts
1541	17. april	1590	19. april	1641	25. april	1692	27. marts	1743	14. april
1542	9. april	1591	4. april	1642	10. april	1693	16. april	1744	29. marts
1543	25. marts	1592	26. marts	1643	2. april	1694	8. april	1745	18. april
1544	13. april	1593	15. april	1644	21. april	1695	24. marts	1746	10. april
1545	5. april	1594	31. marts	1645	6. april	1696	12. april	1747	2. april
1546	25. april	1595	20. april	1646	29. marts	1697	4. april	1748	14. april
1547	10. april	1596	11. april	1647	18. april	1698	24. april	1749	6. april
1548	1. april	1597	27. marts	1648	2. april	1699	9. april	1750	29. marts
		1598	16. april	1649	25. marts	1700	11. april	1751	11. april
		1599	8. april	1650	14. april	1701	27. marts	1752	2. april

1753	22. april	1804	1. april	1855	8. april	1906	15. april	1957	21. april
1754	14. april	1805	14. april	1856	23. marts	1907	31. marts	1958	6. april
1755	30. marts	1806	6. april	1857	12. april	1908	19. april	1959	29. marts
1756	18. april	1807	29. marts	1858	4. april	1909	11. april	1960	17. april
1757	10. april	1808	17. april	1859	24. april	1910	27. marts	1961	2. april
1758	26. marts	1809	2. april	1860	8. april	1911	16. april	1962	22. april
1759	15. april	1810	22. april	1861	31. marts	1912	7. april	1963	14. april
1760	6. april	1811	14. april	1862	20. april	1913	23. marts	1964	29. marts
1761	22. marts	1812	29. marts	1863	5. april	1914	12. april	1965	18. april
1762	11. april	1813	18. april	1864	27. marts	1915	4. april	1966	10. april
1763	3. april	1814	10. april	1865	16. april	1916	23. april	1967	26. marts
1764	22. april	1815	26. marts	1866	1. april	1917	8. april	1968	14. april
1765	7. april	1816	14. april	1867	21. april	1918	31. marts	1969	6. april
1766	30. marts	1817	6. april	1868	12. april	1919	20. april	1970	29. marts
1767	19. april	1818	22. marts	1869	28. marts	1920	4. april	1971	11. april
1768	3. april	1819	11. april	1870	17. april	1921	27. marts	1972	2. april
1769	26. marts	1820	2. april	1871	9. april	1922	16. april	1973	22. april
1770	15. april	1821	22. april	1872	31. marts	1923	1. april	1974	14. april
1771	31. marts	1822	7. april	1873	13. april	1924	20. april	1975	30. marts
1772	19. april	1823	30. marts	1874	5. april	1925	12. april	1976	18. april
1773	11. april	1824	18. april	1875	28. marts	1926	4. april	1977	10. april
1774	3. april	1825	3. april	1876	16. april	1927	17. april	1978	26. marts
1775	16. april	1826	26. marts	1877	1. april	1928	8. april	1979	15. april
1776	7. april	1827	15. april	1878	21. april	1929	31. marts	1980	6. april
1777	30. marts	1828	6. april	1879	13. april	1930	20. april	1981	19. april
1778	19. april	1829	19. april	1880	28. marts	1931	5. april	1982	11. april
1779	4. april	1830	11. april	1881	17. april	1932	27. marts	1983	3. april
1780	26. marts	1831	3. april	1882	9. april	1933	16. april	1984	22. april
1781	15. april	1832	22. april	1883	25. marts	1934	1. april	1985	7. april
1782	31. marts	1833	7. april	1884	13. april	1935	21. april	1986	30. marts
1783	20. april	1834	30. marts	1885	5. april	1936	12. april	1987	19. april
1784	11. april	1835	19. april	1886	25. april	1937	28. marts	1988	3. april
1785	27. marts	1836	3. april	1887	10. april	1938	17. april	1989	26. marts
1786	16. april	1837	26. marts	1888	1. april	1939	9. april	1990	15. april
1787	8. april	1838	15. april	1889	21. april	1940	24. marts	1991	31. marts
1788	23. marts	1839	31. marts	1890	6. april	1941	13. april	1992	19. april
1789	12. april	1840	19. april	1891	29. marts	1942	5. april	1993	11. april
1790	4. april	1841	11. april	1892	17. april	1943	25. april	1994	3. april
1791	24. april	1842	27. marts	1893	2. april	1944	9. april	1995	16. april
1792	8. april	1843	16. april	1894	25. marts	1945	1. april	1996	7. april
1793	31. marts	1844	7. april	1895	14. april	1946	21. april	1997	30. marts
1794	20. april	1845	23. marts	1896	5. april	1947	6. april	1998	12. april
1795	5. april	1846	12. april	1897	18. april	1948	28. marts	1999	4. april
1796	27. marts	1847	4. april	1898	10. april	1949	17. april	2000	23. april
1797	16. april	1848	23. april	1899	2. april	1950	9. april	2001	15. april
1798	8. april	1849	8. april	1900	15. april	1951	25. marts	2002	31. marts
1799	24. marts	1850	31. marts	1901	7. april	1952	13. april	2003	20. april
1800	13. april	1851	20. april	1902	30. marts	1953	5. april	2004	11. april
1801	5. april	1852	11. april	1903	12. april	1954	18. april	2005	27. marts
1802	18. april	1853	27. marts	1904	3. april	1955	10. april	2006	16. april
1803	10. april	1854	16. april	1905	23. april	1956	1. april	2007	8. april

1. søndag i advent

1500	29. nov.	1547	27. nov.	1598	3. dec.	1649	2. dec.	1700	28. nov.
1501	28. nov.	1548	2. dec.	1599	2. dec.	1650	1. dec.	1701	27. nov.
1502	27. nov.	1549	1. dec.	1600	30. nov.	1651	30. nov.	1702	3. dec.
1503	3. dec.	1550	30. nov.	1601	29. nov.	1652	28. nov.	1703	2. dec.
1504	1. dec.	1551	29. nov.	1602	28. nov.	1653	27. nov.	1704	30. nov.
1505	30. nov.	1552	4. dec.	1603	27. nov.	1654	3. dec.	1705	29. nov.
1506	29. nov.	1553	3. dec.	1604	2. dec.	1655	2. dec.	1706	28. nov.
1507	28. nov.	1554	2. dec.	1605	1. dec.	1656	30. nov.	1707	27. nov.
1508	3. dec.	1555	1. dec.	1606	30. nov.	1657	29. nov.	1708	2. dec.
1509	2. dec.	1556	29. nov.	1607	29. nov.	1658	28. nov.	1709	1. dec.
1510	1. dec.	1557	28. nov.	1608	27. nov.	1659	27. nov.	1710	30. nov.
1511	30. nov.	1558	27. nov.	1609	3. dec.	1660	2. dec.	1711	29. nov.
1512	28. nov.	1559	3. dec.	1610	2. dec.	1661	1. dec.	1712	27. nov.
1513	27. nov.	1560	1. dec.	1611	1. dec.	1662	30. nov.	1713	3. dec.
1514	3. dec.	1561	30. nov.	1612	29. nov.	1663	29. nov.	1714	2. dec.
1515	2. dec.	1562	29. nov.	1613	28. nov.	1664	27. nov.	1715	1. dec.
1516	30. nov.	1563	28. nov.	1614	27. nov.	1665	3. dec.	1716	29. nov.
1517	29. nov.	1564	3. dec.	1615	3. dec.	1666	2. dec.	1717	28. nov.
1518	28. nov.	1565	2. dec.	1616	1. dec.	1667	1. dec.	1718	4. dec.
1519	27. nov.	1566	1. dec.	1617	30. nov.	1668	29. nov.	1719	3. dec.
1520	2. dec.	1567	30. nov.	1618	29. nov.	1669	28. nov.	1720	1. dec.
1521	1. dec.	1568	28. nov.	1619	28. nov.	1670	27. nov.	1721	30. nov.
1522	30. nov.	1569	27. nov.	1620	3. dec.	1671	3. dec.	1722	29. nov.
1523	29. nov.	1570	3. dec.	1621	2. dec.	1672	1. dec.	1723	28. nov.
1524	27. nov.	1571	2. dec.	1622	1. dec.	1673	30. nov.	1724	3. dec.
1525	3. dec.	1572	30. nov.	1623	30. nov.	1674	29. nov.	1725	2. dec.
1526	2. dec.	1573	29. nov.	1624	28. nov.	1675	28. nov.	1726	1. dec.
1527	1. dec.	1574	28. nov.	1625	4. dec.	1676	3. dec.	1727	30. nov.
1528	29. nov.	1575	27. nov.	1626	3. dec.	1677	2. dec.	1728	28. nov.
1529	28. nov.	1576	2. dec.	1627	2. dec.	1678	1. dec.	1729	4. dec.
1530	4. dec.	1577	1. dec.	1628	30. nov.	1679	30. nov.	1730	3. dec.
1531	3. dec.	1578	30. nov.	1629	29. nov.	1680	28. nov.	1731	2. dec.
1532	1. dec.	1579	29. nov.	1630	28. nov.	1681	27. nov.	1732	30. nov.
1533	30. nov.	1580	27. nov.	1631	27. nov.	1682	3. dec.	1733	29. nov.
1534	29. nov.	1581	3. dec.	1632	2. dec.	1683	2. dec.	1734	28. nov.
1535	28. nov.	1582	2. dec.	1633	1. dec.	1684	30. nov.	1735	27. nov.
1536	3. dec.	1583	1. dec.	1634	30. nov.	1685	29. nov.	1736	2. dec.
1537	2. dec.	1584	29. nov.	1635	29. nov.	1686	28. nov.	1737	1. dec.
1538	1. dec.	1585	28. nov.	1636	4. dec.	1687	27. nov.	1738	30. nov.
1539	30. nov.	1586	27. nov.	1637	3. dec.	1688	2. dec.	1739	29. nov.
1540	28. nov.	1587	3. dec.	1638	2. dec.	1689	1. dec.	1740	4. dec.
1541	4. dec.	1588	1. dec.	1639	1. dec.	1690	30. nov.	1741	3. dec.
1542	3. dec.	1589	30. nov.	1640	29. nov.	1691	29. nov.	1742	2. dec.
1543	2. dec.	1590	29. nov.	1641	28. nov.	1692	27. nov.	1743	1. dec.
1544	30. nov.	1591	28. nov.	1642	27. nov.	1693	3. dec.	1744	29. nov.
1545	29. nov.	1592	3. dec.	1643	3. dec.	1694	2. dec.	1745	28. nov.
1546	28. nov.	1593	2. dec.	1644	1. dec.	1695	1. dec.	1746	27. nov.
		1594	1. dec.	1645	30. nov.	1696	29. nov.	1747	3. dec.
		1595	30. nov.	1646	29. nov.	1697	28. nov.	1748	1. dec.
		1596	28. nov.	1647	28. nov.	1698	27. nov.	1749	30. nov.
		1597	27. nov.	1648	3. dec.	1699	3. dec.	1750	29. nov.

1751	28. nov.	1802	28. nov.	1853	27. nov.	1904	27. nov.	1955	27. nov.
1752	3. dec.	1803	27. nov.	1854	3. dec.	1905	3. dec.	1956	2. dec.
1753	2. dec.	1804	2. dec.	1855	2. dec.	1906	2. dec.	1957	1. dec.
1754	1. dec.	1805	1. dec.	1856	30. nov.	1907	1. dec.	1958	30. nov.
1755	30. nov.	1806	30. nov.	1857	29. nov.	1908	29. nov.	1959	29. nov.
1756	28. nov.	1807	29. nov.	1858	28. nov.	1909	28. nov.	1960	4. dec.
1757	27. nov.	1808	4. dec.	1859	27. nov.	1910	27. nov.	1961	3. dec.
1758	3. dec.	1809	3. dec.	1860	2. dec.	1911	3. dec.	1962	2. dec.
1759	2. dec.	1810	2. dec.	1861	1. dec.	1912	1. dec.	1963	1. dec.
1760	30. nov.	1811	1. dec.	1862	30. nov.	1913	30. nov.	1964	29. nov.
1761	29. nov.	1812	29. nov.	1863	29. nov.	1914	29. nov.	1965	28. nov.
1762	28. nov.	1813	28. nov.	1864	27. nov.	1915	28. nov.	1966	27. nov.
1763	27. nov.	1814	27. nov.	1865	3. dec.	1916	3. dec.	1967	3. dec.
1764	2. dec.	1815	3. dec.	1866	2. dec.	1917	2. dec.	1968	1. dec.
1765	1. dec.	1816	1. dec.	1867	1. dec.	1918	1. dec.	1969	30. nov.
1766	30. nov.	1817	30. nov.	1868	29. nov.	1919	30. nov.	1970	29. nov.
1767	29. nov.	1818	29. nov.	1869	28. nov.	1920	28. nov.	1971	28. nov.
1768	27. nov.	1819	28. nov.	1870	4. dec.	1921	27. nov.	1972	3. dec.
1769	3. dec.	1820	3. dec.	1871	3. dec.	1922	3. dec.	1973	2. dec.
1770	2. dec.	1821	2. dec.	1872	1. dec.	1923	2. dec.	1974	1. dec.
1771	1. dec.	1822	1. dec.	1873	30. nov.	1924	30. nov.	1975	30. nov.
1772	29. nov.	1823	30. nov.	1874	29. nov.	1925	29. nov.	1976	28. nov.
1773	28. nov.	1824	28. nov.	1875	28. nov.	1926	28. nov.	1977	27. nov.
1774	27. nov.	1825	27. nov.	1876	3. dec.	1927	4. dec.	1978	26. nov.
1775	3. dec.	1826	3. dec.	1877	2. dec.	1928	2. dec.	1979	2. dec.
1776	1. dec.	1827	2. dec.	1878	1. dec.	1929	1. dec.	1980	30. nov.
1777	30. nov.	1828	30. nov.	1879	30. nov.	1930	30. nov.	1981	29. nov.
1778	29. nov.	1829	29. nov.	1880	28. nov.	1931	29. nov.	1982	28. nov.
1779	28. nov.	1830	28. nov.	1881	4. dec.	1932	27. nov.	1983	27. nov.
1780	3. dec.	1831	27. nov.	1882	3. dec.	1933	3. dec.	1984	2. dec.
1781	2. dec.	1832	2. dec.	1883	2. dec.	1934	2. dec.	1985	1. dec.
1782	1. dec.	1833	1. dec.	1884	30. nov.	1935	1. dec.	1986	30. nov.
1783	30. nov.	1834	30. nov.	1885	29. nov.	1936	29. nov.	1987	29. nov.
1784	28. nov.	1835	29. nov.	1886	28. nov.	1937	28. nov.	1988	27. nov.
1785	27. nov.	1836	27. nov.	1887	27. nov.	1938	4. dec.	1989	3. dec.
1786	3. dec.	1837	3. dec.	1888	2. dec.	1939	3. dec.	1990	2. dec.
1787	2. dec.	1838	2. dec.	1889	1. dec.	1940	1. dec.	1991	1. dec.
1788	30. nov.	1839	1. dec.	1890	30. nov.	1941	30. nov.	1992	29. nov.
1789	29. nov.	1840	29. nov.	1891	29. nov.	1942	29. nov.	1993	28. nov.
1790	28. nov.	1841	28. nov.	1892	4. dec.	1943	28. nov.	1994	27. nov.
1791	27. nov.	1842	27. nov.	1893	3. dec.	1944	3. dec.	1995	3. dec.
1792	2. dec.	1843	3. dec.	1894	2. dec.	1945	2. dec.	1996	1. dec.
1793	1. dec.	1844	1. dec.	1895	1. dec.	1946	1. dec.	1997	30. nov.
1794	30. nov.	1845	30. nov.	1896	29. nov.	1947	30. nov.	1998	29. nov.
1795	29. nov.	1846	29. nov.	1897	28. nov.	1948	28. nov.	1999	28. nov.
1796	27. nov.	1847	28. nov.	1898	27. nov.	1949	4. dec.	2000	3. dec.
1797	3. dec.	1848	3. dec.	1899	3. dec.	1950	3. dec.	2001	2. dec.
1798	2. dec.	1849	2. dec.	1900	2. dec.	1951	2. dec.	2002	1. dec.
1799	1. dec.	1850	1. dec.	1901	1. dec.	1952	30. nov.	2003	30. nov.
1800	30. nov.	1851	30. nov.	1902	30. nov.	1953	29. nov.	2004	28. nov.
1801	29. nov.	1852	28. nov.	1903	29. nov.	1954	28. nov.	2005	27. nov.

Trinitatis- søndag

1500 14. juni
1501 6. juni
1502 22. maj
1503 11. juni
1504 2. juni
1505 18. maj
1506 7. juni
1507 30. maj
1508 18. juni
1509 3. juni
1510 26. maj
1511 15. juni
1512 6. juni
1513 22. maj
1514 11. juni
1515 3. juni
1516 18. maj
1517 7. juni
1518 30. maj
1519 19. juni
1520 3. juni
1521 26. maj
1522 15. juni
1523 31. maj
1524 22. maj
1525 11. juni
1526 27. maj
1527 16. juni
1528 7. juni
1529 23. maj
1530 12. juni
1531 4. juni
1532 26. maj
1533 8. juni
1534 31. maj
1535 23. maj
1536 11. juni
1537 27. maj
1538 16. juni
1539 1. juni
1540 23. maj
1541 12. juni
1542 4. juni
1543 20. maj
1544 8. juni
1545 31. maj
1546 20. juni

1547 5. juni
1548 27. maj
1549 16. juni
1550 1. juni
1551 24. maj
1552 12. juni
1553 28. maj
1554 20. maj
1555 9. juni
1556 31. maj
1557 13. juni
1558 5. juni
1559 21. maj
1560 9. juni
1561 1. juni
1562 24. maj
1563 6. juni
1564 28. maj
1565 17. juni
1566 9. juni
1567 25. maj
1568 13. juni
1569 5. juni
1570 21. maj
1571 10. juni
1572 1. juni
1573 17. maj
1574 6. juni
1575 29. maj
1576 17. juni
1577 2. juni
1578 25. maj
1579 14. juni
1580 29. maj
1581 21. maj
1582 10. juni
1583 26. maj
1584 14. juni
1585 6. juni
1586 29. maj
1587 11. juni
1588 2. juni
1589 25. maj
1590 14. juni
1591 30. maj
1592 21. maj
1593 10. juni
1594 26. maj
1595 15. juni.
1596 6. juni
1597 22. maj

1598 11. juni
1599 3. juni
1600 18. maj
1601 7. juni
1602 30. maj
1603 19. juni
1604 3. juni
1605 26. maj
1606 15. juni
1607 31. maj
1608 22. maj
1609 11. juni
1610 3. juni
1611 19. maj
1612 7. juni
1613 30. maj
1614 19. juni
1615 4. juni
1616 26. maj
1617 15. juni
1618 31. maj
1619 23. maj
1620 11. juni
1621 27. maj
1622 16. juni
1623 8. juni
1624 23. maj
1625 12. juni
1626 4. juni
1627 20. maj
1628 8. juni
1629 31. maj
1630 23. maj
1631 5. juni
1632 27. maj
1633 16. juni
1634 1. juni
1635 24. maj
1636 12. juni
1637 4. juni
1638 20. maj
1639 9. juni
1640 31. maj
1641 20. juni
1642 5. juni
1643 28. maj
1644 16. juni
1645 1. juni
1646 24. maj
1647 13. juni
1648 28. maj

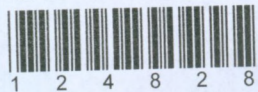
1649 20. maj
1650 8. juni
1651 25. maj
1652 13. juni
1653 5. juni
1654 21. maj
1655 10. juni
1656 1. juni
1657 24. maj
1658 6. juni
1659 29. maj
1660 17. juni
1661 9. juni
1662 25. maj
1663 14. juni
1664 5. juni
1665 21. maj
1666 10. juni
1667 2. juni
1668 17. maj
1669 6. juni
1670 29. maj
1671 18. juni
1672 2. juni
1673 25. maj
1674 14. juni
1675 30. maj
1676 21. maj
1677 10. juni
1678 26. maj
1679 15. juni
1680 6. juni
1681 29. maj
1682 11. juni
1683 3. juni
1684 25. maj
1685 14. juni
1686 30. maj
1687 22. maj
1688 10. juni
1689 26. maj
1690 15. juni
1691 7. juni
1692 22. maj
1693 11. juni
1694 3. juni
1695 19. maj
1696 7. juni
1697 30. maj
1698 19. juni
1699 4. juni

1700 6. juni
1701 22. maj
1702 11. juni
1703 3. juni
1704 18. maj
1705 7. juni
1706 30. maj
1707 19. juni
1708 3. juni
1709 26. maj
1710 15. juni
1711 31. maj
1712 22. maj
1713 11. juni
1714 27. maj
1715 16. juni
1716 7. juni
1717 23. maj
1718 12. juni
1719 4. juni
1720 26. maj
1721 8. juni
1722 31. maj
1723 23. maj
1724 11. juni
1725 27. maj
1726 16. juni
1727 8. juni
1728 23. maj
1729 12. juni
1730 4. juni
1731 20. maj
1732 8. juni
1733 31. maj
1734 20. juni
1735 5. juni
1736 27. maj
1737 16. juni
1738 1. juni
1739 24. maj
1740 12. juni
1741 28. maj
1742 20. maj
1743 9. juni
1744 24. maj
1745 13. juni
1746 5. juni
1747 28. maj
1748 9. juni
1749 1. juni
1750 24. maj

1751	6. juni	1802	13. juni	1853	22. maj	1904	29. maj	1955	5. juni
1752	28. maj	1803	5. juni	1854	11. juni	1905	18. juni	1956	27. maj
1753	17. juni	1804	27. maj	1855	3. juni	1906	10. juni	1957	16. juni
1754	9. juni	1805	9. juni	1856	18. maj	1907	26. maj	1958	1. juni
1755	25. maj	1806	1. juni	1857	7. juni	1908	14. juni	1959	24. maj
1756	13. juni	1807	24. maj	1858	30. maj	1909	6. juni	1960	12. juni
1757	5. juni	1808	12. juni	1859	19. juni	1910	22. maj	1961	28. maj
1758	21. maj	1809	28. maj	1860	3. juni	1911	11. juni	1962	17. juni
1759	10. juni	1810	17. juni	1861	26. maj	1912	2. juni	1963	9. juni
1760	1. juni	1811	9. juni	1862	15. juni	1913	18. maj	1964	24. maj
1761	17. maj	1812	24. maj	1863	31. maj	1914	7. juni	1965	13. juni
1762	6. juni	1813	13. juni	1864	22. maj	1915	30. maj	1966	5. juni
1763	29. maj	1814	5. juni	1865	11. juni	1916	18. juni	1967	21. maj
1764	17. juni	1815	21. maj	1866	27. maj	1917	3. juni	1968	9. juni
1765	2. juni	1816	9. juni	1867	16. juni	1918	26. maj	1969	1. juni
1766	25. maj	1817	1. juni	1868	7. juni	1919	15. juni	1970	24. maj
1767	14. juni	1818	17. maj	1869	23. maj	1920	30. maj	1971	6. juni
1768	29. maj	1819	6. juni	1870	12. juni	1921	22. maj	1972	28. maj
1769	21. maj	1820	28. maj	1871	4. juni	1922	11. juni	1973	17. juni
1770	10. juni	1821	17. juni	1872	26. maj	1923	27. maj	1974	9. juni
1771	26. maj	1822	2. juni	1873	8. juni	1924	15. juni	1975	25. maj
1772	14. juni	1823	25. maj	1874	31. maj	1925	7. juni	1976	13. juni
1773	6. juni	1824	13. juni	1875	23. maj	1926	30. maj	1977	5. juni
1774	29. maj	1825	29. maj	1876	11. juni	1927	12. juni	1978	21. maj
1775	11. juni	1826	21. maj	1877	27. maj	1928	3. juni	1979	10. juni
1776	2. juni	1827	10. juni	1878	16. juni	1929	26. maj	1980	1. juni
1777	25. maj	1828	1. juni	1879	8. juni	1930	15. juni	1981	14. juni
1778	14. juni	1829	14. juni	1880	23. maj	1931	31. maj	1982	6. juni
1779	30. maj	1830	6. juni	1881	12. juni	1932	22. maj	1983	29. maj
1780	21. maj	1831	29. maj	1882	4. juni	1933	11. juni	1984	17. juni
1781	10. juni	1832	17. juni	1883	20. maj	1934	27. maj	1985	2. juni
1782	26. maj	1833	2. juni	1884	8. juni	1935	16. juni	1986	25. maj
1783	15. juni	1834	25. maj	1885	31. maj	1936	7. juni	1987	14. juni
1784	6. juni	1835	14. juni	1886	20. juni	1937	23. maj	1988	29. maj
1785	22. maj	1836	29. maj	1887	5. juni	1938	12. juni	1989	21. maj
1786	11. juni	1837	21. maj	1888	27. maj	1939	4. juni	1990	10. juni
1787	3. juni	1838	10. juni	1889	16. juni	1940	19. maj	1991	26. maj
1788	18. maj	1839	26. maj	1890	1. juni	1941	8. juni	1992	14. juni
1789	7. juni	1840	14. juni	1891	24. maj	1942	31. maj	1993	6. juni
1790	30. maj	1841	6. juni	1892	12. juni	1943	20. juni	1994	29. maj
1791	19. juni	1842	22. maj	1893	28. maj	1944	4. juni	1995	11. juni
1792	3. juni	1843	11. juni	1894	20. maj	1945	27. maj	1996	2. juni
1793	26. maj	1844	2. juni	1895	9. juni	1946	16. juni	1997	25. maj
1794	15. juni	1845	18. maj	1896	31. maj	1947	1. juni	1998	7. juni
1795	31. maj	1846	7. juni	1897	13. juni	1948	23. maj	1999	30. maj
1796	22. maj	1847	30. maj	1898	5. juni	1949	12. juni	2000	18. juni
1797	11. juni	1848	18. juni	1899	28. maj	1950	4. juni	2001	10. juni
1798	3. juni	1849	3. juni	1900	10. juni	1951	20. maj	2002	26. maj
1799	19. maj	1850	26. maj	1901	2. juni	1952	8. juni	2003	15. juni
1800	8. juni	1851	15. juni	1902	25. maj	1953	31. maj	2004	6. juni
1801	31. maj	1852	6. juni	1903	7. juni	1954	13. juni	2005	22. maj

DIS-Danmark

1 2 4 8 2 8

ISBN 87-983134-3-6